Marahwa Näddala = Leht

mis

Otto Willem Masing

~~Pra-uff, Üllema Piiskopi~~
~~ka-wannem ja Wolodimeri~~
~~au-tähhe kandja~~

1821

wälja andnud.

Tartus
trükkitud, Schünmani kirjadega.

Der Druck wird erlaubt.
Moritz, Censor.
Dorpat, am 28 März 1821.

(1.) Mõistatus.

Ei olle mul meelt
ei olle mul keelt
käin süski mailmast ma läbbi,
ja kulutan au ja häbbi.
Ei olle mul heält,
waid nähtaks mo peält,
mis head ehk pahha,
ma õikan mahha.

mõistatus N.( ) on: seitung

(2.) Sõnamõistatus.

Ma ollen üks lind,
kahhe polesõnnaga kirjutad mind.
Wõtta r ja e mo wümse eest ärra,
süs on mo emma üks märra.
Kui süs weel himmo sul püda,
mind kelmiks weel peälegi hüda:
las r süs paigale jäda,
ja katsu a ta tahha weel seäda.

Mõistatus N( ) on: warres wars warras.

(3) Mõistatus.

Must ja haljas
sille ja paljas,
kargan ma logas
ja pessitan pogas.
Ma tüllitan sind,
kui kätte mind saad:
süs tappad sa mind.

mõistatus N( ) on: kirp.

— der —

(4) Sõnamõistatus.

Wõtta: kot, not, pot, rot,
kui tahhad, weel peälegi lot:
wõtta ärra, mis kõigil neil ees;
siis ollen ma noor-, ehk wannagi mees.

(5) Mõistatus.

Norell käin nelja, keskeal kahhe, ja wannul
päwil kolme jallaga.

Mõistatus N. 17 on: innimene

(6.) Mõistatus

Mitmed karwa wiroline
känna lindi tribuline;
lähhen logas ülle ma,
kätte kegi mind ei sa.

— Druck wird erlaubt.
Moritz, Censor.

Unter jede Nummer wird eine dieser Räthseln mit weglassung der vorstehenden Zahl gedruckt; jedoch bleibt sie dann weg, wenn ein Preiscurant am Schlusse zu geben ist.

Für gefälligen Censor

Tarto makonnas, Sangaste kihhelkonnas, Teiliste wallas, Mõisama küllas, ja Kärige tallus, sündis 1812 aastal, kaks näddalad enne Mihklipäwa, se immeline luggu, mis sünsammas allamal kõikide õpptuseks kulutame, ja teada anname.

Kärige Karli leks Liso, olli haige, ja suvri tõisel redel enne Mihkli päwa ärra. Ei olnud mitte kõhhe pusärgi teggijaid sada; sepärrast panniwad surnud õllestikku seisma. Pühhapä saiwad pusärki walmis, ja läksid temmaga ~~õllestikku~~ õlleladdusse, et surnud sisse panna. Kui sisse ollid tõstmas, lõi surnud silmad lahti, ja küssis karreda heälega: mis teie minnust tahhate? Inneme-sed ehmatasid; jätsid tedda sennasama paika, ja heitsid jooksu: agga surnud ajas ennast jallale, ja läks tõiste järrele soja tuppa. —

Sestsinnatsest asjast sedda õppida, et se üks armo nõu on, kui wallitsuse polest kõigil mail sedda keeldakse, et surno matmisega mitte pea ruttama, waid wähhemalt kolm päwa kannatama. On sedda õnnetust dummal parrako! kül iggal maal, ja ka meie enneste maal mitmelff kõrralff juhtunud, et warratse matmise pärrast inni mest mulda pandi, enne kui hing weel temmast olli lahkund: olli pitkas minnestuses, ja arwati surnud ollewad. Mitto kõrd ~~juhtumise kaupa~~, sedda juhtumise kaupa tagga järrele nähti, et willets ellawald olli maetud, kui tedda kummuliste pusärgis leiti. Mõnni äbbausuline ja teadmata sus wed peälegi, sedda nisugguse õnnetuse tähhest, tahtis märkada ja räkida, et sesama willets koddokäijaks käinud, ning selle pärrast kummuliste ~~ollewad~~ pukirstus leitud.

~~Neid, kedda~~ ~~kes~~, kuida ennest ~~üllime juhtumise kaupa~~ Sedda wõib kül julgeste arwamise kaupa tunnistada, et meie maal sedda kirrikoaeda polle, kus sedda õnnetust

— dieses —

põllens olnud, et inimesi, kes pühtaks minnesluses ollisad, põllens maetud, ning kes pärrast haua ummuses üllesärrasid, ja jüs jubbedad surma ma al surriwad. ~~dictionary~~ ~~Ma vahwad~~ Agga, et jedda kül palyo olnud, ep olle se mitte igga kord awwaliknks sanud; sest, et ma alt, ja surnu hauast surmurid ei toda: ja kui jüe ka mõnikord nisugune ometus üllestousis; jüs ei julgend marahwas jedda kulutada, waid jäi se agga nende teadawaks; kuida jedda mitmest ja mitmest kohhast teame, ja jedda, inimeste eppetuseks, toises kohhas lahkame üllesräkida.

On marahwa kestes, mõrmes nurgas ja makomas, se wannast perritud ussi ja wüs, et surnud mitte kahti öed, weel wähhemalt ülle kahti öed, kodu pidada. ~~ma~~. On jedda ka teada, et juisel ajal, kui jõe kiret on, mõnes kohhas surnule mitte aega ei anta, et ta ennast kangeks jaaks tõmmata; ja teame jedda, et Niggulas, kirriko juures Yarwere makomas, üks noor naene Westa wallast, kes keshommiku ajal olli surnud, ja omma koormaga ühhe tükki sanud, pärrast õunat kello nelli jo mullas olli: jest, et surnomaljad oppetaja ette walletasid, ja nenda tunnaeile pahkest ajal ~~eme walged~~ üllesid ärrasurrewad. ~~Ned asjad on hirmsad ja Summalaraatmata!~~ — Egga jedda mitte Niggulas ükspäinis nenda tehtud, waid wisst mitmis muis kihhelkondades ka; kuida jedda teises kohhas eddispiddi sama töeks näitama.

Yarrola kihhelkomas Wõrro makomas sündis kahhe inimese rummaluse ja tuima holetuse pärrast suur ometus. Yaks Lanemetsa walla mees, Hargla kihhelkomast, tulid minewal suggisel 13. Septembril

Yarrola kirrikowalla jeppale, nimmega Jerra Peter, ja tõid kaks warna kwostetanud pühe, et neid puhhastada, ja pannwad jeppa leadmata püsti rauad äsji juhtu. Sep, kes jedda ei teadnud, olli kartusele omma allasi pakko jures laggumas; kõrraga paugutas üks neist raudadest, ja laeng mis warnast jees olli jeismas, läks jeppa kubbemest läbbi, kes jüs ka pole turmi pärrast, enne weel kui ollens sanud appi tulla, hinge heitis. Kelle hinge peale lenma nüüd kül läks? — Oppi jennest, et se üks armas surma on, kui Pühha Paulus manitseb ja ütleb: ärra olle rummal, ei ~~sure~~ suremas, egga wähhemas asjas.

Nenda sün dis jeälsammas kihhelkonnas, mõrme aja eest, üks toine ometus püssiga. Üks kül tulli Yaweri moisa, ja pann omma püssi moisa wõrusi uhtse lahha jäsma, et ta kellegi ees piddand ollema: agga üks nimatas teopois, 21 aastad warna, nimmega Yiwite Willemi poeg Peter, tulli kotta; näggi püssi; wõttis jedda kätte, ja hakkas jellega halpima. Sure Jahrko poeg Albreht, 19 aastad warna, pallus toist kül, ja ütles: panne püs näest, ja jätte kedda rahhule; jedda ei olle laste mängurs tehtud. Agga jedda annam toine toine pallus ja kelas, jedda hulle maste toine püssi ja hakkas halpima; wimaks läks püs halpija tahtmata lahti, ja laskis ka Albrehti jeal famas paigas surnuks. Kelle hinge peale nüüd ka jegi hing peaks jäma? —.

Niggula kihhelkomas, Yarwere makomas, Talina maal, Sarma wallas, Arla küllas, elas üks inimene nimmega Peter Johanson. Sesama tulli püssiga metsast, ja läks külla körtsi, ja jättis pannes püssi

— Jest —

N. 25.

Sue, körssi urse alle seina najale seina. Wisikesed, kes urse ees olid, lärsid, wõtsid püssi kätte, ja katsusid hedda tõmbasid hani wiima; agga ei õskand hedda jälle asemele sada; ja pamid süs kardetawad küsta käest, senna, kust nemmad tedda olid wõtnud. Püssi perremees tulli peagi wälja, wõttis püssi, ja läks need kaks wagga maad, mis weel kodo olli minna, omma teed. Urse peal juhtus temma nov naesterahwas temmale wasto tulle ma, kes emast esimest kõrda wasto ölas, ja wümse jalla peal olli käimas, se ometo torm terretas meest lahke sõrna ja pallega, ja paugutas ka püs mehhe käes sealsamas paigas. Laeng läks nore inimese kõhtu; tappis hedda, ja tomokest, mis ta süddame al olli; ning läksid mõllemad ühhes mulda.

Eks peaks nisuggused õnnetused, kõigil wagga nelespetawad ollema, kes püssi mehhed on, ehk kes kui rummalad, kes püssi ei tunne, ennestel temmaga teggemist taht wad tehha? Sedda õnnetust ja kahju, mis kergemeel, holetus ja rummalus püssi degа teinud, on üllemata palju: jepärrast süs ka walitsus, kes ikka walwamas on, et sedda laadi kuelda, mis inimeste ihho ehk hinge kahjuks woiks tulla, sedda mitme ja mitme käskoga keland, ja weel kelab, et laidetud püssi majas ei pea petama, egga senna pantama, kust kergemeel ehk rummalus tedda woiks kätte sada; waid et ta püssi agga omma perremehhe käes, ja temma körwas peab seisma: ning et püssi perremees selle eest peab kostma, kui temma püssiga õnnetust ehk kahju tehhakse.

Woer alt mailt. Kui Kohtneses, Uia maxonnas, kus öed järges, kaunist nowwa ma pörratust tunki, mis kuida sedda üllemal jo kahhes numbris ollene leädawahhel, süs olli ka selsamma ajal, kus öed järsko Tulli sini limas, Tula kubberne mangas, ja Turgi ma piri peal, Bukarest limas kange mawarristamine. Kahju Jummal tännatud! ei olle kül mitte suurest sündinud, muud kui mõned korstnad ümber läksid, ja mõned kiwwi seinad ja müred pragguje läksid. Inimeste pelest sai egga üks kutsar õlsa. Se olli talis jobbosed tasumas; ja kui pörrand jalge al hakkas köi kuma; hobbosed trampi; ja lagge ja tallapalgid raksuma, kargas inimene sure rutloga tallist wälja; agga kui jalga ülle läwwe olli tostmas, tudi, tulli wül, mis talli urse kohhal talli peal seisis, maha; ja löi tedda murnuks.

Ungri-ma on üks suur ja perrekas kuningrük, mis kohhe Sarsa-ma tahha heidab, ja Austria keisri parrast on, kes Sarsa-maalt kes Wiena limas, mis temma kigi pea- ja pesalin on, eafet peab. Sesamma Ungri-ma on kõige asja pelest wägga õnnistud ja rikkas, ja kaewatakse seal kõikisuggust metalli *), agga isiärranis hobbedad, ja kõige parremad kulda temma mäggedest. Mäemehhed **) kaewawad, kulla ja hõbeda ohtimise pärrast, süggawad kaewud mäggedesse, et kulla ja hobbeda kobbara pesasid leida. Kui nisuggustest kaewudest, kui nemmad neid weel ikka süggawamaks kaewawad, ei kulla egga hõbbeda kobbarait, egga nende pesasid emam polle leida, süs jätwad nemmad neid maha, ja hakkawad teises kohhas, kus märgid, mis jo tundwad, samist näitawad, uut kaewo teggema, et kulda ja hõbbedad wallitsuse tarwituseks wälja tua.

*) Ohtu Wata selle senna pärrast N. 2. lehk. 18. alosas tähhendust.

**) mäemehhiks hütakse neid, kes lapse põlwest sadik selle raske töe peale oppind, mäggede sisi konde läbbi tehnima, ja rauda, waske, kulda ja hõbbedad ehtist maalt wälja kaewama, ja ma alt wäljatoma.

Järgnetus —

Seäl Ungrismaal, kuida seälatsed Kasselid kirjutawad, sündis sesinnane luggu, mis sünsammas tulleb räkida:

Ühhel nöukal perremehel olli rahha tarwis, ja wõttis minnewal Kolme Kuninga laupäwal ühhe töise ausa mehhe käest, kaks sadda taalrid Kuldrahha laenuks, selle töutusega, et [illegible] walga kolme nädda lasspärrast kättetua. Cleg olli täis jamas; agga [illegible] mees olli Kaigejeggane, et ei usaldanud külma kätte minna; sepärrast lugges rahha ausaste omma seltsetoist künne aastase wägga pitske tühje kätte, ja käskis tedda minna, ja jedda wõlauskuja kätte wia, kes wersta künnekond seäl ellas. Südrunk läks teele, ja juhtus üks meestega rahwas temma wasto tullema; se terretas tedda lahke sõmaga, ja küsis, kuhhu pidi tõttama. Noor, lahke, ja lahkisüddamega inimene, joudis lahke palle ja sõmaga töise wasto; räkis kuhhu temmal minnemist, ja mis temmal jema wimist. Ütles süs meesterahwas: minna lähhen ka jema pole; lähme süs ühhes; ja on se süs julgi parem, kui meesterahwast seltsimehhes on. Minna ollen jün kõhhas wägga tuttawa; tean koik kohhad, ja oskan koik teeraad: kui meie süt metsast läbbi, ja kullamäe kaudu lähheme, süs jääb meil pool teekond taggasi. Südrukul olli sellespärrast wägga hea meel, ja kallasid süs mõllemad jedda juhhatud teeradda metsast läbbi kulla mäe kaudu minnema.

Kui kullamäele jäiwad, ütles meesterahwas: et tulle, ja wata jedda kaewu, mis mäemehhed puust aka jätnud; temma on ilmõtata süggaw. Tüttarlaps ei leadnud karta, ja läks. Kui kaewo äre peäl olliid seismas, hakkas tõwel tüddruku rinnust kinni, ja ütles: sinna ennam minno käest ei peäse; näksa! — sün on sino haud; jemma sind paiskan; seäl peab ülleskoutmist olema; [illegible] To rahha sie! — Lakkis noor hing ennast põlwili mahha, ja pallus waenlaest sunnmala keli, et tedda hinge jätta: andis rahha kätte; nuttis,

ja wärrises kui üks haawa lehhekena: agga kurja leegija süddamega ei sanud armoli kunnist ollema, waid ütles waenlaene: wõtta rüed seljast! need on wägga head, ja olleks neist rahju, kui nemmad seäl al kaewus simoga peawad ärramädanema; ja aitas tedda süa käest lahti wõtta. Kui nüud tüttarlaps särgi wäel temma ees seisis, ja ta temma käewarrest olli kinni hakkand, et tedda kaewu paisata, näggi temma, et särk, mis norel inimesel seljas, üsna uus, ja aina penikene olli, ja ütles: rahju särgist! wõtta seljast, ja anna mo kätte! — Süs ütles noor inimene: oh! — mul on häbbi, sinno silmi ees ennast paljaks korida; te mulle ommetige weel sedda ainust ja wimast head, et ennast ümberpõrad, ja seljaga mo pole seisad. Wõttis ülleameto süs palwet [illegible] kuueda, ja leggi nenda; agga kui ennast olli ümberpöörmas, tõukas tüdrukut tedda taggasi, köige rammo wäega, et ta otsest jema läks, kuhhu tüdrukud lahkis paisata.

Langes noor inimene kohhe põlwili mahha dummalad tännama, kes temma hinge olli peästnud; pannes rutuste rided selga, ja ruttas lähhema küllasse kulatama, kuida temmale sündinud, ja mis temma leinud. Köik külla jooksis kaewule, ja wõtsid mehhed kösi ja reddelid kaza; laskisid ennast alla; leidsid seäl kurja teggija surnud; paljoki surno liud, ja koem käesterahwa surno kehha, mis üks agga jema olliid sadetud, hallasti maas ollewat. Kõsse muud sedda olli leinud, kui sesamma surnuda kardmata, kes neid jemma lükkas. Nenda saab säs ka jegä sõnna jälle toeks: kes töisele hauda kaewab, wõnaks isti sesse lähheb.

Saarte maalt: Saarte-ma pra-asti Koma pra-ustoko on kaddenud Pra-usti Samaw asjemele Otto Willem Masing, kes Eerse kihhelkonna õppetaja, ja tia-ma tullema

— Lõppud —

№ 23

№ 23.

Fa rahha, mis tüdruku käest olli wõetud, temma taskus.

6v

Päskoppikohto ka-wannem on, pra-astiks nimmetud, ja 11 nemal Mortsil, Kubbernemango polest ammeti peäle seädetud.

Öppetuse asjust.

Et sedda önnetust paljo olnud, ja teadmata rahwa seas kõigis paigus paljogi sündinud, et inimesi, kedda surnuks arwati, kui nemmad agga pitkas minnestuses olliwad, mahhamaeti, enne kui hing neist olli lahkund, ja sellepärrast mitmed halledad sönnumed süt ja seält tulnud: on Üllem Wennerigi arstija asjade kohhus, mis Peterpurris on, üht lühhikest öppetust wäljaandnud, selle peäle kirjaga:

1./ Öppetus, kust ja kuida tunda, kas inimene tõeste surnud.

Seddasammast lühhikest öppetust on meie auulik, Tia-, Tallina- ja Kura-ma Kindral kubberneer, Marki Paulucci Lätti- ja Ma kele lasknud ümberpanna, ja käsknud, sedda trükkitud kõikide kirriko öppetajate kätte saata, selle kässoga: et sedda tullulist öppetust tallorahwale kulutada ja teädaanda.

2./ Arwamise ramat, mis Otto Willem Masnig ~~selle nõuga~~ kirjutanud, et koggokonna- ja kihhelkonna kolides ramatud olleks, kelle järrele tallo~~rahwale~~ rahwast rehkendama öppetada. Sesinnane ramat on jo ~~ammastu~~ walmis tehtud, ja on lotust, kui agga trükker jouab, et ta dani päwa ajal saab wälja tullema. Temma ei sa paksem ollema, kui se weike ramat, mis sesamma öppetaja Wanna seäduse sündinud asjust kirjutanud. Saab sest arwamise ramatust, kuida dummala pole lotust on, meie marahwas paljogi öppima, ja tulleb sedda önneks kita; sest et selle ue polwe päwil, tallorahwas kirjutamata ja rehkendamata, ennam korda ei sa.

— wird hierdurch erlaubt.

Dorpat, am 9 Mai 1821.

Moritz, Censor.

Jarto maalt. Mimewal ruud Jurri Hellenurme wallas, Tõngo rihhelkonnas, Heppa Peep: Tui mehhed puusärki olid leggemas, juhtus ka tislari Jarop, jäälsammast wallast, Jemma tullema. Lõuse ajal istusid mehhed laua tahha leiba wõtma, ja hakkas perremees Heppa Jaan, tislari Jakopit pilkama, ja terrawaid sõnu temmale lopima wõtma: teine ei juuhnud ka wait olla, ja nendaks tõusis waidlemine ja rüdlemine nende wahhel. Wimaks tõusis Jarop laua taggant ülles, ja läks kurja jugga uksest wälja; Jaan kargas kõhhe tagga järrele; ja loi tedda kolm-korda rusikaga kukla, ja lükkas tedda ukse ees taggupäärri mahha. Tõusis mees jalla pealt ülles, wõttis puhalgu, mis jäälsamas käe kõrwas leid leidis, ja wimas, tullijes wihkas, sellega Jani pähhe et ta kõhhe Jemasamma paika jurnuks jäi. Mõllemad mehhed olid rangeste jowastand. Tulleb loeks mis puhha Jakobus ütleb 1. p. 20 f. inimesle wihha ei le mitte, mis Jumala ees õige on.

Tartust. Üks lima emmand läks lihhawõte pühhist, Weikezõngo mõisa, õele wõerji, ja wõttis omma kahhekssa aastase poja kaasa. Ühes Kolma päewal pärrast puhhi olli peijarene warra hommiko üllestõusnud, ja läks õue peale jooksma. Karja tüdrukt kes tedda näggi, ülles: tulge aida jure karma pesjasid õhtima, ja watama, kuida nemmad seäl wilja mõedetakse. Peijar hüppas ja kargas lemma käe kõrwas, ja läks aita; agga tüdrukt istus aida ukse ette mahha. Aidamees, kes püsiga tahtis wälja minna, olli püssi kaasa wõtnud, ja nikaudsi aida kui wilja mõedeti seisma parmud. Peijare näggi püssi ja wõttis tedda kätte: aidamees kes tedda näggi, ülles: Jumala pärrast! pange käest ärra! — Läks süs ka laps tedda kõhhe leggema; agga Jummal parrako! — läks ka püs lemma käes lahki, ja tappis karjatüdrukud, kes ukse ees istus. Oh! et õnnetuge inimesed tedda wõttakse mõista,

— Ots —

ei, mis wallitsuse polest käestarse ehk keeldarse, et jedda köik meie emeste kasstpo pärrast need sunnitarse leggema ehk jätma, ning kui käsoleiwnise polest koletumad ollema, et sus emestele ja teistele hädda ja parki terne. Sedda nüüd jestki ometusest nähha. Ollexs mees selle käsko järrele leinud, mis wallitsuse polest kulutud, ja köwwaste kinnitud: et kegi püssi, kui temma laengis, mitte nenda pea seisma pamema, ükss et teine teddeda kätte jaaxs wõtta: sus ei ollexs jedda ometust mitte sanud ollema.

— nüüst järrgstrukumm —

Tarlust. Tähha Paulus ütleb 1. Tim. ram. 6 p. 9 ja 10. salmis: kes tahtwad rikkaxs sada, need langwad kiusatuste ja köie sisse: jest rahhaahnus on köige kurja asjade juur. Köik pühha kirja öppetus on sunnitalik tõdda, jest et se summata sunnist on tulnud agga inimeste holimata, ja tõetundmise peale harrinemata meel, sedda ei mõista ükka tõexs arwata, mitte isiärranis sus, kui sullased peet keeldud nõud ja tahtmised sullased pelltawad.

Kes tähhele pannija inimene, ja kes jemest, mis inimesed inimeste peskes leiwad, head ehk pahha, tarkuse iggatsewa sullasemega öppetust wõtlab, sesamma sedda ja tundmisest tõexs turnistab, mis summad ommas formas öppetab. Ja käis tõexs tullek, mis summad kulutanud.

Kaxs näddalad pandi Tarlus se Taebenes, redda puremeistri den teenrikx nimmetatse, wangitorni. Semma nimmi olli Armson. Sesamma, ja ülekohtust warra ja rahha jada, olli walski wahtlid leinud, ja olli se kahsumine, kuida rägitatse, temmale emesedda korra läinud.

Sulitus sus inimene, ja kahsus wimaxs sellesama wisija 5 jaxs rubland ühhe naesterahwa käest, kelle mees iljaaego surnud, emese kätte pelta: agga tõusis ülles, et se wekjel, mis kahhe=nud inimese nimme peale kirjutud, üks walle wekjel olli, mis Armson ise pelja wisi kirjutand. Sandi tedda sus Sleibt fort. kõhhaste kinni: agga nelli päwa pärrast jedda, leiti tedda wangitornis, woi pial surnud ollewad. Olli temma, kes teab, kust, ja kuida? ühhe pasli paeluxese sanud, ja nurgast ühhe pulusska wart leidnud; paela kaela ümber kõitnud; lussika warroga jedda kokko kerand, ja nenda ennast ärrakägistand. Sattis omma tärstpoolt hulk lastega järrele, kes minut weel alles wätumad.

Exo olle sus ahnus köige pahha asjade juur? —

Sleibt fort.

Tarlust. Mei kõhhas on nüüd nõu pelud, ja jedda nõuxe woetud, et ükst weel ükst kirri rud ehhitada; ja on se rahharorjamisti jellepärrast harkatud. Esimese korjamisega, mis lihhawõte ajal sawwali kuts kündis, tulli 700 Rubla palber rahha. Edaspiddi korjatakse linna ja wallarahwa pealt, kes jedda kihhelkonda on, ja parmewad radid, mõisad ja wallad, igga aasta addra Sleibt fort. kaupa rahha kokko; kui sus summad aitab, ei summa rauni kesexe sanud: sus harkatakse kõhhe töele. On ka töepolest weel töist kirrikut häddalast tarwis: jest lin kaswab igga aasta juurdemaxe, ja on ükstai päwast päwani perrekamaxe nimmetud, agga ei olle jeal ennam kui üks ainus kirrik, kus linna ja ma rahwas summad iggal pühhal, kõne teise järrel, käib leritamas, mis ni hästi ühhele kui teisele koggaduselle, nenda kui wae waline asse kahhab olla. Arwatakse, et uut kirrikud, kui kurro peale tulla, kõhhe ülle riwwi sulla sulla otsa pahhemad kät parrawad. sead kät kõhhe sulla otsa pahhemad kät parrawad.

Kirja ja õppetuse asjust.

Kui wägga ~~mie armolise Üllemawallitseja~~ wallitsuse armo nõu järrele, neil päwil selle eest hoolt ja murret petakse, et mie ma rahwas, ei mitte ükspäinis waimolikkus, waid ka kõiges mu hea tundmises, mis ihho ja ello kassuks tullek, saaks kaswama, targemaks ja täiemaks sama, ~~nenda, et ta selle odatawa priuse wäärt saaks ollema, ja sesugguseks sama, kuida muil wõerail mail tallorahwast, kui harritud, ja targaste õppetud rahwast nähtakse ollewad, kes Gummala sõnna omma hinge heaks õiete mõistab, agga weel peälegi sedda õppind, ja sedda kinneb, mis targal innimesel, ajalikko ello kassuks, temma ennese, ning ka tõiste heaks, tarwis õppida ja teäda: kui wägga meie kallis Üllemwallitseja sedda iggatseb, sowib, ja targama rahwa murretsemist ja tõed senna pole juhtab, kust rummala ja teadmata rahwale suremad walgust wäib lota,~~ sedda ka sest lühhikesest kirjast nähha, mis minnewal talwel, meie auuliko Kindralkubberneri, Marki Paulucci, kässo peäle, ma kele sai ümberpantud, ja trükkitud. Selsinnatsel kirjakesel ei olle ennam, kui agga kahheksa leht, ja on temma peälekirri nenda tehtud:

„Õppetus, kust ja kuida tunda, kas innimene tõeste
„surnud, wai mitte; ja mis süs tehha, kui temma pitkas
„minnestuses on, et ta jälle toibuks.
„Wenne-Tigi arstija-asjade Üllema kohto polest
„Peterpurris 1819 aastal wäljaantud, ja Kubberne-
„mango kässo peäle makele ümberpantud ja trükki-
„tud. Tia linnas. 1820 aastal."

~~Sest~~, Et agga sest kirjast üks aimus ~~tük sest~~ igga kirriko jure Kubberne-mangust selle kässoga läkkitati, et õppetajad, sedda, mis temma seest õppida, rahwale piddid kulutama, arwame,

— Aufsätze dieses Heftes —

et need tullulised öppetused, mitte ~~täieste~~ köikide kätte ei ja tullema, ja panneme neid siis Näddalehte, mis ligimail ja kaugel, imimeste käes loetawaks on. Sesamma kirri hakkab nenda:

= On se willets ja halle luggu &c. &c. wird hierdurch erlaubt. —

Moritz, Censor. Dorpat, am 17 Mai 1821.

— &c: Wird die ganze Abhandlung abgedruckt und zwar so, daß sie auf drei höchstens vier Nummern vertheilt wird. Wo abgebrochen werden muß, ~~folgt~~ wird das gewöhnliche: jäeb polele gesetzt. Doch bitte ich nicht in der Mitte eines 5 abzubrechen, sondern, denselben ganz aus zu setzen. Der Titel ist schon oben angeführt, und wird daher nicht noch besonders gedruckt.

Es braucht die Abhandlung nicht in die Censur geschickt zu werden, da sie von der Regierung publiciret worden. Das beifolgende Exemplar gehört dem Kirchen Archive, und bitte es zu schonen.

NB. Ich bin der Meinung wirklich vor dieser Lieferung schon das XVII^te Heft in die Druckerei geschickt zu haben; und bitte daher noch einmal nach zu sehen. In der Censur fand ich nur bis Heft. XVI. Mscpt. Mein Unordnung hab ich diese Ungeißheit zuzuschreiben. Jetzt werde die Hefte notiren.

Masing

am 18ten Aug. 1821.

Õppetuse-ja kirjaasjust. — der Druck —

Tõisel Kristuse üllestõusmise pühhal, läkkitati se kirri, mis sünsammas allamal luggeda anname, Elliswerre kirriko-wöörmöndri, Juhhani, käe läbbi meie kätte. Temma tulli ühhe ma-inimese käest, nimmega Korrendo Karel, kes nüüd ennesele liganimme, Leinwald, wõtnud, ning kes Tarto Marja kihhelkonnas, Kaiawerre wallas, koolmeistriks on.

Näitab sesamma ramat, et Dumma la ja meie Õnnisteggija tahtmine, kuida pühha Paulus 1. Timoteuse r. 2 p. 1–4. salmes õppetab, meie jures on sündimas, et inimesed tõetundmist püdes, õnnistuse pole on jõudmas. On sesinna ramat ka weel peälegi kahte kõhta, wägga tulluliseks õppetuseks arwata:

Esmalt nende kõhta, ~~kes sedda kallist~~ kel se kallis pühha Pauluse sõnna, mis Tessalonika ramatus, 5 damas peatükkis, 21 salmis loeme, hopis teadmata, mis ütleb:

katske kõik läbbi: ja piddage kinni, mis hea on.

ning sellepärrast, kui teädmatad inimesed, kõik sesuggused luggemised, ~~põlgawad~~ mis Dummala sõnna järgmised on, ärralaidawad, ~~ja~~ neid alwaks põlgawad, ning hingele kahjuks ütlewad tullewad, sest, et mõttid agga laiale ~~sadawad~~ peawad saatma, ja Dummala sõnna jurest ärrajuhhatama. Pissutki mõistlik inimene märkab issiennesest arwata, et nisuggused kõlbamatad kohtomõistjad muud ei püa, muud kui agga tõetundmise tullemist ~~keelda, hiljaks wita~~ keelda; sest et nemmad pimmedust ennam kui walgust armastawad; ning sawad siis ka, ei mitte ükspeines omma ihho, waid ka omma hinge kahjuks, omma wannast perritud rummaluse sisse jäma, ja temma sees ärrasurrema.

— wird —

Sõbbers on jesimaine kirri ka nende kohta, wägga kulluljers oppetu-
jers arwata, kes nüüd sel ajal ma kele pärrast, ni jure wihtaga
on waidlemas, ja tühja kärra leggemas, kennest ei neil emesdel
egga töistel, ei mingijuggust head, waid, kuida lotus peäl jo
harkab naidama, ja tullema häbbi taggajärrele saab ollema.
On lotust summala pole, et nenda, kuida Kulli Jürri, kes Kusa-
lo kihhelkonnas, Jallina maal olli surnud; Kubbara Jaan,
Kappina kihhelkonnas, kes paihema käega kirjutab, jest et
parrem wiggane on; Korrendo Karel, Marja kihhelkonnas,
ja weel muud moistlikud mehed jeäl ja teäl, kui Jesuggused,
ehk nende sarnatsed mehhed, ja need nored inimesed, kedda
Lalandi kolis, ja mu paigus murrega oppetarke, eddespidi
et kui Jesuggused inimesed harkawad kirjutama, ja ramatuid
leggema, et meie, kes sarsa mehhed olleme, jüs wast makelt
nende suust ja sullest oiete sama oppima. Sünnime
kül wagga armast ma ratwast, et lemma omma hea sõdra-
me pärrast, need kelejeggased kirjad ja ramatud, mis
sinni lemma kätte olleme andnud jüt ja jeält tulnud, kamat-
likult tahtnud leppida, jül ja jeält lemma kätte tulnud, kama-
likult luggeda wõtnud, ja selle poaga leppinud, mis meil
ette pantawars olli, egga jest pole tahtnud jemest weel
polle ärratulpinud. Egga tulleb ka jedda wabbandujers
üttelda, et mehhed, kes paljogi woeraid keli pohjani kätte-
oppinud, ja ka makelegi pohja, jure waewa ja töega,
püüdsid kätte jada, ja selle oppimisega nutto kümmekond
aastad kullutasid, et jesuggused mehhed ühhest juust, ja
ühhest leädmisest surmistawad, ja jedda üdlewad: et keleoppi-
jal raskemad keelt polle leida, kui jesamma meie ma
ratwa keel. Nüüd tulleb Karli kirri, mis nenda meie
Ojeüs siin [illegible]
kiaest trükki on lainud kuida lemma meie kätte on tulnud,
ilma, et üht krüpso tarwis olleks olnud kohhendada.
Kirr folgt dann ore Brief selbst. — Sinuline sulaukk.
Moritz Luiser.
Werrol, am 9 Mai. 1825. —

Doch publicirt wird mit einer etwas gröberen Schrift gedruckt.

XVIII Heft.

Lihwlandi-ma Kubbernemango wallitsuse käsk ja kulutus.

— Der Druck —

On teada, kui rekruti tulleb anda, et ristimise-kirja tarwitakse, mis innimese igga näitab; on ka teada, et, kui agga ühtainust innimest anda, iggakörd ennam kui üht, rekruti-wastowötjate ette saddetakse, kelle seast sedda wallitsewad, kes wäe alla kölbab; ~~agga~~ ja köigile, kes selle ühhe pärrast senna sadetakse, wöetakse ristimise kirjad wälja: agga ei tea kirrikoöppetaja, kes neist rekrutiks saab jäma, egga tea temma süs ka mitte, kelle nimme kirrikoramatust ärra kustuda, ja senna jure ~~tähhendada~~ kirjutada, et tedda wäe alla antud. Et se nenda, ei wöi süs kirrikoöppetaja mitte teada, kui innimene, kes wäe hulgast ärrajooksnud, omma endise kihhelkonda tulleb, pühhas kojas käib, ja laualegi tulleb, kas ta wäejooksja, wai mitte: nenda, kuida nüüd iljaaego sündinud, et innimene, kes wäe alt olli ärrakargand, omma sündimise paika taggasi tulli; julgeste kirrikus, ja awwalikult laual, ja weel peälegi laulatamas käis, ilma et öppetaja tedda olleks arwand wäejooksja ollewad; ning wabbandasud ennast need, kes tedda piddanud, sellega, et neil mitte kartust wöinud olla, sest, et ~~tedda~~ innimest kiusamata kirrikus ja laual nähtud käiwad, ja tedda ka laulatatawad.

Kuis nenda, süs on üllewägga tarwis, et kirrikoöppetajale nimmelt teada antakse, kes rekrutiks läinud, ja kästakse sellepärrast Kubbernemango wallitsuse polest, et igga möisa-wallitsus koggokonna kohto läbbi kirrikoöppetajale sedda innimest peab nimmetama, kedda wald rekrutiks ärraandnud; ja peawad möisawallitsused sedda koggokonna kohtudele

— dieses —

Kowwa sõmaga kõwwaste kirmitama, et seddasinnast käsku peawad, muido saab koggokoma kohtus ja mõisawallitsus sellepärrast rängaste kostma.

Et koggokoma kohtud seddasinnast käsku ja seädust kõhhe teada saaksid, käskatse sedda kirrikukes mäele kulutada.

Antud Kiasi Loosi peäl sel 31 Martsil 1821.

J. Dü Hamel
Kubbermer.

W. v Blutzmen
Kubberem: wallits: nõumees

Kratw Koskül
Kubberem: wallits: nõumees

J. v. Togge
Kub: walts: Assessor.

Hehn.
Sixxertarius

Seädused
Kia ja Sarlo-maael.

Meie maal ei ja tämawode suurt kurrikeskust ollema; olli minewal talwel wähhe lund, ja seddagi sõi pikk sulla, mis sudda talwel olli, koppis ärra; agga teggi raud jäed orraste peäle; sesamma rikkus koige ma sees kurki põldu, ja wõtlis orrast ärra, nenda, et mõnes paigas põllud ülleülesse mustad, egga majal orrast nähta, kui wesiwaggude harja peäl. On sis sellepärrast tämawode wie suue rublaga kurki wakka östa. Omeras sedda kita, et wallitsuse põlest sedda armo murret petud., et talorahwal omma wallaaidad ehk maggasid on, kust leiwakilluse ajal ni palju sada, kuida elloülles piddamine tarwitab; ning on segi asji tunnistusers, et sammal wallitsust inimeste üllemata kasfuks seädnud.

Urwaste kihhelkonnas, Wabbina wallas, Undruse Gomas

Jurri mõnewal Aprili kuul Undruse Gomas, kes ühhe weike weski peäl, mis selle mõisa päralt on, möldrins olli. Sesamma aredis mõnewal Juwwel kihhelkonna oppetaja rätte 300 kubz. p. r. et sedda altari ehtimise tarbeks prukida, ommetuge selle palwega, et semma alocal, sedda mitte nimmetada. Murretseldi sis weel alles leinna ellopäwil, kaks kuhhrid altari laua peäle, mis 160 kubz. marsid, ning selle peäle nüüd rahhunud inimese nimmi saab sisseleigatama. Mis weel rahhast järrelejänud, selle eest murretsetakse eddespiddi parrajad altari ehhid.

Nenda on sesamma hea inimene omma Gummala mõisapärralise arniga, hea rahwale head tähte andnud, ja omma nimme seäl kihhelkonnas kõige sullewa põlwa rahwa mällestatawaks jätnud. Semma olli kahhekord maest wõtnud, agga ei olnud kemmal lapsi; olli põldeja inimene; ellas tasaselt, ja korjas emesele rauniost warra omma limoju aigest, ning omma wilja kaupleminega. Mis järrele jättis, semest teggi jaggu kirrikule, omma ve lastele, ja omma ellatanud. lesselle.

On ka nüüd Urwaste kihhelkonnas Päbliselle sündimas, mis 12 nemat Mail, mis on kõne kristi päew, essimest korda Urwaste kirrikus Päbli pühha saab pidama.

Karrola kihhelkonnast, Wõrro maakonnas. Ommetuge ja willetsaid juhtumisi on Gummala sallimise lähhi, paljogi ma peal, ja kui need neile kül waawara ärwata, kelle peäle nemmad tullewad, siis ommetuge taggajärrele, midmest kõhhast sedda nähhisse, et wimase kõik inimeste hea saab ollema.

— aussasa —

Minnewa 20 nemal Webruali ku päwal sai aasta, et Kawre wallas Karrola kihhelkonnas, üks saksa sep, nimmega Larsch, öese kello kahhe ajal üllesärkas, ja omma koeri öues kulis purrelewad. Arwas innimene metsalist koerte, ~~pea~~ kimbus ollewad; kargas köhhe ülles, ja läks särgi wäel, kuida sängist olli kargand, koertele appi. Kui koja uksest olli wälja astumas, hakkas ~~kohhe~~ hul ~~emman~~ hunt temmast kinni, ja kiskus tedda ni hirmsaste ärra, et, kui töisel hommikul Walga linna tohtri alla widi, peagi ärrasurri. Hul kiskjas jooksis, kui seppa olli ärrapurrenud, mitmed köhhad kihhelkonnas läbbi, ja kiskus kahheksa tunni ajaga weel 33 innimest ärra. Lasti tedda süs selsammal päwal, kello kümme enne lõunat mahha. Neist, kes ollid purretud, surri 20 innimest (*weejällestuse waewa; essimene kolmeteist=kümnemal, ja wiimne wiekümne ühheksamal päwal. Mönnele, kel ~~kel~~ kui nemad hulluks ~~ollid sanu~~ saiwad, aadrid lasti, sadeti sellega kül ürikesest ajast kergitust, agga surriwad ka selle järrele peagi ärra. Willandi makonnas

27.

Sel wahheajal ollid innimesed kuulda sanud, et Tarwaste kihhelkonnas, Suisleppe wallas, üks wanna mees, nimmega, Sare Tönnis, piddi ollema, kes önnetumatele, kedda hul koer hammustanud, abbi möistab tehha. Läksid süs need 13. kes weel hinges ollid, ühhes hulgas Tönnise jure abbi ötsima, ja läks ka weel kartuse pärrast paljogi terwid mehhi neid saatma. Kui senna saiwad, katsus wanna mees nende suud, ja leikas pissikese terrawa noakesega kele paelukesest läbbi, et temma

(* Weejällestus on üks hirmus waew, se on se; et kui innimesed, kel se önnetus tulnud, et üks hul kas, koer, ehk hunt, neid ammustand, mönne aja pärrast ehk umbhulluks sawad, ehk et nemmad wet ei wöi sallida, ei sedda nähha, weel wähhemalt tedda suhhu wötta; sest et neid süs hirmsaste rappu=takse, pörrutakse, ehk nende lükmid kokko kistakse.

köwwaste werd jooksis. Olli hul hunt ka Karrola kirriko=öppetaja karjust rebbinud; sa läks süs ka töistega ühhes seltsis, et abbi sadd. Kui Tönnis temma suhhu olli watand, süs ütles mehhele: wend! mis ma sinnust ennam leikan; jubba se sinnoga iljaks jänud; rutta agga, et koddo jõuad, ja pallu ennesele öntsad hinge asset, weejällestus ja surm on liggi, sedda ~~nähhik~~ näitab sinno kele köidik. Sai ka innimene jo te peäl weejällestuse waewa; tulli koddo, ja surri köhhe ärra. Töised köik, kedda ~~temma~~ wanna innimene leikand, on weel tännapäw prisked ja terwed, Ollid mönned targad ja terrased mehhed saatjate hulgas, kes arsti tahtsid katsuda, ja tedda kiusada, need süs ütlid ennast ka hullust hundist hammustud ollewad, ja pallusid tedda, ka nendegi suhhu wadata. Kui wannamees suhhu olli watand ütles: teil ep olle ühtigi wigga; mis teie walletate, ja miks teie mind narrite ~~mind~~.

27.

Nenda kuida sedda asja sün olleme räkinud; nenda on Karrola kirrikoöppetaja, nimmega Börnwasser, sedda meile 25 damal Martsi kuul kirjutanud, ja ~~ka~~ nende nimmed ülles ~~kirjutanud~~ pannud, kes Sare Tönnise leika=misest abbi sanud, ja seie ajani terweks jänud. Need on need:

1./ Kikka Juhhani poeg Juhk. Karrola kirriko wallast.
2. Tarropiddaja Kaarli naene Marri Karrola möisa wallast. № 28
3/ Laia sare Hans. 4. Laia sare Andrese n. Kaddri
5./ Laia sare Otti p. Peter 6./ Ludi Andrese n. Kaddri
7. Mendo Juhhan. 8 Tebbase Samuel 9. Käo Hans
10 Weiko-Apja Tidrik.
11. Pärmo Juhko p. Juhhan Pikwerre wallast
12. Silla Karel seältsammast.

Täkis meile ka pärrast sedda, auus Koorkülla härra, nimmega von Moller, kes Helme kihhelkonnas ellab et Sare Tönnis paljogi rahwast ja ellajaid, kes hullust koertest hammustud, aitnud ja önnetusest ~~eest~~ peästnud, kui agga aegsaste tuldi abbi ötsima.

— tau —

Kirjutaki pärrast Sarwaste rihhel roma õppetajale, et Sare Tõnnise käest kulata, kuida selle asja luggu õieti piddi ollema; ja anti seält sedda wastust, mis sun-
sammas luggeda annagme:

= Sare Tõnnis Suisleppe wallast, on liggi kuus ~~ees~~ ees aastat warna, agga jo alles tuimumas. Minno küsi-
miste peäle on temma nenda roostnud, et temma ühhe
Pöökleri walla mehhe, käest ~~sedda~~ õppsinf, kuida neile
abbi tehha, kes hullust koertest purretud; et ta omma
elloeal ~~ar~~wamata rahwast ja ellajaid aitnud, hullus-
Fiinmega Kuiwa-lango Pebo Lauri
jamist ja weejällestust keelnud. Et sedda keelda,
polle ta mitte rohtu andnud sisse wotta, waid agga
hawa arstinud; et kange tehheliſega tedda pesſi,
sola, ehk solatud kalla nahka, ehk ka tublaka
lehte temma sisse sarni, et koera hamba wihha
wäljatommata. Neid kedda arstis käpis/sina
ja sipsu sest ajast prukimata jätta, sest et mõle-
mad nisuggused kardetawas asjas pahha lewad.
Kui hullo koera hamba wihha jo werrese lainud,
sis üttes ~~emast~~ leikamist prukiwad, sellepärrast
et kui rohhe algmisest hawa mitte õiete polle
harritud, ja wihha werrese lainud: süs peawad
kele soned, ja kele paelokeme paisuma, ja werri
nende sees parrsil ~~ollema~~ seisma. Kui sedda on, süs leikab
weike noakesega kele paelukest lähti, ja kele
soned lahti, et rikkutud werri wäljajoorseb; ja
kui küllalte werd tulnud; süs märib hawakest,
mis ta noaga teinud, soomolli, mee, ehk woiga,
et werri kinni seisma jäeb, ja üttleb sellega abbi saatwad.

Sämini ei olle sammalsparako! ei roggonisse, ei ühhelgi maal,
hullo koera wihha wasto weel abbi ehk rohtu teitud, olleks süs
sammalad wägga selle eest tämada, kui need asjad, mis
Sare Tõnnis prukinud, ning kuida üttleb, tuhhandelele
abbi saatnud, ennast tõeks näitarsid.

Sõidawad nüüd sel ajal inimesed, kes teab kui kaugelt
maelt, alladi Narwo- ja Willandi-ma wahhet, et kui luggi-
jad palwe kojades kuulsaks sada; arwame süs, et se
tekäimine nisamma paljo, ehk weel enamaki inimeste
kasjuks merkaks, kui nomed mõistlikud inimesed
wanna Sare Tõnnise jure lähhersid, et sedda asja
temma käest õieke kuulda ja õppida, ja sedda koikide
hearo kulutada, ja häddaliste ~~tarbeks kulutada~~.
pärrast mõista.

On meie ma rahwa keskes mõnda tundmist, ja on sedda
iggal ajal olnud, mis inimeste ja weiste ~~kraud~~ pädemises abbi ~~saatnud~~ sadab; agga se ei ilmu, waid säeb
sesma paika, kus ta on; ja läheb mitto kord inimesega
mulda, ja ka-ub hopis ärra. Nenda mälleſtame sedda,
et 1789 aastal, Kaiawere wallas üks tallopoeg olli,
kes mõnnid, ja ka kaotanud Pürkla kindral-Kosnad, N 28
kelle käes Kuwinurme mõisa krono polest rendi peäle
olli ~~antud~~, kahhe päwaga paelusest peästis. Iggat-
jes kindral wägga teada, mis rohtud need olnud, mis
ta temmale keetnud, ja pannud inimesele kümme
imperiali, mis on sadda rubla kuldratha, selle
eest meletsarsi, kui sedda üttles: agga pallus mees
wasto, ja üttles sedda mitte tõhtiwad ~~kellelgi õppetada~~
sest et ränga wandega sellele olli lubanud kelle käest ta sedda sanud,
~~sedda sai~~, olli toutanud, ~~agga~~ ei muile, muud kui sedda
ja sest se, kellele sedda olleks tõhtind õppetada,
jo ammust ajast surnud. Nenda läks süs ka segi
hea tundmine ma alla, ja kaddus kuulmata ärra.

Mis inimeste siggiwaks hearo on, sedda ei woi
üksi warne kulutamast keelda: peäle sedda on igga
warne, mis ~~inimese~~ kegi mu ~~inimese~~, ~~agga~~
~~mitte~~ kui kohtowarnema kätte wannub, üks pätto tõ:
sest kelgi polle lubba, teise käest warnet küsida,
muud kui agga üks päinis kohtowarnemisel.

— Lhf —

14v

Sepärrast ütleb Jesus Matteuse ramatus 6 peat. 33 salmis ja järgmistes: Teie ollete kuulnud, et wanna rahwale on ööldud: sinna ei pea mitte üllekohhut wanduma, waid sa pead Issandale omma wanded piddama: agga minna ütlen teile, et teie ei pea koggoniste mitte wanduma. jn. t. s.

28

Kuida roisku silmast wälja sada.

14a

On meie rahwal se pruuk ja wiis, kui roisk silma läinud, et ~~siis~~ laugu nõela peäl lassewad ümberpörata, ja ~~kalsud~~ ~~siis~~ kelega roisku silmas otsi da, ja sellega tedda silmast wälja wõtta. Se assi tahhab wäga kartlik olla: sest et sedda wisi jo mittokõrd silma ärrarikkud, ~~ning kui innimene~~ ~~kes keelt silma pani kes~~, ~~teadmatalt pahhas tõbbes juhtus ollema~~, ja mitmele kurri tõbbi külge hakkanud, mis siis iggakõrd karta, kui innimene, kes kelega ~~silmast roisku~~ roisku otsib, mitte puhhas ep olle. Selle assemel piddago majamees wähhi kiwwa majas, ja kui se temmale ehk tõisele juhtub, et roisk silma lähheb; siis pango temma wähhi kiwwi silma. Se ei te temmale ei sedda wähhemadki wallu, egga olle sedda teadagi, et ta silmas on: agga temma jookseb ümber silmamunna, egga tulle enne wälja, kui roisk temma külge hakkand; ni pea kui se sünnib, plupsutab ta issiennesest silmast wälja, ja toob ka roisku wälja.

N: 29.

— Es wird erlaubt.
Moritz, Censor.
Dorpat, am 11 Mai 1821.

15

Teädaandmine. — Der Druck —

Neile, kes pole aasta peäle Näddala-Lehhe peäle ettepannud, tulletakse mele, et Heina-Marja päwaga poolaasta täis saab. Kui süs weel tahtmist olleks emale luggeda: süs murretsego, kes tahhab, enne Heina-Marja päwa omma rahha tullewa poleaasta peäle ettepanna, ja sedda Postkontori dette sehk J.A. Pabo podi, Tarto linnas saata.

Näddala-lehhe wäljaandja.

— wird erlaubt.

Moritz, Censor.

Dorpat, am 24 Mai 1821.

— der Druck — wallitsuse

Lihwlandima Kubbernemango käsk ja kulutus.

XIX Heft. 16

ist im Publicat

Auulik Wäe=, ja Lihwlandi=, Kura= ja Eestima Kindrae=
kubberneer, Marki Paulucci &c: on nähha sanud, et se=
suggustest Lihwlandima mõisa walla koggokondadest, mis
Tia linnast wägga kaugel on, mehhi läkkitakse, kes jures
hubgas, kõrraga temma jure tullewad kaebdust tõstma.
Et nüüd auulik Kindralkubberneer sesuggust aegawütwad,
ja kullutust teggewad hulkumist tallorahwa mitmesuggu=
seks kahjuks näeb ollewad: siis on temma sellepärrast
Kubbernemango wallitsusele käsku andnud, sedda kõw=
waste kinnitada, et, kui koggokondadel tahtmist on, Kind=
ralkubberneri ette kaebada, et siis iggakõrd nenda peawad
teggema, kuida sedda Lihwlandima Tallorahwa=Seäduses
§. 84mas numris on kästud.

Kui siis sellesamma nimmetud 84ma § järrele, mis
Lihwlandima Tallorahwa Seäduse=ramatusse kirjutud, №24
tallopoegadel lubba on, kui hädda sunnib, omma kaebamis=
tega Kindralkubberneri ette tulla: siis ei tõhhi nemmad
sedda õmmetige mitte tõistwisi tehha, kuida sedda ses,
sünsammas üllemal nimmetud numris on kästud, waid
nemmad peawad enneste seast kaks meest wallitsema,
kedda kaebama läkkitawad; ning peab neil kirri jures
ollema, miska tõeks tunnistawad, et sedda mõisa wallitsusele
teada antud, et neil nõu ja tahtmine olnud, kaeba=
ma minna. Kui siis sedda weel eddespiddi peaks
juhtuma, et ühhest koggokonnast enam kui kaks
meest, kõrraga kaebama peaksid tullema: siis peab
nende peäle, kui Seäduse ülleastjate peäle, kässo
waljust mõda kohhut mõistetama. Kõrraste antakse
Kirriko-oppetajatele sõnna, seddasinnast käsku omma
koggodustes kulutada.

Tia linnas Lossi peäl sel. 15nemal Webrualil 1821.

J. Du Hamel
Kubberneer.

W. s Blumen
Kubbernem: nõumees

Fässing
Sikkertar.

— diesos —

Teaduſed.

Peterpurrist. Weme uſso rahwast on minnewal aastal
Weme rigis ſündinud: 1 miljon, 421 tuhhat ja 148;
ja ſurnud on: 875 tuhhat ja 7 hinge. Kes ſurnuke
ſeast 100 aastad wanaks ſanud, neid olli: 679:
105 aastad — olli 219.
110 aastad — 116.
125 aastad — 66
130 — — 6
140 aast olli üks meest rahwas — 1.
1087.

Olli ſiis peäle tuhhat inimest ſadda aastat, ja weel
pealegi wanaks ſanud.

Tartust. 14 nemt ja 16 mail läks kaks rüggemente ſalla wägge
meie linnast läbbi; mis Keisri Härra kandi ehk wahtiwäggi
olli. Piddajid mitmad meil ſure puhkamiſe päwa; ja
olli wägil [illegible] röom ja heameel ſedda ſallist wägge
nähhes, ja temma mängo mehhi kuuldes. Sedda prisketmad,
egga ſedda uhkemaste ehhitud wägge ei woi olla, kui
ſeſamma. Woin tuggewa nored mehhed, ni hästi üllen
mad kui allamad; ja tasaſed, lahked, ja koikipidi
armſad, ja wägga wiisitud inimeſed, nenda et ſedda
kuhhalte ei ſoua pista. Eſimene obli kaardi mäe kätes;
ja teine Pawlowski kranadeti raggement; kummag
ki kolm tuhhat meest. Tärna otſame hobboſe wägge
ſulle wad, ja öhtdarſe [illegible] kaardi husſarid ollewad.

Peterpuurist, ſel 28 Aprilil. meile ei olnud ſel 28 Aprilil
ei ühtainuski laewa tulnud, ſest, et Soome
meres kaetas kiwi
ſkatli pöhi wägga
palio jäid kogga
nud, mis tuled ſenna
ajanud?

Peterpurrist; ſel 28 Aprilil meile on tärnawate ja nimed laewad
tulnud, ja ollewa nimed ja emmeninegi tärna joonud,
ja nimeta
kui Some merreraelas ja nimeta polewa ſeisnud.

Same näggema, kuis ſel juuwel rohkem laewa ſaab
tullema, kui mullo; mil 1090 laewa kaupa toiwad,
ja 1070 laewa jüt woerale male kaupa wiſid.

Ölbo linnast Somemaal. Ametliko Keiſri Härra
armo läbbi, on nüüd ka meie ſurekoli tarbeks, üks
uhke tähtkatſuja hone ehhitud ja walmis ſanud.
On praego Weme rigis 6 tähtkatsja torni:

N 25

üks Peterpurris; teine Moskwas; kolmas Tartus;
neljas Wilnas; wies meil, ja kues Ria linnas loſſi
peäl, mis koigist koige wähhem on. Agga ka ſelle wüm
ſegi tarbeks on üllem wallitſeja ommast käest mõned
tuhhanded andnud.

Berlini linnast Prantsuse maalt. Et ſedda jagge-
daſkon, et talw rangi orrast ärrawõttab; ning kui
ſuiurukid kewwade aſjemele rongi pealle pealle lehhatſe,
ſennest ei mitte ſuurt head ja ollema: on reiſi-ma
wallitſus Egiptuſe maalt Egiptuſe rukki ſemet
murrelſenud kulata: ſeſamma Egiptuſe ma rukki,
on ſui rukki, mis Durripõa ajal külwatakſe; temma
kõrs on kange; temma iuwad on palio pikkemad on
we iuwad palio jämmedamad, ſuremad ja jakkukamad,
kui meie ma rukkid. Agga ei olle weel teada, kas
ſeſamma woera, ja ſoja ma wilja ſuggu, põhja pool
mail peaks walmis ſama ja ſeggima. Sedda nüüd
tärnawe ſuggiſe meile teada antakſe; ſest et Preiſſe
wallitſus omma rigi kubbernemangudeſſe, ſel
kewwadel jedda ſuggu ſemet ſaatnud, et
katſuda, kas korda lähheb wai mitte.

Münheni lin, on Baieri kuninga peſſa lin
Saksamaal. Ellab ſelle linna liggidal üks wägga ella-
nud meeſterahwas, Fkes 116 aastad waima on;
ja ſurel neljapeäwal jalla kaks poeni kõrmad maad, ſenna
linna jalla lauale tulli. Temma on weel alles
priske, ja latſke ja roomſa ſüddamega waimuſene;
astub kindla jallaga; arwast wõtlab keppi toeks;
ſöb ja joob kui nipredki inimeſed; hambad weel
kiwi terwed ſuus; muud kui et agga jedda wähhemaks
asja ei ſoua tõsta. Temma ei olle omma ello eal, ei
wel wina egga pipſu ſuhhu wõtnud. Muud töed

Finnimega: Anton Andern,

N 29.

— upun —

ta nüüd enam ei le, kui et surkka koub; ja on minewal aastal kahhekssa pari poomwilla surke teinud. Kui tedda küsitakse: kui warma olled wamurene? siis wastab naerotes, ja ütleb: jubba olen kuetoist kümme aastane pois. Seal kummingas jo neljat aastad temma eest hoolt, ja lasseb tedda omma kulo peale üllespiddada.

Kanoowri maalt, Lõunamaal. Same bergi maxomas, läks üks tallopoeg omma isaga, kes 68 aastad warma, ürri kuul, kommiko päwa tõuste pöllotõde. Talli warma inimesele kange rabbadus, et joudnud enam kamatada. Sestap tedda Aidas tedda siis poeg wankri peale, agga ei kuland enam koggomiste temma järele, et kül range ja külm wihma sadda olli, ei kolind poeg jemest mitte, waid läks koddo, ja jättis warma inimest wankriga tulle ja wihma kätte. Otto ul tulli naburi rahwas, ja haugutas tedda temma armota juddame, ja waljuse pärrast. läks siis, ja tõi warma mulda hobbosega koddo: agga warma inimene olli jo hopis ärrakohmetand; ja ärratuimund, ja labbi ja labbi märg; ning olli temma wallu kõrkipidi jaremas haigus nenda rasckes läinud, et kundi kaks pärrast jedda ärrasurri. Kõigel hea rahwal olli poja waljuse pärrast meel nenda pahha, et jedda kohto ette cerdasid, nuida je kummala kätmata loom omma isaga teinud. Sulli siis kulamise, ja leiti poega siuklaese ollewad; ning mõisteti tedda jellepärrast, neljast näddalast wangi, ja anki wet ja leiba sua. Kui wangi aeg täis olli janud, pani tedda turro peale, kahhest kummist kagi alla seisma, ja must laud kinda ette ripopuma, kuhhu walge kirjaga need sõnad peale kirjutud:

Lapsed! piddage meles jedda käsku, mis teutusega antud.

Nähtawasse kummal parko armotumaid lapsis ilmas kõigis paigus, egga olle neist ka meiegi maal mitte pudo. On jedda mitto kord nähtud, et pojad surnud perremehhed, ja surud japamehhed olliwad, ja wanad ellatanud wanemad, isa ehk emma, kirjamas käi-sid, ehk kirriko urse ees oliid ikkumas istusid. Ükz wagga halle lugeja, mis muist ikka wanemite enneste süüks tulleb anda: jellepärrast, et nemmad omma lapsi ei kummala kartuses polle kaswatanud, ei nende juddant norelt harinud, egga neid mõistusega juhhatand.

On se üks kahjuline rummalus wanemite polest, et kui lapsed weel alles pisikesed on, et nemmad neile siis liga mehwalda andwad, ja koik jalliwad, mis pisikeme ommast lapse wallatuses leeb; jeddagi jalliwad, kui mõnikord emma ehk isa silmi süllitab, ehk löeb, ehk temma karwust kimmakas kab. Naerawad siis weel pealegi rummalad wanemad, ja ütlewad: et wata koma! ehk mõista ka wihhane olla! — Need lähheb siis laps jo watumatt kohhe isi meleliseks ja ütlemeleliseks; ei kula ei isa egga emma kas kimist egga keelmist. Kui siis wanemitel mõnikord meel jellepärrast pahhaks lähheb, ja nemmad wihhaseks jawad nohh: siis wõtwad laost käsile, ja rogiwad tedda surne kisaga rõõwli wisi: pärrast, kui wihha jahtunud, on emmetel jälle halle meel, et oma poe wihha aggeduses lapsele liga teggid, ja hakkawad tedda melidama, temma pead sillitama, ja wilja kaskad joimama, et lapsel wallu teinud.

Selle rummalusega rikkuwad siis lapsi jo maast madalast; ning kui lapsed ei ja pärrast, kui lapsed nemmad jurema aks lähhewad, naist mitte enam jaggu; waid näwad, et nendega muudo polle korda jada, muud kui waljo jõma, ja waljo käega neid wallidsedes. Agga mis jeski tulleb? Mis muud, kui et lapse judda wanemast hopis ärra wõerdub, ja et ta wanemad wimaks hakkab witsama.

— 2ekutsu —

Seäl laps se jüs tulleb, mis summal parro! Jaggada tegi ma peäle
nähtud, et pojad kui jured perremehed, ja tütred kui jured perre
naesed ukreste ja jureste elasid; agga wanemad pidid
maenteed kirjasid, ja ka mõnikord aia tahtagi jurriwad.
Algo nüüd kül nenda, et wanemate kohta se jeggupe teotuse jüüd
kõige ennamiste tullers arwata; jüs se ömmelgi
jäeb, et kui jedda nähtakse ollewad, agga ol seäl weel
ammustki Jesuse armosõma maad leidnud timiste süddamps.

Ellitud lapsed ikka sandiks ja nurjatumaks rahwaks
ülles kaswawad. Sellepärrast õpetab mees pühha kirri, sõnaki
Jarkuse ramatus, 30 peatükkis, 11tendes:
= kes omma poega elitab, saab paljo hawo. Jalgsimata kõhone
saab wirtsikaks, ja poeg, kes omma meelt mõda käib, läeb julg=
maks. Elitta omma last; jüs leeb ta sind ärra ehmatama, ärra
arma jüs melewalda temma kätte norel pälwel; ja ärra jalli
temma rummalusi mitte: waid kõuwerda temma selga nores
pälwes, et ta ei lähhe kangemaelsest, ja ei jäe jo sõnma pol=
gama.

Need sõnad on rahlid töe= ja õpetuse sõnad. Ja kui jüs
jegi sõna kõsti kül, et arm ennam jõuab kui kirm; jüs ömmeli
mõistlik wanem, kui kallapälist sõnawõtmist lapsel
ei näe ollewad, temmale armoga peab kirmo andma. Kõgge
kirmo andmine; nomimine ja õpetamine ei mõju paljo,
kui wanemad omma ello wisjga õiged tahte lastele ei
mõista anda. Õppeta ehk kui targaste ja mõnusaste,
ja kui jo emese teud ja wisid, jo õpetuse wasto
käiwad, ja jedda walleks ajawad: jüs õpetamine muud, kui üks tühhi tule pensmine;
õpetamine ~~sellepärrast ülleb õmmeldja tahhendamise sõnaga~~
ja tähhendab õmmeldja jedda selle sõnaga, kui üttleb:
patka pu ei wõi head wilja kanda.

— Sõf —

Juda-sit

Meie maratwas tunneb Juda-sitta, ja prugiwad naeste=
ratwas tedda põljogi, mõnikord targaste, agga kõigeenna=
miste ikka õbbajo rummaluse pärrast. Kui jedda pisikut
sisse wõetakse, kui emmatõbbi naesterahwale waewa teeb,
ja tük rinde alla ehk kurtsi tõuseb, jüs ei wõi jedda
kül mitte õpetõhhe pahhaks laita; agga kui tedda selle=
pärrast sõlle al, ehk presi külges petakse, ehk lapse
müdsikese sisse peamakse, et kurjad silmad, ehk pahha
ei kahju ei pea teggema; jüs on se aina rummalus ja
tühhi usk, mis asjata jedda rahha raiskab, mis Juda=
sitta eest armab.

Et sel rohhud ni wägga pahha ja wänge hais, on tem=
ma jedda rummalad nimme Farisakele tedda wel rummalama
sõnaga nimmetakse, et tedda kurradi-sitlaks
(kurjahebrand). Arwab jüs sellepärrast mõni
tewad (kurjahebrand). Arwab jüs sellepärrast mõni
teadmata, et ta kes teab? kust pahhast kohhast ehk
asjast tulleb, ja peab tedda jüs ommas rummaluses
immewäe asjaks.

Juda-sitta tuakse Persia maalt, kus inimesed tedda
paljo prugiwad, ei mitte äbbajo, waid nu nõue pärrast;
armastawad ka jeäl maal, temma maggu ja haisu
omma rojades, ning kui lihha tullele pamewad, jüs
pamewad ka rasikest Juda-sitta temma kõrwa; ehk
õeruwad nätla põhja ehk serwa temmaga.

Juda-sitta tehhakse üthest naeriost, mis Persia maal
harrimata kaswab, kui jesamma walmis sanad, jüs
wõdwad tedda ülles, ja leikawad temma küllest kõrd kõrrael
ohhukesed tükkid; neist tulleb üks haisew wälgej sahwt wälja,
mis rüsta sisse kõrjawad, ja päwa käes lasjewad kui=
wada. Kui ta tükki kuiwand, jüs on ta mustakaks
sanad, ja wiakse tedda jüs ~~kaubale~~ kui Juda-sitka kaubale.

— Ab —

Sanad, mis temmal on;

№ 26

№ 26.

Kuida solatükaid ärraka-utada

Juhtub mitto kord, et innimesele solatükad silmi, ehk kätte peäle tullewad, ja mönnikord paljogi waewa tewad. Häwwiwad nemmad wahhest kül issiennesest ärra, agga ei sedda mitte saggedaste ~~ei~~ nähta. Prugiwad siis innimesed üht ja töist, ilma, et sennest abbi ~~sawad~~ saaksid. Sesamma punnase tobbe rohhi, mis (N. 13) ~~Majatele~~ ellajatele heaks olleme kiitnud, häwwitab ka solatükaid ärra; kui päwas kolm ehk nelli korda, selle punnase sahwtiga, mis temma warrest wäljatulleb, kui sedda katki murtakse, neid pahha kaswajaid ~~märitakse~~ wöietakse.

N. 26.

Kuida rohhoaias erne peenraid hoida, et wärblaesed ei sa kahju tehha.

Mönnel kewwadel on wärblaesed nenda pahhad, kui neid ühte paika liast on sigginud, et nemmad rohhoaedades suhkroerne peenraid ärraraiskawad, et kui erned töus-mas on, iddud ärranokkiwad. Et sedda keelda, wötko kärnär ~~jämmedad~~ nodaniti, ni pitkalt, kui penar on, ja sölmigo seasörraga, kanna, ehk mu keskmise linno siwa ehk sawwa sulgi senna külge, nenda, et sulle ja sulle wahele jalga wahhet jättab, ja et seasörga sulled keskköhta pannab ~~saab~~. Kui sedda teinud, siis lögo temma tikkukest (kummagi) (penra) ötsa, ja tömmako nodaniti, kus sulled külles, tikkust tikku kinni: siis on wärblaestel ~~suur~~ sellepärrast kissa lahti; ~~sest~~ et ei sa, egga julge ernete kallale; sest et wähhem tulle öhk sulgi ühtepuhko ligutab, ja ~~neid kui tuleweski siwu, kord ühhele~~, ~~kord töisele pole ümberajab~~, on linnukestel kar-tust, penra peäle minna, ja jättawad tedda siis rikkumata. —— wird erlaubt.

N. 29.

wägga pahhamel, ja suur

Moritz, Censor.

Dorpat, am 2 Junius 1821.

N. 1. — Der Druck —

Tagasi Narrusse uuelle staabi üüter Wõrgu Teaduseid ja nende mujalfolgamise Nõukogu selle Kuldmuõrmetiste asjus, mitte wastu.

Peterpurrist 1sel. 26 Majl. Jumaale aitas Jummal meie armolist Ülllemadwallitsejad jälle wõeraet maalt kodu, ning annab Kõik hinge Jummalale tänno, et omma armsad Keisrid jälle, pritse nõnne päwa pärrast jälle nähha saime.

Narwast, 3sel 3 Juni. Meie linna ei olle tännawade weel ei ühtainust laewa sõlaga tulnud, ja on sool selle pärrast jünpäiga wägga jures hinnas. Otsime pidrisilmi sõlalaewu tulleweb, ja on kaupmeestel lotust, et pea jõuawad tulema.

Meie linnast on Mai kuul 6 Kardi rüggementi lähhi läinud. Olli se kül üks pritse ja uhte wäggi, kelle sugu, et sedda pritsemad egga uhtemad majab silmas polle ei leida egge nähha, mis uhhe rigi ja lemma wäggewa wallitseja au ja kõrgust juremaks jõuaks nõda, kui sesamma. Mehhed Kõik nored, näggusad ja jured kui puud; päälkud nendasammoti. Kõigil olli palju rahha, kulda ja hõbbedad; mundrid ja ehted ellendasid ja hülgasid; hõbbesed uhtemad kui Kõige kallimad tõllahõbbesed. Ei olle meie silmad weel ni kalliost ja rõmustawad ellu näinud, kui neidsinnatsid kardisid; neid olli 18 tuhhat meest. Kolm rüggementi jalla; ja kolm rüggementi hõbbesewägge; üks uhtrem kui teine.

Perno linnast. 26 Mail. Näddal enne Jüri päwa mis olli 16 Aprilis tulli meile tännawade esimene laewa; pärrast seda on tännasest päwast sadik weel 55 laewa peale tulnud. 8 Jükki toiwad heringid; 5 sõla; 3 jälle kattuse- ja teilis kiwwa; ja marjis tõtud kaup 74 tuhhat, 807 Rubla. Teised tullid Kõik tühjalt ei kaupa wima, ning on tännapäwani 31 laewa jo läidetud ja ärrasaadetud. 28 laewa

— weel —

wõtsid linna ja tarku sisse; ~~nink~~ 1 sai rukkid ja õdre, ja 2 läks tühjalt ärra. Kaup, mis wõerale male widi, marjas, ruuda Tolliramatud ülles näitwad, 1 Miljon, 402 tuhhat ja 774 Rubla 15. Kopikad.

Nãme jesstimatsest Pernolinna kaubajamisest, et meie armas ma, kus ellame, ja kus olleme jündinud, üks Tammalast õnnistud ma on, ning tãmamie sellepärrast Jsfandad, et meid jesuggusel heal maal on asjet walmistand. Sedda nãme selgesse jees, et heringid, sola ja teilis kiwwa jestse rümme ja wiie ~~wõ~~ tot. tuhhande eest wõeralt maalt ostsime, ja selle wasto liggi poolloist miljoni, omma kauba wasto wõeralt maalt ratta saime. Agga mis olleme nünud? linnu ja wilja. Oh wala põllomees! et põld koiki toidab, ja üht maad rikkaks teeb, kui põllomees Tammalad karlab, ja ~~ann~~ palludes töed teeb. Muld ei toida, wäid teib; hõbbe ei arwe kolba ehho wärja, wäid linna ja wilja; — kes need karnib? Kes muud kui tallomees? Sedwagem jüs kui tallorahwas kõige Tammalaxarduses isjemest mõistlikult lugga; põld toidab maad; hawi tedda ausaste; agga inimene ei kosju egga ella mitte üks päinis leiwast, wäid ~~jo~~ iggaühhest ~~jo~~ kuida Omnis leggija oppetab; igga ühhest jomaost, mis Tammala juust läbbi käib. Selle kalli jomaga pähhendasse jedda, et inimene töeppa just peab nõudma, ja koik mis oppetawaks on, kui kumma lujest ~~tahtab~~ ja äbbausso wõrrudest tahhab pääseda, murega oppima ja tähhele panema, et ta koikipidi inimese aule Tammala nõu ja tahtmise järrele ennast jaaks ülles ehitada. Kes muud kaugemal polle näinud, ~~ei tunne kui omma kirriko~~ kui omma kirritorni, ja omma mõisa korstnad, ning selle tundmine laiem ei olle, kui lemma õue-maa; se on ühhe mulla mukki jaarnane, kes omma mukki kurnikud köigeks ma ilmaks, ja ainsaks kurnetawaks asjaks arwab, ning omma mõistmise kitsuses, koik laiemad tundmist ärralaidab.

— rolaubl.

Moritz, Tautor.

Dorpat, am 11 Junius 1821.

N. 1. in No 25 abgesetzt 21

Anzeigen des Intelligenzblattes werden stets am Ende jedes Stückes mit kleiner Schrift, wie N. 23 geschehen, abgedruckt.

Teadaandmine [redacted] der Druck —

Verno kihhelkonna õppetaja Rosenplänter iggatseb ramatud, ennesele sada, mis wannal ajal makele trükkitud ehk kirjutud, ja pallub sellepärrast kõiki, kel sesuggusid peaks ollema, et neid temmale hea hinna eest tahhaksid müa. Kui sedda peaks ollema, küllap siis annlikud kirrikoõppetajad ehk mund, sellepärrast küssijale kirjutawad ja teadust andwad, missuggust suggu ehk seltsi ramatud on, kas Dunmala sõnna, wai mu asja kirjad, ja kui kalliks neid petakse.

Turrohind

on

praego Narwa linnas

1 Tünder rukkid maksab	—	10 rg.	
1 Tallina wak ernid	—	6 r —	
1 Tünder heringid 22 ehk	—	24 —	
1 Toop tangu	—	" —	20 kop.
1 Leisik wõid	— " —	10 —	
1 Lsk. rauda	— " —	3 —	50 —
1 Lsk. sola	— "	3 —	

~~Tartus~~ Tartus makseti paggarid minewal nädalal rukki wakkast 5 rg.
ja maksab maal wak õddre 4 rg.

Wird in das nächste Blatt gesetzt.

Eecks am 15ten Juni 1821 Maling

— wird erlaubt.

Moritz, Censor.

Dorpat, am 15 Junius. 1821.

Tartomaalt. Teädused — der Druck — Heft XX. 22

1821

Üks Laiusi walla mees Palloperre küllast, tulli küünla kuul jalla Tarraswere mõisast, ja olli külm wägga pakkane. Wõttis innimenne, kui koddo olli jõudmas, weel kõrtsis ~~[illegible]~~ kümme koppika eest wina: kui tule kätte sai, tundis ennast unnise ja wässinud ollewad, läks tee peält ärra; heitis mahha, ja surri külma kätte. Jättis naest ja wiis wätumad last järrele.

Wolmeri makonnas Wolmeri wallas, põlles 30 Aprilil üks ütlemata rikkas tallo hopis ärra. Ellomaja, kaks rehl, üks surem, tõine wähhem; kaks aita; üks tal ja kolm lauta. Kõik warra ja warrandus põlles sisse, ka peäle kaks tuhhat rubla rahha, muist hõbbe, muist wask- ja paberrahha. Kust peäsis tulluke lahti? kust majalt, kui rummaluse käest? ~~[illegible]~~ On ka Lätti rahwal se kartlik pruuk ja wüs, nenda kui da meiegi marahwal, et kui leiwaahju pühhiwad, ahjoluda ämbri kastawad, ja süs ullo ette räestasse seisma pannewad. Et sellega kül kõigil pool Jummal parrako! mitto sadda kõrd ~~[illegible]~~ suurt kahju tehtud, kuida sedda 15nem Num.; on luggeda: süs ei jätte innimesed õmmtige wanna wiss mitte mahha, waid, kui omma ~~[illegible]~~ hololetuse pärrast tulle polest kartmatad on, süs weel peälegi ütlewad: kül Jummal hoiab! Nenda kuida Jummal laiske ei toida; nenda temma ka holetumad ei hoia, kui ta meelt, mõist ust ja tarkust ei prugi, mis Jummal temmale andnud, et tähhele pannemisest õppida, ja selle kahjo eest ennast hoida, mis rummalusest, holetusest, ehk kergestmelest tulleb, ja mis wägga paljo on.

Se rikkas tallu, mis üllemal nimmetasime, sai õtsa, et perrenaene leibo teggi; leiwa ahju pühkis;

— dieses —

ahjoluda ämbri kaotis, ja ledda ~~wäär~~ käesta pani.
Wanna wisi piddada on mitmest kohhakest mitto korr
hears kita; agga ei olle sellepärrast mitte koik, mis
warnast wijkis woetud, weel ~~mitte~~ kido ~~wäärt~~ wäärt,
~~Saarti~~ waid tarkus kulab ja küsib, miks pärrast
üht wisi piddada, ehk miks pärrast ledda mahhajätta.

Kiast. Üks mõistmata wennelaene, kes omma kohhosele
lüg jurt kormad teinud, et lojus sellega ~~mitte~~ kaldast
ei jõudnud ülles tulla; persis ~~puga~~ jämmeda pikka warrega
mitte
piimsaste kohhose päkhe, et waene ellajas, kui ellawast
tullest omma wiimsetarmoga äkkilt kalda peale
kargas, ja meest, kes temma ees seisis ja ledda persis,
omma jälge alla sallas, ja koormaga temmast üle
läks, ning ledda jüs ka jeal sammas. Olja
Willandist: jel 22 Mail tulli Nimma jama ja Selsama
kaudo, keisri Kärra wahtkiäe rüggement, mis Moskwa
jallakarti rüggemendiks nimmetatse, meie linna. Piddi
lamma ülmõistata uttred ja prisked soame kedi tulki meile
jeisma jäma; agga said peagi käsku emale minna, ja
kuida arwatakse Ehla-male joude.

Tarbust. Maj kuul on wüs kardi rüggementi meie linnast
läbi lähnud; ja rasskagi, ehk puhkamise päwa meie jures
pidanud. Üks kallis rahwas kõige wisi polest; ja on meie
kodanikkud neid heaste ülleswõtnud, ja auuga üllespiddanud.
kes jalla wäe rüggementi läks jedda teed. kolmas kallas
Nimma ja Sorma jama wahtkell Selsama kaudo Willandi. Husarid,
Ullanid, ja Draguunid läksid meilt läbi. Kõik ollid ilm-
imnest awa kärnad, ja hobbesed kõik jesuggused, et agga hülgased,
~~ja kõige ehtem wõeruma wallitsja nendega ollemo jõtnud.~~
~~Husarid olid pornikese~~ Husaridest ollid panikesed punnase
kallewe rided ~~kui~~ tressi de ja topsudega seljas; ja üllesid
nägu rahwas neid kõigist kõige illusamad ollewad.

Je asji jesuggustel
Jsand kuleb ka
ükke waese waikse
ärrarännet Estlasest
kaotis

Kust se tulleb, et koerad isiemesest hulluks jäwad.

Maailm lähheb päwast päwani targemaks; ning nenda kuida
inimene jedda wanemaks ka jedda targemaks tundmise
polest lähheb, nendas se jüs ka kõige inimese jugguga jõmib.
Mitmed asjad, mis emmenuisse päwe rahwal teadmatad
ja tundmatad olliwad, on meie päwil kõigist selgeste ~~tunne~~
tuntud; mitmed wiggad, kelle jüüd emmenuiste teada ei olnud,
egga üks kui moistnud üttelda, kust nemad piddi tullema,
ehk kuida jündima, neist nüüd meie päwil selgeste teame,
kuida nemmad harrawad, ja kust nemmad tullewad; ning
moistma jüs ka emast selle eest koidab, et nemmad meisse
ei putu, ~~kui~~ kui jedda jättame leggemata, ehk jedda kela-
me jündimast, kust wigga on karta.

Teada on kõigil, et koer, olgo ta isane ehk emmane,
hulluks jaab, kui ~~laps~~ hul koer ledda ammustab ehk purreb;
agga on nüüd jo mõnni aeg targad inimesed, jedda ~~nead~~
holega lähhelepanemas olnud, et ialgi üks *lilla*, ehk
emmane koer, isiemesest mitte hulluks ei ja, waid et
se katjulik ~~kädda~~ wigga üks päinis isastele juhtub
jündima. Otwaki jüs kaugi selle järrele, kust ja kuida koerad
se peaks tullema, et agga isast ja mitte emmased isieme-
sest hulluks jawad, ja leili wimaks jüüd ülles:
Isane koer sealhulluks, kui temma jookmise ajal, ei emmese
liggi, egga omma himmotsildmist katte ei jaa, mis igga kõrd, ~~isa~~
kui temma ~~jedda elab~~ omma ajal jedda ösib, mis lem-
male jaggoleggemise jeäratseks on lodud, ei ja ollema, ~~selt~~
sellepärrast ei ja ollema, et isased koeri emam on kui
emmased, sest et neid jo piisikeselt ~~ja~~ kui kütkiakse ärra-
upputakse.

Loja
~~Kuna~~ on kõik armoga ärrawarwad, ning kui ta

— Jenau —

ja kui ~~lemma~~ kahjuggu loi, füs arwas ta omma tarkuse
järrele kõhhast kõhtase kõrwa — agga kui inimesed emmajd
kulfikaid ärra uppuwad, ~~füs püüd arwawad nemmad Dunmata~~
~~jeädast ôiendada~~ füs arwawad nemmad omma inimese tarkuse järrele,
et Dunmala feädust tarwis ôiendada, ja jedda parremaks lehha;
~~agga näitab luggu, mis fest tullob tullob~~, ja näwad füs wimaks
lagga järrele, et fest muud ei tulle, muud kui hädda ja parkimist,
kui loom lojast ennast targemaks arwab.

Et emmajest koerist suurt joudu, ning isfaste wasta arwates,
neid lüg wähhe on ~~jedda~~ Jedda nähtükse füs, kui neil ellajatel
pulmad on; ja on jedda kõigis paigus, mõjades ja küllades
~~nähha~~ leida, et kus kümme ehk wüis koera, et jeäl
agga ühtainust littad leitakse. Nenda polle Dunmal jedda
tahtnud, ning jellepärrast, et lemma jedda ei tahha, jelle
pärrast jawad isfased koerad ni jaggedaste isiemesest
kulluses, lewad suurt ômetust ja kahju, fest et inimeste
wallemõtlemine Dunmala feäduse wasto, nende suggule
üllekohhut ja liga leeb, ja emmaste suggu wähhendab.

Targad mehhed, kes kahjokeelmise pärrast jedda asja
jure hoolega tähhele pannud, õppetawad leädmisest:
et kus kolm isfast koera petakse, et jeäl üks emmane
neljandamaks peab ollema, kui koerad terwes peawad
jäma.

Ahhastus tulleb igga inimese hinge peäle, kes kurja teeb

Tom: 2, 9.

Wilepski kubbermemangust oli üks noor werme mees
rekrutiks antud, kes pärrast wae alt ärrakargas, ja leipsi ramas
wemeküllades jõun ja jeäl weddeles, ja wargil käes
ja penda lõega mõda läks inimene pääwast pääwani
õelamaks; lisas jüüd jü peäle, ja sai hirmsaks.
Kui ta mõni aesta järsko Narwa linna ümber kaudsel
maal paljo kurja teinud, ärkas füs wimaks judda
üllesi, ja ~~wõõlis~~ kaebajad lemma mõtted ni rängaste
ta peäl, et tal emmam kuski pool ei hingamist

egga asju janud ollema, waid sandis ~~tuhtas~~ waew, mis jüddant
lohkus, Wilepski minnema, ja wäekohto ette isiemaje
peäle kaebama, ja kõik omma hirmsad teud üllestunnistama;
ja räkis nenda:

= minna ollen lüg paljo hirmsaid leggusid teinud; ollen
röwel ja tapja olnud. Mo jüdda on nüüd üllesärkand;
ma näen ja kuulen isiemesest, et ma üks teõlus ma
peäl ollen, egga koggoniste füs ilmast ~~ini ei inimestde~~
ei egga ennesele ennam ei külba. Mo on öed ja pääwa
mo jüddant närrimas; ja kui mo silmad tahtwad
kinni minna, füs tullewad nende warjud mo ~~silmi~~
ette, ~~nende warjud~~, kedda ollen tapnud; rappuwad
mind, prüskawad werd mo silmi; ei egga lahku
minnust, egga jätta mind waewamata. Pallun füs:
et kohhus mo peäle hallastaks = mind ~~tahhas~~ mõistaks, ja mulle
õlga ~~peäle tehha~~. = tuks. =

Kulas füs kui ta käinud; mis ta kõik teinud,
ja kes temmal abimehhiks olnud. Tähkis kõik
selgeste üllesi, ja ka jedda, et ta weel wiimsest
Narwa raja peäl öe ajal üksi ühte pisikese kõrtsi tulnud, ja
wina küsinud; agga kui temmal mitte rahha polnud,
ei andnud temmale kõrtsimik ka mitte wina. Olli
füs kõhhe kõrtsimikku tapnud ning ka kõrtsinaest:
agga laste, kes muist sängis, muist ahjo peäl
maggamast üllesärkasid, ja hirmsaste karjusid,
neil es olnud tahtsuhkigi wigga teinud; waid jõi ja
jõi; wõttis mis kätte sai, ja läks omma teed

Selle sama turnistuse ja weel monne mu
asja pärrast, mis ta kohto ees üllesräkinud, tulli Wilepski kubberne
linnast ilja aego mango kohtust ilja aego Narwa
linna tahtide kätte üks ramat, ja pallalt kalamist,
kas kõik nenda tõsti, kuida sesama ometi räkinud
ja turnistand.

— zig —

Selle ömetuma inimese tugge, kenna süud ja kirmsad teud kulutawad körgile, mis jest kärta, ja mis jest tulleb, kui diemalakarmatad inimesed jookji kuid ja wäejooksjaid peawad, neid warjawad, ehr weel peälegi nendega ühtlesi, rõuwse heidawad, ja warguse asja nende käest wastuwõtwad. On summal parkio! Jedda pahha asja (paljoji meie ma rahwast leäda ja nähha olnud. Kes jedda kurjateggijad Rumlast Harjo-maal; Limala Tomast, Pilli Türrid, ja Jakop Nilandrid Karkwere maal pollers leädnud, egga jedda hädda ja kirmu, mis needsinnatsed kurjateggijad peäle kümme aastad körge makromale leggid. Ei olleso neile körra janud minema, kui sesuggusid pollers olnud, kes neid warjasid, ja nende röwimise seegist osa jaiwad.

Ükstulgus ja jookseja öffib pimmedust, ja leeb ka iggakord pimmeduse leggusid. Kenna ei tohhi ennast laggedale uskuda; kuida kui tohtu, kuida ikkagattet saada? ~~kodi majast kui~~ et kuida muido, kui et warrastab, ja röwib, ja kui wastospame, mist juhtub, et tappab. Ehs olle jedda meie maal weel ilja aego nähtud, ~~(N. 2 Lin 10)~~ (~~Wana Hädalaeht N. 2~~) et warjatud tulgused wümses mõistusega sawad. (Mat. Näidek: N. 2)

On se jüs üks summala karkmata asi, mis isikeskese ello kahjuso tulleb, kui kurjad inimesed hulgusid peawad, isiärranis wäehulgusid. Ei nüüd saato maal mitmed inimesed sure kimbutuse sisse sanud, ja töised weel omma ellust, mis kohtust tulleb, otamas et waesoosjaid olid piddanud, ja nüüd mõnda aastad warjanud pärawad warjanud. Sawad nüüd ehr mitmedki rikkad perre mehhed weel peälegi kuhjale male mirmema, ja kõigest ilma jäma. Agga kes jeal wöib parrata ehr aidata. — Otra se mis keeldud on, — jüs ei jegga ja töiste ellu ei ratholist ellamist, egga jada ahhastust omma kinge peäle.

Narwa lin.

Narwa ja Karwere linna harkati Saxima kuninga Woldemari käso peäle, ühthel ja selsamal aastal, mis olli 1224 pärrast

Kristuse sündimist ehhitama; on jüs Saato linn Narwast jadu ühtekümmend ja nelli aastad warnem. Otse kuhhu ledda rajatud, on kaubaaja mjeso hea ja parras. Linn on Narowa jõe kalda peal, ja on jõe ju ja lenna wahhel 12 wersta maad. (Laewad ~~tulleso~~ tullewad merrest kõhhe linna alla üllesi; muud ~~need~~ kolme mastiga laewad, mis mäletumad on, jäwad jõe juhhu. Linn ei olle kül mitte juur, agga wägga kindel, ja jookjewad wallidega müried, ja kiwwi jeinadega laiad kui wad krawid lenna ümber. Seisab ka ikka palio wägge ja juretürki wäggi lenna sees.

Enne müste kui ledda alustati, olli jõggi rajaks, nenda et ma mis kõrd pool jõgge, Wenema sure würstide pärralt olli. Kui need würsted näggid, et Jani kuninga linna otma kalda peäle olli ehhitanud, kakkasid nemmad kõhhasikko otma ~~pool~~ kalda peäle ka kindlad lenna leggema. Se on sesamma, kel need körged müried ja torid, ning kedda Iwanowi linnaks, ehr Iwangrodiks nimmetakse, ja on lenna nüüd 329 aastad seisnud. 1558 aastal wõitis Wenema juurawürst Iwan Wassiliwitz Narwa linna enneso kätte, ja kakkas jest ajast kaubaajamime jeal wägga tousma ja kerkima. Kaup mis jemi ajani pernast Saato kaudo Wenemale olli lainud, kakkas nüüd Narwast jenna minema. Tulli jüs palio wõerama kaupmehhi Narwa asjuma; nüüd Saksa-, nüüd Inglismaalt; ja on ~~üks~~ need pisikesed poed, mis weel praego wanas linnas pitkal ulitsal weme kirriko jures nähtakse, ~~ei~~ wanast ehhitud Inglisma kaupmeeste poed, mis nüüd weme kaupmeeste käes seisawad. Tatarlased ja Persia ma rahwas tulliwad sel ajal, ja weel kaugi pärrast, omma koormarandja kammelitega kaupa toma ja wima, ja olli se juur ~~maja~~ kodda, kus praego ma- ja muud

— sun —

kohtad on, ennemüiste kammeli killaliste korter, ning hüppli ledda weel iljaaego Persianide rajaro, majaks
i seisnud lin kattemine kui 23 aastad Wenema wallisse
jate al, sest et nende käest Vodsi kuningate kätte läks
kes ledda 123 aastad käes piddajid; agga kahhetsejid
Wenema wallisejad wägga et linna, mis merreäärne kaubalin
on, olid ärrakka-utlanud. Kui jüs je pikk hirmus põhja-
ma sodda 1700 aastal hakkas, ja Veme-, Vodsi- Jaxi- ja Pohla-
ma wallisejad, werrist waeru wodrikud ojed, tulli Keiser
Peter I, näddal enne Narwa linnlid, Narwa alla ledda ärrwõtma
ja olli 80 tuhhat meest wägge, ja 185 juurt tükki kaja
wõtnud. Kuningas, kes sel ajal Vodsis wallitses, olli
je, enma nore ea, wahwuse ja wapruse pärrast Rulus
Karel XII. Widi kohhe kuningale enma Vodsi,
et weme wäggi linna ümberpiranf, põhha- jõe ja kalwatse
ning Waiwaro mäggede peäle jured wallid ja kantsid leinud,
ning kummagi kohta 6 tuhhat meest parnud, ja Narwa
alla, Wepsküllast k. Joala, kolmat kolonel kantsi lonud,
kus juus wäggi seismas, ja linna peäle laskmas olli.
Kuninga wäggi olli koik laiali; kulk jür ja kulk
kulk lähhemal, kulk kaugemal, jures hulgas töiste peäle
türkijate wasto sõddimas, ja olli ka jõ jüggi jene
aeg, mil tühhikesed päwad, sadulsed külmad ilmad,
ja rasked teed, sõawäe liikumist keelwad; ma peäle
jedda tühjaks sõdud, muist põllud ka hopis tegge
mata jänud; ja rahwas ennamiste metsa karjand.
Sest kõigest ei holind noor Kahhekasatöis kunne
aastane kuningas Karel koggomiste, wäe koggus
jõäld jüt ja jõalt ullejänud wägge kokko, ni palju kui iäl
olli jada, kuhhus jõ ja jõalt, kus waenlase wasto
wäggi olli seismas, ni palju kui häddast täidis anda
rüsida ja anda, ning käskis koik Narwerresse
kogguda, kuhhu juurt nonaäita olli murretsend.

— Hyffst wiisd erlaubt.

Dorpat, am 23 Juni s. d. 1821.

Ehstnischer Kreis-Secretair.

N. 2.

Teädused. — Der Druck —

26

Peterpurrist. Essimesest Maj ku päwast kunni 22. on 303 laewa tänna tulnud, ja kõiksuggust wõerama kaupa tonud.

Aprili kuul ollid meil ni pallawad ilmad, kui olleks heina ku olnud: agga essimise Maiga läksid kõrraga willuks, ja õed külmaks, ning on seie ajani kanged põhja tuled, ja külmad wihma ~~sa-ud~~ sa-ud olnud.

Saksamaalt kirjutakse seddasamma.

Leipsiki linnast Saksamaalt. Mei kõhhas on kõik enneaegse ruttoga selle sure ~~palwa~~ pallawa pärrast, mis Aprili kuul olli, ettejõudnud. Kirsi- ja plomipuud ollid türripä ajal jo ärraõitsnud, mis kõigewannemad innimesed weel polle kuulnud egga näinud; ~~rukki~~ olli täies peas, ja nisso täieste putkel. Agga kõhhe Mai ku hakkatusest tulliwad igga päew hirmsad mürristamised, rängad ~~sa-ud~~ wihma ja rahhe sa-ud, mis ilma liastegi jahhutasid, ja ligimail ja kaugel paljo kahju teggiwad. Praego on meil jo näddalad kolm, õige süggised ilmad, et hommikult ~~kult~~ tarwis kassukad õtsida.

rukki

(No. 27)

Lontowa linnast Inglismaal. Oberst Russel, Inglisma wäe peälik, armastas omma ~~wägga hea~~ ~~prauad~~ prauad ellaste; agga sai praua haigeks, ja surri ärra. Härrad ennast ei olnud koddo, ~~sest~~ et omma rüggemendiga tõise linna olli sadetud ~~sadetud~~ ~~lainud~~. Enne kui sõnnumid sai ja koddo jõudis, olli suggowõssa prauad jo pusärki panud. Tulli süs kurwamelelime ja leinaja kasa, käskis pusärki lahti kruida, et weel wimast kõrd selle kadduwad ihhopallet nähha, kedda ni kalliks ja armsaks olli piddanud. Wõeti süs kas lahti; agga olli se nüüd jo neljas päew, et innimene olli surnud. Kui

— wird —

härra tedda näggi, ~~siis~~ hüdis ~~ka kohhe~~ ~~ta~~ kohhaste: oh! mo Jum=
mal! hing on weel sees: silmala-ud ~~pillotasid~~ pilgutasid;
wõtkem ~~tedda~~ ~~koh~~ ruttuste wälja, ja tõstkem tedda
wodi! Kõik kes seäl ollid, issiärranis wannad täddid, ~~ja~~
wannad prauad ja muud ellatanud naesterahwas, pahhandasid meelt,
ja ~~tõist~~ tõised pannid härra tahtmist naeruks. Seisid
siis kõigest wäest wasto, agga ei holind mees sennest, waid
teggi kuida tahtis. Kutsuti tohtrid, se watas ja katsus,
~~kõik~~, ja jäi wimaks selle peäle, et piddi surnud ollema,
et kül härra ~~ütles ja~~ ommalt poolt selle peäle jäi, et
ütles: kui kaant lahtiwõeti, näggin silmala-ugu likuwad.
Jäi siis surnud seisma, et tedda mitte enne matta, kui
lehkamist tunda. Naersid kül innimesed, ja räkisid,
mis rumalus ikka teeb, wägga rummalaste sellepärrast:
N° 27. agga kuendamal päwal nähti, et surno mokkad tõist
karwa weddasid. Kutsuti siis tõist tohtrid, agga
se ei jõudnud ennemine kui tõisel hommikul tullema.
Nähti siis nüüd selgeste tähti, mis kulutasid, et hing
weel sees; õeruti kehha; pandi wänged rohhud ninna
alla; puhhuti hinge putkega sisse, wimaks kello
ühhetõistkümne ajal lõi surnud silmad ~~ütles~~ lahti, ja ~~aewas~~ aewas=
tas. Pärrast lõunat kello kolm, peästis tummal
tedda temma koormast; agga olli lapsokene surnud.
Se assi annab järrele mõtleja innimesele paljo õppida,
ja arwata, ja sunnib sedda rummalust hirmsaks laitma, mis
innimesed matmise polest tewad. Ütlewad kõik targad
tohtrid, kes paljo nisuggusid juhtumisi teädwad, et se tännini
~~nüüd~~ kuulmata olnud, et innimene terwe seitse päwa pitkas
minestuses seisnud.

— erlaubt.

Möritz, Censor.

Dorpat, am 25 Jun.

1821.

Teädused. (N. 3.) — der Druck — 7

Killingi mõisas (kurkund) Perno makonnas saab eddespiddi essimese Mihkli, ehk Septembri ku päwaga, iggal aastal hobbose laat hakkama, ja kolm päwa järsko petama.

Holdre mõisas (Morsel=Hemus) Perno makonnas, ja Helme kihhelkonnas, petakse 10nme ja 11me Septembril, hobbose ja mu kauba lata.

Willandist. Meil on lubba antud Webruari kuul 8 päwa kauba lata piddada; temma hakkab tõise Webruari ku päwaga. Jani päwal on meil kahhest päwast hobose laat, ja 24dme Septembril jälle nisamma pitkalt.

Willandi maalt. Üks Õiso walla mees, kes rängaste Jummala wilja prukis, olli Willandis käinud, ja mõnne hea rubla omma wilja koormast sanud; Hakkas siis õnneto tee peäl joma; raiskas omma rahha ja prassis mitto päwa. Wiimaks tulli tühja käega koddo; läks lauda lakka, ja panni köit kaela. N. 28.

Lemsalust Tia makonnas. Üks möldri pois läks kedderwart märima, kui weski parrajaste kangeste jooksis, agga kiskusid kuiwratta hambad tedda sisse ja teggid tedda silmapilgalt purruks.

Poltsamaalt. Addawere kõrtsmik tulli Tallinast, 2 tündrid heringid ja tünder sola peäl; mees issi olli koorma peäl ja magas, kui wanker krawi ja ümber läks: jäi siis willets koorma alla, ja todi surnud wälja.

Perno makonnas Abja wallas, Halliste kihhelkonnas ollid ühhel tallopojal warrud, ja mängisid kaks poisikest tõine tõisega madeldes; agga olli wähhemal pupea nugga ihho põues, se läks temma kubbemesse, ja surri pois waewalist surma.

Poltsama kihhelkonnas Pajusi mõisas läks möldri pois wähka püüdma, ja uppus ärra.

— wird —

(№ 27.

Tallina maal, Harkwerre maakonnas, Niggula kihhelkonnas, pölles Warrude küllas kolm talu ärra; ja, kuida rägitakse, on üthe perremehhe pitust tulluke lähki jänud.

Malla moisa, seal samnas kihhelkonnas, Harkras näddal pärrast Jurri päwa körstna pühhija holetuse lähhi pöllema pärrast: agga ei jänud tullukene täit wõimust wõtta, et katsju mudak kui juur, mis leggi, ja mis kallis liggi 20 tuhhande rubla wäärt arwatakse.

Kahhekümne

Sakjarmaalt. Mai ku on lämmawode meie male üllemata kahjoga tulnud. Harkras köhhe tirmja mürristamistega, mis iggapäew kahhele ja kolmele körrale tulliwad; tirmud paljo jämedad rahhet löiwad, mis põldu ja metsa rixkuj, immitsejl ja lojasid tappis; kattasid purruks löi, ja mõnes maakonnas künra körguselt ma peale jäi juliama. Pikne on arwamata katsju teinud; kirriko torniscid rixkund, küllasid põllema pannud, ja rahwast tapnud: agga mis

A 28

köige rängemaks ja halledamaks köige Sunnmata wiisiks arwata, on se, et pilwed terwelt köige omma weega korraga mahha tulliwad, ja weeupputust teggiwad. Sedda Lõmetust läkkitas Jumal Mainzi ja Maltzi peale; sedda weel Arensbergi, Kwerfurti, Merseburri, Frenkfurti, ja Dresdna laia maakondade peale; ja on sedda kahhe nädala wahhel seitse körda meie lõmetu= jeks tulnud. Köik need maakonnad, kus pilwed mahha tulnud, on jest körrast leiwata; terwed honed ja külladki, on wollas wesi ärrawinud; weiste ja lammba karjad ärra kautand, ja alla winud; müris, jeinad, wasikad, tornid ümber ajanud, ja köige kindlamate maja sillad üllespüstnud.

Wiena linnast; mis Austria keisri pesalinn on. Meie keisri üllemata juures rigis, kus erme ue= rouge pariniot, aastast 89 tahhat lapsi rougesse jurri, ei ole mõnewal aastal mitte ennam, kui 58 laast wanna rougesse jurnud; egga olleks seddagi jänud ollema, kui rummalad ja uskmatad inimesed, kes halbi inimeste, ja lorriseate jüto ennam, kui targemad rahwast usuwad, omma lapsi, kes rougeta olliwad, polleks ärra salgand, sest et neile ussi rougid ei tahtnud panna. Nisuggused on iggal maal kes kui rummalad ennast targaks arwawad, ning sellega ennesele ja teistele kahju saatwad.

—rtaubt. Moritz
Ensfor.

D: am 27 Juuni 1871.

— der Druck —

Leikuse laul.

Sirbi ees on kõrrekest,
Jalwe same wiljukest.
Wälgo! wälgo! sirbikeme,
enne kui saab wihmukene
koddomaile sundima,
leikust polel' jättama.

Aitko Jummal wihhud hakki,
tehko ikka pallaw pakki!
põllotöed teeb iggamees
omma pallehiggi sees.
Nenda Jummal sedda lonud,
laiskus polle õnne tonud:
olgo siis ka põllomees,
wirk ja wagga töemees! —

Solche Kleinigkeiten werden immer der Nummer zum Schlusse gegeben.

— dieses —

Maarahva Nädala lecht no. 21 ehk 36.

Narwa lin.

mis N ( ) polele jäi. 1821 Heft XXI. 29

Tulli Kunningas nelli päwa enne Marti Perno kaudo Zakwerese, kus omma korjatud wägge ees leidis: agga pol=nud sedda mitte ennam, kui 8 tuhhat 440 meest; ömmetige olli julgust kül, selle wähhese rahwaga Narwa linnale appi minna, ja tedda peästa.

Wiis päwa enne Kaddrinad jöudis linna alla, ja ~~seisis omma wäega~~ andis omma wäele aega löuneni puh=hata, Köhhe pärrast löunat hakkas ~~omma~~ waenlase peäle; ja tulli ka körraste ~~kange~~ suur lumme saddu kange tulega, temmale appi mis waenlase wasto silmi käis, ~~temmale appi~~, ja tedda aitas ~~tedda~~ wöita. Taplemine olli hirmus, ja teggi öe pimmedus temmale ötsa. Wenne wäggi olli wöidetud; ~~ruttas sure rutto~~ läks sure ruttoga ärra; jättis köik omma söawarrandust ja mona senna kus ta olli, et agga ülle jöe peäseda. Agga Jummal parako! kui tormades ülle ~~silla~~ olli minnemas, ~~kattes~~ murdus sild, ja uppus mitto tuhhat meest ärra. Ses hirmsas lahhingis sai 18. tuhhat wenne, ja 630 rootsi meest hukka; hawatuid olli Kunningat wäes peäle 12 sadda ~~tuhhat~~ meest. Sagiks jäi platsi peäle wöitjale wöetawaks: 173 suurt tükki; 171 ~~lippu~~ lippu; 24 tuhhat püssi, ja ilmötsata innimeste ja ~~hobboste~~ hobbose mona.

N 30.

Nelli aastad pärrast sedda tulli Keiser Peter 1, ~~[illegible]~~ ~~Tarto linna~~ kui 14 rootsi laewa olli ärrawöitnud, mis Emma jöe suud olli hoidmas, ning kel iggaühhel 230 meest, ja 14. suurttükki peäl olli, ~~sai~~ ja wöttis Tarto linna 14 Juli ku päwal ärra. Sai se tehtud, siis läks wäggi ötse köhhe Narwa linna ümberpirama. ~~Keiser issi olli kasas~~ läks kasa, et kui wöimalik linna kättesada, ilmasüta werreärrawallamist keelda. Enne kui tükkilaskmine hakkas,

N 31.

— nii und —

laskis ~~Peter~~ Keiser kindral Horni küssida, kas heaga linna
kätte sada? ~~Kui se süs, et sedda wastust andis, et ei~~
~~muud temma käest sada~~ Agga se ei wastand sõnnagi,
muud kui hakkas kõhhe wallide peält suretükkidega
mürristama. Paisati süs wenne leerist kahhe päwaga,
~~liggi~~ kolm tuhhat pombi linna; ~~ja hakkas sesamma~~
~~mitmest kõhhast põllema~~ need pannid tedda mitmest
kõhhast põllema, ja lapsid paljo linna rahwast. Jättis süs
Keiser kahhest päwast laskmist ~~sisma~~ seisma; ja läkkitas
wahhemeest, kes Kindraliga, kes linna hoidis, kätteand=
mise pärrast piddi räkima: sest Keiser teädis, et linnas
ei mona egga wäege surest ei olnud; ning et ka
Tootsi kunniga polest sel kõrral appitullemist
polnud lota. Se pärrast laskis Kindral Hornile
tähhendada, et linna, mis õmmetige ei jõudnud
hoida, heaga piddi kätteandma, ja werreärra=
wallamist ~~õtsa teggema~~ keelma. Agga ei wõtnud innimene
ei kuladagi, waid hakkas ueste peäletükkijate
peäle laskma. Paiskas ~~sid~~ süs wenne wäe ~~suredtük=~~
~~kid~~ weel seitse tuhhad pombi linna, mis ütle=
mata kahju ja õnnetust teggiwad; ~~ja olli ahhastus~~
Koddanikude hädda ja ahhastus olli ilma nõuta;
pallusid Kindralid Jummala keli, et nende
risti ja waewa wähhendada, ja linna leppimise
kaupa, nenda kuida Keiser jo kahhele kõrrale
sedda küssinud; kätte anda: agga ei wõetud
palwid kuulda. Jättis süs Keiser weel kolmat
kõrda tükkilaskmist seisma, ja satis trum=
petriga Kindrali kätte ramatud, kuhhu olli sisse=

suretükki wäggi

kirjutand: "minna annan sulle homme lõunest aega,
ärraarwata, mis sa tahad tehha, ja mis õige on ~~tehh~~ tehha.
Sul ei olle ei wägge egga mona kül; sinna ei jõua linna
hoida; abbi ~~sa~~ ei sa sul kustki poolt tullema; miks pärrast
sinna süs linna lassed ärrarikkuda, ja temma ~~willet~~ willetsad
rahwast ärrahukkata? Ma pakkun sulle ja linnale
armo, ja lõppeb kõhhe werreärrawallamine, kui
~~sel~~ selsammal tunnil lõutad, homme lõunel linna mo
kätte anda. Kui ~~nenda~~ sedda teed, süs annan sulle lubba omma
wäega, mis sul weel järrel on, Tootsi minna; ja ei pea ~~mo~~ minno wäggi,
~~ei wähhemalgi lapsel linnas~~ linna tulles, ei wähhema
lapsele liga teggema, egga pea ei ühhelgi juuksekarwa
temma peas kõwwerdatama: agga kui sa mo armo
pakkumist põlgad, süs ei sa ei linna, egga temma
Koddanikute peäle armo heidetama; egga ~~sa~~ pea süs
~~ka kegi~~ ei hingi peäsma, egga ~~ennan~~ hallastust leidma; ei noor ei wanna;
ei naesed egga lapsed; waid kõik peawad hukka=
sama, ja mõek neist läbbitungima."

Kui segi armosõnna ei mõjunud, süs ~~paisati weel~~
lasti weel 2 tuhhat 358 pombi linna peäle, ja tulli
9 Augusti ku päwal, wal ja müür, mis merrepool
õtsas, wasto Narowa jõgge on, mahha. ~~Lasksid~~ Jõusti süs
kõhhe wiest kõhhast tormi selle õnnetuma linna
peäle, ja wõeti tedda wäggiselt. Kes jõuab ülles räkkida
sedda hädda ja ahhastust, ~~ja~~ sedda tapmist ja
werreärrawallamist, mis seäl süs ~~olli~~ sai ollema; egga jõudnud
Keiser muido omma wäe tullise wihhale õtsa tehha,
muud kui et ~~neid~~ omma ennese käega neid mõegaga
läbbi ajas, kelle hirmus werreahnus keelmisest ei
holinud. Kindral Horn, olli Dwanowi kindla linna, mis

— genau —

mis tõist pool jõgge on, ja weel wõtmata olli, eest ärrapeäs=
nud; agga ei olnud mona, egga sanud ennast kauemine
kui ühheksa päwa piddada, siis andis ennast linnaga kälte.
Kui Keisri ette tulli, lõi se temma kõrwa peäle, ja
ütles: "sinna mõistmata! — kui sa teädsid, et sa linna
ei jõudnud hoida, miks sa siis läksid ilma asjata
werd ärrawallama? Kas sa jõuad sedda kurja, mis
~~linnale~~ olled teinud, Jummala ees ärrakosta?"

Sai siis Narwa lin nenda Wennema wallitsuse alla; ja
et tedda kül wägga olli rikkutud, ja õnnetust ja waewa
waeno ajal paljogi temmae olnud, aitis tedda siiski Keisri arm jälle peagi
ülles, ja leggi kaubaajamisele õlpu. Tulli iggal aastal
saa kaupa Hollandi maalt laewu, palka, saelaudu,
linnu ja kannepid wima; ~~ja~~ tõiwad senna paljo rahha,
ja muud tarwitatawad kaupa. Ehhitasid kaupmehed
Joala, ~~Jola~~ Jola, ~~märka sured~~ mis kaks wersta linnast on, märka
31 sured saeweskid, kus õed ja päwa aasta õtsa laudu
ja plankisid leigati. Peipse kaudo todi Pihkwast ja
Ohdowast mitto sadda lodja täid linnu ja kannepid,
mis kõik Narwa kaupmeeste käe läbbi wõerale
male ~~tallitati~~ ~~ärratalli~~ toimitati. Sai siis lin peagi
rikkaks, ning tundsid temma koddanikud, et Jummal
neile head teinud, neid Wennema Üllemawalitsejate
käe alla heita.

1780 aastani olli ~~temma~~ Narwas kaubaajamine kulus, ja liggi
~~kolm~~ wiis kõrd laiem ja rahhakam kui Tallinas; agga sest
nimmetud ajast, hakkas kahhanema, ja aastast
aastani ~~ennam ja ennam w~~ wähhemaks minnema.
Nüüd on ta õige waene ja kitsas: kui enne sedda aastas
kaks ja poolkolmat sadda, ehk weel rohkemki laewu
senna tulli, siis ~~neil~~ nieie päwil, neid aastas seäl ennam

ei loeta, kui 20, ehk kui ~~neid~~ õige paljo ~~on~~ saab, siis on
neid 30. Egga toda senna sel ajal wõeralt maalt
muud kaupa, kui sola, heringid ja rauda. Walja sade=
takse: saelaudu, neljakandiliseks tahhutud palka,
~~kedda~~ mis brussiks kutsuwad; kannepid ja linnu,
mis Wenne maalt Peipsi kaudo sawad. Wilja ei
tõhhi seält wõerale male wia.

Et nüüd kaubaajamine seäl nenda waeseks sanud,
on ka lin ja temma koddanikud taggajärrele waeseks
tulnud.

Linnas on üks wenne, tõine saksa, ja kolmas
some kirrik. Kes kui ma rahwas seäl ellawad, need
käiwad Petri kabbeli, mis 9 wersta sünpool Narwa,
ja Waiwaro kirriko järrele on. Iwanowi linnas
on tõine wenne kirrik, ja Iwanowi allewis mäe
peäl kolmas. ~~wenne rahwa kirrik~~ Lin on issienne=
sest pissikenne; agga mõllemad allewid, ~~— nog~~ 31
(issiärranis Iwanowi allew) on sured, laiad ja perre=
kad. Arwatakse ilma sõawäeta, mis seäl seisab,
liggi wiis tuhhat hinge linnas ja allewites ellawad.

On Joalas tõistpol jõgge nüüd ka tampweski,
kus ~~wallad wam~~ kallewid wannutakse, mis Lutska
wabrikus, 5 Wersta ~~tõist~~ tagga Narwa, tehhakse.
Seälsammas on ka üks wassetamp, ~~ja agga~~ mis
praego seisab, et tõed ei olle. Allapiddi joad sai mõnni
aasta teed, paberi wabrik omma tampweskiga ehhi=
tud, mis minnewal suwwel jämedamad pabberid
hakkas teggema.

Kalla polest on sesamma paik weel rohkemaste õnnistud,
kui Perno lin ~~õnnistud~~. On siin Peipse ja sure merre
kalla paljogi; nenda kui: lõhhe-, sia-, wimma-, harjuse-

— zigstru —

ja koik muud meie ma kalla fada. isfiärranis pütarse
feäl ilmötsata silmu, mis reftide peäl küpsetarse;
ja fola asemel, äditaga wilke tümikeste fisse pannarse,
ja ----- kui raud ja köige mailma kaubale lärkitarse.
Ülles piddi Serentsi ja Peipse pole, on ~~need Narowa jõe~~
~~fuud~~ need kuulsad angerja tõrked, kus Peipsi angerjaid
ruddemise ajal tuhhande tuhhat Peipse angerjaid pütarse;
ellawald Piterpurri, Tallina ja Tartu wel raudo wiarse;
ehk folatud, ehk fuitsetud wel kaugemale kadetarse.

Ei olle ellamine kallis feäl limas, waid kõrd, ehk
kaks odawam kui Tartus; agga warna perris limas
ei olle mitte ennam, kui kaks kaewu, selle wesfi imi=
mesele ei kölba: fellepärrast tulleb wähhemad weepüstka
östa. Wet weetarse walidega Narowa jõest, ja maksetakse
praego wadist 25 koppikad.

Pühli=Selts

Mõned Sumala ja liggimese armastajad inimesed Lonto=
wa limas Inglismaal, näggid et waesema ratwa lapsed
köigeemamiste fellepärrast kurka ja ülleriälte läksid, et
Sumala sorna kundmist egga prukimist nende waime=
mite meljas ei olnud, ning et nende waimenad ennast omma
waesusega wabbandasid, et nende jõud ei annud Pühha=
kirja ehk Pühli=ramatud omma kaelt murretseda. Löiwad
siis neidsamatsed head mehhed ükte selts, ja pannewad,
iggaüks omma joudu möda, iggal aastal ratha kokko, et
selle eest Pühlid, ehk Ust=Testamenti östa, ja waestematele
maksota anda. Nenda läks se hea teggemine peäle
kümmekond aastad tagasi, ilma mailma teädmata
eddasi. Köik asi on ommas hakkatuses ja hakkamises
pisikene, ja kui Sumal kõrdamisest kül amab,
lähheb temma wimaks surest. Nendaks sundis ka selle pisikese
hea ratwa seltsiga, mis sedda holeks olli wõtnud, Sumala
rahwa eddasi aidata, ja Pühha kirja õppetusega, walgust
senna juhhatada, kus pimmedust on.

Sesamma pisikene Sumala- ja liggimese armastaja Püh=
li-selts, sai aastast aastani ennam ja ennam jõpsu, kes
kummaga ühhe teisid; ja, et mitmed neist wägga surejuggo
ja üllemala rikkad inimesed olliwad, antsid nemmad omast
rohkest räest ennam, kui usk Sumala räest ollews usfal=
danud pralluda.

Kui nüüd köige suremad Inglisma kummingi rikki inimesed mehhed
sedda asja teggewalt hakkasid armastama, heitsid süs ka
wõet mitmed ja mitmed selle rahharikka ma rikkad
kaupmehhed nende järrele, ning sai süs sesamma asi,
mis hakkates ni wägga pisikene olli, wägga surekst nenda
et liggi tuhhat osalehhe olli, kes ennast Pühli=selti lugge=
sid, ja ratha olli ennam rohkotulnud, kui ial kotust ehk
unnesti ollews olnud sadas leida.

Lest Et asi Sumala abbiga sesuguse laia jone peäle
läinud, tunti sarwis kindlad seädust tehha, kuida
tarkuse köuga ja sedda armo nõud piddada, kuida
eddes piddi ülle köige mailma ilma wahhe teggemata Pühha=kirja
inimeste rätte murretseda, ilma wahhe teggemata, 92.
misjuggusest, usjust, keelest ehk juggust rahwas ial pidi
ollema. Hakkati süs Pühlid mitme rele ümberpane=
ma, kel sedda weel ei olnud, egga tedda weet ei tundnud;
ning on sesama Inglisma Pühli=selts ja Pühlid
peäle seitse rümme rele ja kelemurde trükki pannud, ja ja
köige mailmase toimitand, et nüüd ka pagganad,
kes wõeraid Sumalaid kummardawad teiwad Jesuse
armoõppetust tunda sawad, ning aega möda ellawa Sumala
pole pörawad, sedda waimus ja tõsi kummardama.
Turgi- ja Persia maad, Ahwrika, Asia, India ja
Ameerika maad, külma põhjama põhjas, ja kuma
leitsewa mawõe rõhhal, igga ratwas nüüd pühha
Sumala sorna omma kelemurdes emese käes näeb
ollewat, ja hakkab sedda süddamelikumisega kallis
piddama ja süddamest armastama. Nenda süs nüüd neid, kes

—Lyftl—

Jummalast weel kauget on, helde taewa Issa armole koggutakse, ja on needsinnatsed Jesusest ettekulutud sönnad jo töeks samas, kui Joannese Tam. 10 p. 16 s. ütleb: mul on weel töised lambad, need ei olle mitte sestsinnatsest laudast; ~~ja pean~~ minna pean neid ka seie toma; ja nemmad kuulwad mo heält, ja peab üks karri, ja üks karjane ollema.

Sest weel mitte kül, et sesinna Pübli=selts, mis Lontowa linnas on, Pübli=ramatud köiki paiku ilmasse, ommast käest, ja omma kulloga murretseb, waid lemma on ka weel peälegi iggal maal, ja iggas rigis, wallitsuste lubbaga, Pübli=seltsid koggunud, ja assutanud, ning neile ommast käest hakkatuseks ni paljo rahha and=nud, kuida tarwis tundis ollewad, ehk kuida selle hea asja tarbeks küssiti. Needsinnatsed on köik selle sure Inglisma Pübli=seltsi wössud, ja on neid paljo. Peter=purris on Wenne=rigi-Pübli=selts, ~~kellel~~ sesamma on ~~Wenne~~ rigis 51 wössu ajanud, ja on iggas kubberne=mangus ehk ka mokomaski üks peaselts, kel jälle ommad abbiseltsid on, mis köik ~~Peterpurri~~ Wenne-rigi Pübli=seltsi al seiswad, ~~ja se jälle~~ mis jälle Lontowa seltsiga üks on.

On sesinnane Wenne=rigi Pselts muist ~~köik~~ Püblid, otsast otsani muist agga Uut=Testamenti ükspainis, 1820 aastani Moskwas kahhekümne kue suggo kirjaga lasknud trükkida*: sest igga kelel issi kirri. ~~Et agga mönned neist nimmetada~~ ~~ütleme~~ ~~Et agga~~ Et pissutki tähhendust anda, nimmetame sün mönda keelt ja kirja, miska Pühha kirja Moskwas trükitud, need on: Slawoni=, Persia=, Turgi=, Armeni=, Mongoli=, Kal=muki=, Tatari=, Krusini=, Moldawi=, Litwani=, Saksa=, Prantsuse=, Itali=, Some=, Tallina=, Tarto=; ~~ja~~ Lätti=, ~~rahwa~~ ja Wenne rahwa kele, j. n. t.

jäeb polele.

— wird erlaubt. —

Moritz, Censor.

Dorpat, am 27 Juni 1821.

~~Kuidas naese Lauſtamata Weski~~ ~~Lammaleggus weski~~ ~~naeſtele~~ ~~figgiwaks~~ ~~kaſtus~~ Teeb immet, kui naeſed ſedda ſuus prawas.

Üks wägga hea, tark ja terrase melega praua, kellest koik ſuurt luggu piddasid, ja temma wallarahwas ſedda ülle wägga armaſt, olli ühtel hommikul kirjutamas, kui üks tallopoja naene ſedda laskis wälja palluda. Päris ſüs praua kohhe ette tuppa, ja tulli Tikka Marki naene Marri werrit ſilmadega nutteſ ja hulludes temma wasto; ha kkas temma polwi ümbert kinni, ja palluſ ſedda omma Marti eest (ſedda omma) käewarjo alla wotta; ütles: perſkab mind igga päew, ja tapleb ühtepuhko; ja näeb nüüd isſi auus praua! kuida temma mind tänna käſſile wotnud. Ennäh! ſün on juuſje tuust, miſ ta mo peäst täma hommiku kiskund; koik mo kondid on wallu läits, ja mo ~~nihhud ja reied on~~ käewarred ſinniſed.

V 34.

Prau kulas ſüs naeſe käest, kuſt, ja kuida ſe tulli ſel hommikul nende wahhel tous nud. märkas peagi kuſ ſü olli; ei lausunud ſomagi, waid ütles: ota! ja läks omma tuppa. Nallukeſe aja pärrast tulli taggaſi, puddel käes, ja ütles: mine mo laps! nüüd kodo; wotta ſe puddel kaſa; ja hoia ſedda allati käe kõrwas: kui ſüs juhtub, et ſo meeſ ſinnoga haakab nurjema, ſüs rüpsa nalle kest puddelist, ja mis ja rüpsand, ſedda pea ni kaua ~~ommaſt~~ ſuus, kumi meeſ waid jäeb, ehk ärralähheb: ſüs ja ialgi emmam ei paſtha ſomagi temma käest ei ja, weel wähhe malt hopsa. Naene läks ja leggi nenda; agga tulli nelja näddala pärrast jälle prauа jure ſellesamma puddeliga, mis jo olli tühjaks ſanud; andis prauale tuhhat tänno ſelle kalli laſutud wee eest, ja ütles: kangro Liſud, ja keskülla kaiet olli ſesammaſuggune willets ellu meeſtega; antſin ſüs molle= midele ka nattukest puddelist; mis prauа, olge terwe! mulle andis, ja ellajd ſeest ajast nenda kui minnagi, wägga peaste omma meeſtega, egga ſanud neid, nenda kui mulgi mutte, ei kuſkki poolt tulli ollema. Pallume ſüs nüüd (kolmekeſte):

— kuſjb —

antike armoline prauar, meile weel üks puddelitais jedda
kallist ~~kaufatud~~ weet. (tõsijelt)
Prauа kostis ~~tõsiwiljga maksta~~: wõlla mo lapsi omma
raewo wet, je jõudab jeddajamma ennet tehha, kui ja
jedda waidlemise ajal ~~juhtus wõllad~~ Juus pead; jest jüs
on jo ju kimni, ja tülli lõppeb isiemeiest ärra. Kui
meest naest pekjab, jüs on jel muiust ikka naesel ~~emufet~~
jüüd, et ei wiista omma Juud tallijeda, egga wigel
ajal wait ~~jada~~ olla. (kõigeenamiste)

Pühli-Selts.
(mis (N) pohele jäi.)

Tria kubbernemangus on praego nelli Pühli-peajellsi, üks
Tias, teine Tartus, kolmas Pernos; ja Tallina kubberne-
mangus üks, mis Tallinas ~~timmab~~ on.
(neljas Saremaal Kuressare linnas)
1 Tarto peajellsil ~~ja 15 abbijellsi mis on, need on~~:
~~1. Tarto Kihhelkonna Pühlijelts, jel on praego 684 osjamest;~~
on 7,656 rubj. korjalud rahha. Nimewal aastal on kenna,
muist pole hinna eest, muist ilma, Tarto murre Uc. Jestam:
ramatuid 1,921; ja Tallinn rele Jestamentijsi 632;
Uhma Wenne ja Sarja rele Pühlid ja Jestamentijsi 163
tükki. ärra jagganud.
Semma loeb 16 abbijellsi; need on: 1, Tarto-
linna nenji kihhelkonna abbi-eibeijelts; jel on praego ~~1250 osjamest.~~ 795 osjamest. 1250 osjamest.

2	II.	Tarvla Abbijelts; jel on	729	—
3	III.	Kambja abbijelts	887	—
4	IV.	Kamaspe "	506	—
5	V.	Wastjelinna "	522	—
6	VI.	Nou "	788	—
7	VII	Ottepä "	194	—
8	VIII	Pölwe "	774	—
9		Kappina "	639	—
10		Kouge "	120	—
11		Worno "	208	—
12		Wõrro "	583	—
13		Iwwaste	688	—
14		Iwwawere		
15		Tarto Marja	270	—
16		Pilliswere Wilandi mael		

On jüs ilma Jarsa rahwa arwamata, marahwast ~~tuhhat ja 0 osjamest~~
10 tuhhat ja 473 osjamest.

Anmerkung für den Setzer:
Die 1ste Hälfte dieses Geschäfts: Tarto-
fal 1250 klingt.

wird nicht so abgesetzt wie die folgenden weil sie fortlaufend gedruckt

13. Iwwaste abbijelts; jel on 1220 osjamest.

II. Perno ja Wilandi-ma Pühli peajellsi loeb 7 abbijellsi, need on:
1. Halliste 2. Wilandi ja 3. Wilandi Jani, 3 Jarwaste,
4 Paistu, 5 Helme, 6. Põltjama ja 7. Saarde
kihhelkonna Pühli abbijelts.
Tia-, Kuressare- ja Tallina maalt ei olle jeie kulanud,
kas, ja kui palio jeal abbijellsijid peaks ollema, muud
kui jedda agga teame, et Lätti maal Lopo kihhelkonas
wägga nimmekas abbijelts on, mis palio head Jumala
jõrna jägga mijega teeb. Tarto pra-usli komad ei
olle ennam kui agga kaks ainust kihhelkonda, Kodja-
were ja Marja, kes jelle asja peale ollers tahtnud hakka-
da. Kus ühtes kihhelkonnas Pühli abbijelts on, jeal
petakse ~~jad~~ ka igga aasta ühtel hargipäwal Pühli-
pühha, ja tullewad kõik liggima õppetaja kihhelkon-
dade õppetajad jenna, kus jedda pühha awwalika Jumala
jenistusega pühhas kojas pühhitsetakse. Kaks aastad
teeb, kui isti Kappinas jedda armast pühha, kui
wäuge ma wõerad olime näggemas; ja jedda ~~ka~~ judda-
meliskumisega pühhitsemas, ja Jummalale kõigest hin-
gest Tämo andmas, et ni rohked head omma armoõppe-
tusega innimestele jäggab. Nelli õppetajad olli jenistust
piddamas; koggodus, ~~olli~~ mis üks wägga harjutud ja
armas rahwas on, olli römo ja allandliko Tämoga
Jsandad kuulmas, et kui Jesuse kummastud lemma jõrna
walgust rohkeste jada, kõigile, noorte ja wanadele
Juurte ja maddalatele. Nijuggused pühhad on kalli;
nemmad ülendawad innimest, kes jedda mõistab arwata,
mis wahhe pime duse ja walguse wahhel.
Mur eksel Tarto Pühli peajellsi praego jälle Tarto rele
Uut-Jestamenti Mõtwa limas truukida; ja on
kaupa nenda tehtud, et kolm tuhhat tuukki truuki-
tarise.

— jenni ~~jud~~ —

Nelli luggemist, mis sünsamas allamal kõhhe järsko
luggeda anname, on Kõrrendo Karli käest meie kätte
tulnud, ning et nemmad mitmest kõhhast õppetuseks
on, olleme neid omma Nädda-lehte pannud. On se kül
wägga rõmustaw assi, et mamehhed ommast käest
omma rahwa kassuks hakkawad kirjutama, ja
omma parrema tundmisega omma suggo innimestele
head sowima ja teggema. Teame mitmes paigus
meie maal mõnda meest ollewad, kes hästi ja
wägga targa melega kirjutawad, kuida nende
kirjad, mis nemmad meile läkkitanud, sedda selgeste
üllesnäitwad. Neid ausaid mehhi süs pallume,
et sedda armastuse head omma rahwale wõttaksid tehha,
et iggaüks ommast kõhhast ja ommast käest, sedda
02. meile kirjutaksid, mis arwaksid teadaandmise
wäärt, ehk muido õppetuse ja maenitsuse sõnna
polest, tõistele kassuks tullewad. On meil sudda-
melikult lotust, et ausad mehhed, kes teie Harjo-, Läne-,
Wirro-, Tarto-, ja Wõrro-maal ellate, ja
mitme ja mitme kirja tähhega meid sagedaste ollete rõmustand,
et teie sedda ei jätta teggemata,
waid mis Mattause ramatus 5. peat. 15 salm. on
kirjutud, ennestete mele tulletate; kui ööldakse:
Ei süta ükski künalt, ning ei panne sedda wakka alla, waid
küünla jalla peäle; süs paistab temma kõigile.
Kui nenda wõttate tehha; süs same aega mõda
Marahwa Näddala-lehhest omma maad
ja rahwast liggi mailt ja kaugelt tundma; ning saab
süs ka mailm sedda näggema, et need kes meid rummalaks
on laitnud, meid weel ammogi polle tundnud, egga meie
meelt, weel wähhemalt meie polle keelt mõistnud, et nemmad
tedda kül ilmwaeseks õikand, ja weel õikawad.)
Nüüd tullewad Kõrrendo Karli luggemised:
(Fortsetz)

Neljas käsk kässib wannemid auustada,
neid armsaste ja kalliste piddada,
ja nende melepärrast tehha.

Meie maal, tänno Tummalalle! kulukse mitmesk̄i
kohhas häid armolikkuid ja Tummalakartlikkuid
suurtsuggu wannemid ollema; ja isseärranis ka
siin Tartomaal, kus meie ellame. Nisuggused
wannemad, kes omma perre sönnakuulmist (mis jo
muidogi kül perre kohhus öigusse polest wanne=
matte wasto peab ollema,) wägga hästi on meles=
piddanud, ja (armoga sedda kätte tassunud, nende
teenistusse wümses ötsas nenda, kuida siin allamal nimmetud:
Saremöisas, Marja kihhelkonnas, kus se aus Land=
rati-Praua kaua aega, kui perris-praua, pärrast
öntsa Härra surma, omma möisade ülle armo=
likkult on wallitsenud; kedda mitte ükspäinis
No 32 Saremöisa- ja wallarahwas, waid ka mitmed muudk̄i
innimessed jo ammustk̄i hästi tundwad, panni
ühte toatüdrukud mehhele, kes pärrast omma
öntsa issa surma waeselapse pölwesse jänud: Agga
nüüd ausa Praua armolikko holekandmisse läbbi,
kui möistlik innimenne, sai ülleskaswatud, kiige
hea kombe, sönnakuulmisse, Tummalakartusse ja
ausa ello sees. — Sest se aus Praua on jo mitmedki
nisuggused waesed lapsed kaswatand, neile toidust
ja ihhokattet murretsend, nenda kuida sedda
issi temma allamatte suust kuleme. Se aus
Krahwi-Preili, (Komtes) kedda se tüdruk omma
kaswamisse ajal sönnakulelikkult tenis, on ka
nisamma armolikko ja helde süddamega, kui
se aus wanna Praua issegi. Ni helde ja armo=
linne, kui se aus Krahwi-Preili (Komtes) om=
ma kaswolapse wasta teenimisse ajal olnud,
nisamma helde nendasammoti olli temma ka tedda ärrasaates; ja
sowis

— zwanzigsten —

sowis ühhelmelel aussa wanna prauaga: et se
noor paariminnja rahwas woiksid rahho ja ar=
mastusse sees ellada, ~~ja~~ neid weel mõnne muu arm=
sa sõnnaga manitsedes. Pulmapiddamisse
jures näitsid need ausad sured ~~wannemad~~ omma
sõnnakulelikko kaswolapsele, omma heldust
ja armastust, ütlematta kalli wisiga; ja se hea=
teggeminne olli surem kui et temma ärrateeniminne
sedda olleks woinud lodata. — Õntsad need wannemad! kes
ommast perrest rõmu näewad. Õnnis se perre!
kes omma wannematte süddant sõnnakuulmis=
sega rõmustab; seält majast ei lahku arm,
rahho, ~~ja~~ egga õnnistus; ei elladesgi!

F suresuggo innimeses

B3

Pühhapäwa peab pühhitsema.

F Laitsena wallas

Lätti-maal olli üks mees, kes igga pühhapäwal, enna=
miste Jummala tenistusse ajal jahhi peäle läks, lindu ja
ka muid metsalissi püüdma; egga läinud Kirriko ei ka muu
Jummala sõnna kuulmissele; ei wõtnud ka manitsust wasto,
kui sellepärrast manitseti, egga holinud koggoniste Jummala
sõnna pärrast. Ühhel pühhapäwal kui rahwas Kirriko
läksid, wõttis ta jälle ette jahhi peäle minna. Kui ta nüüd
olli minnemas, tulli temmale, kui õnneks ~~arwates~~, üks
wanna Karro wasta. Temma wõttis seddamaid omma püssi
mis temma ammeti-riist olli, ja laskis sellega Karro peäle,
mõtteldes tedda koggoniste ärratappa; agga karro, mis õiged
hopi ei sanud, sai wihhaseks; jooksis mehhe peäle, ja tahtis
omma wihha sees tedda lõhki kisku. Hirmo ning wärrise=
missega tõrjus se waene innimenne püssiga wasto, ja kui se
ei aitnud, wõttis kirwest wöö wahhelt ja lõi kirwe silma
ja terraga karro pähhe ja temma ninna peäle, senni kunni wimaks
sure

sure waewaga ~~peästis ta ennast~~ selle wihhase murdja kaest
hinge peästis ~~ellaja käest~~. Kui ta nüüd pärrast sedda hirmo ~~pär=~~
~~rast~~ jooksu heitis ~~panni põggenedes~~, ja ~~ja~~ hirmo pärrast jõud jo
nõrgaks läinud, kukkus weel libbeda jäa peäle wägga
raskeste mahha ja põrrutas omma kehha ja pead ärra ~~põrrutades~~, mis ~~tem=~~
~~ma~~ kaua aega piddi põddema. Nüüd näggi ta kül
kui wägga raskeks nuhtlusseks se tulleb ~~se~~, kui innimenne
hingamisse päwa mitte omma hinge kassuks ei püh=
hitse, ja ~~Nüüd~~ tõutas ~~temma mitte ennam~~ ei elladesgi ennam
pühhapäwal jahhi peäle minna.

~~Kolga-Jani Kirriko-kõrtsis nähti üht santi kerjamas ollewad,~~
~~kes kui üks hawaleht wärrises, ja wabbises, keige oma ihho=~~
~~lükmetega. Ka temma keel olli wägga waewalinne räkides,~~
~~nenda, et agga waewalt kõnnest arro sai. Need tee-käiad mõt=~~
~~lesid tedda wallatusse pärrast ennast säädwad, ja saiwad neilt~~
~~rahwalt kuulda: et jo ammustgi temmal se hädda olnud.~~
~~Ja weel kelis se waene sant neid innimessi, et nemmad ei~~
~~peaks tedda mitte naerma; ja nimmetas üht saksikud,~~
~~kes tedda se hädda pärrast naernud, peab ka nisammati sagge=~~
~~daste ihholükmette wärrisimist tundma.~~

Kawwal sant.

Hilja aja eest nähti üht noort meest sandi kombel kerja=
wad, ja mitmesgi kõhhas ümberhulkuwad, ja isseärra=
nis ~~nähti tedda~~ ka Kaijawerre wallas. Temma näitis
ennast keletummaks; et muud sõnna ei olnud temma
suust kõnne polest kuulda, kui agga: pä, pä, pä. Temma tulli
ka Koolmeistri majasse. Koolmeistri naene, kes ~~ka~~ üks ärda
süddamega innimenne, andis waese keletumma sandile
Jummala pärrast, mis jõudis; sant tännas omma kele wäg=
ga allandlikkult, ~~ja ikka nende~~ endiste sõnnadega: pä, pä, pä. —
Kui sant nenda ikka eddesi kerjas, juhtus ta ühte perresse,
kus tedda jo ammustgi tunti, ja temma kawwalust ärra=
mõisteti, wõttis perremees nahkwarre piitsa, ~~and~~ andis sandile
mõnni paar kõrda wasto reisi, ja seddamaid olli sandi keel
lahti, ~~ja palwe sõnno kül, et ei mitte ennam polnud waja~~
~~karristada~~. et selge sõnnaga jõudis armu palluda. — Hefles —

36v

Minnewal kewwadel, sel 15nel Jürri-ku päwal
kui kõigis paigus wessi suur olli, lumme laggune=
misse ajal, kukkus üks Saremõisa perris mees, nim=
mega: Klaasseppa Maddis, Kõsse-Weski-tamme liast=
silmast sure hirmsa wee-woo=ning jäa tükkidega
ühhes alla, ja se ~~wee-woo~~ wollaswesi wiis tedda ~~hirmsaste~~ ärra, ~~nenda~~,
~~et tedda mitte suggugi ennam ep olnud nähha~~. Iggaüks,
kes sedda õnnetust näggi, kurtis wägga ~~temma~~ selle ~~se~~ ausa
ja mõistlikko mehhe õnneto surma pärrast: ~~Agga~~ Agga
tänno Jummalalse! temma peäsis sure waewaga wimaks
weest wälja, ja ep olnud ~~tammale~~ ka mitte suurt kah=
jue sanud ~~terwist rikkudes~~. terwise polest.

NB3

— wird erlaubt.

Moritz, Censor.

Dorpat, am 27 Junius 1821.

N. 4.

Teeädused.

Peterpurrist. Mullo ja harkas meie ja Moskwa liina wahhet posti-tõld käima, mis teekäijaid jüt jema wiib, ja jeält täma towb. Esimese Juli ku päewaga harkas jezamma fuggune tõld ka Peterpurri ja Riaswehhet käima lähheb jüt raks nörd näddalas Riga, ja tulleb jeält raks nörd näddalas Peterpurri. Tõllas on kuel inimesel asset; ja pakki peäl on kahhel inimesel maad. Kes selle tõllaga lähheb, woib 20 naela onmadust kesa wõtta; agga kui jedda peäle 20 naela on, jüs maksab igga naela peält 20 kopikat. ~~Kes tarke inimese peält, kes selle tõllaga Peterpurrist liimast~~ liima Ria pole lähheb, jedda mis rohkem on wisi joidorahha, kui ta tõllas, ehk kui ~~ta pakki peäl is tub~~ kaida jonekirri jün naitab.

~~kel joudu on posti~~ Tõllaja

~~pakkit~~

~~nima~~ Postirahha maksetakse nenda, kui ta jün jonekirri näitab, kui Peterpurrist ehk Riast liimast liima nima.

(Kdiligence) franzõsis

1822 1821?

№ 54.

37

I Peterpurrist Riga	Jampurri iste		Narwa iste		Tartu iste		Wolmeri iste		Riga iste	
x tollas, pakki peäl	x+	2F	1	2	1	2	1	2	1	2
Peterpurrist	19	14	22	17	51	35	70	40	85	45
Jampurrist	"	"	3	2	32	24	51	35	69	40
Narwast	"	"	"	"	29	22	49	32	66	35
Tartust	"	"	"	"	"	"	20	15	37	25
Wolmerist	"	"	"	"	"	"	"	"	17	12

II Riast Peterpurri	Wolmeri iste		Tartu iste		Narwa iste		Jampurri iste		Peterpurri iste	
x toll. pak. p.	x+	2F	1	2	1	2	1	2	1	2
Riast	17	12	37	25	66	35	69	40	85	45
Wolmerist	"	"	20	15	49	32	51	35	70	40
Tartust	"	"	"	"	29	22	32	24	51	35
Narwast	"	"	"	"	"	"	3	2	22	17
Jampurrist	"	"	"	"	"	"	"	"	19	14.

Tartust. Sel Juuwel on Jani päwani jün manurgas 28 wäe jooksjaid kimiwõetud, kedda Summalarant matakse. metskulla perreles tallorahwas, müüst ~~nad~~ jo mitto aastad 05-
olli warjanud. Nüüd ~~—~~ on mitmes jo Juur ahhastes Jelle pärrast nätte tulnud; ja jawad weel tõjesti wägga willetsa järge peäle. Kes leggi? — Isse leggi! — Kirra noua keeldud asju. Jest nuhtlus käib neede tagga, kuida wawve inimese tagga, egga jae mahha.

— Riga —

Pernost. 19. nemal Juni ra päwal tulli Pärno richtel kon-
nas, Teio wallas, (Kirrefer) Pede Jago Jullase Madise
naene Madli matka, mis wüs nuud omma koormaga
olli käinud, ja toi immelodust, mis mõnes maromas
inneteus kutsuwad, ilmale. Sesamma olli nenda,
et ta alt karsk tüttarlaste loom olli, agga rimust
ühhes olli lodud, nenda, et seal kui ta alt kül karsk olli,
üllewel õmmeliga agga üks kael ja üks pea nähti ollewad,
pea jees ei olnud koggonist ei pisutki ajo leida, sest
ta olli tühhi.

Mõned äbbaus[illegible]ised ja leadmatad inimesed, loiwad
kohnuma, kui jedda kuulda saiwad, ja üllesid
jellega üht ehk teist pakka ette tähhendadawad. Sesug-
gune karkus on tühhi, egga summista puud kui jedda,
et inimesed omma summalatud nise polest weel alles
wätunad on. Summal on armust köik tullewad asjad
inimese silmi ees warjule pannud, egga kulutta ei
ühhegi tähhega ei kellelegi ette, mis tullew hund ehk
hommi pääw head ehk pahha saab toma. Sesuggused
immelodused jurnuwad ajoti iggal maal, nenda siis ka
meiegi paigus; nemmad jurnusimi meste ja
ellajategi kes kes. Nenda nähti summa mullo Jani maal
jedda immet, et üks lehm rahhe peagal wasikad toi
On jedda ka emegi meie maal, nenda kuida majalgi
nähtud, et karsikuid, mis ühte lodud, ilmale jundinud;
ja wõib sesuggused asju Järtus jurest koli kimotham-
bris paljogi nähha; kus neid nore tohtrite õppetajeks
[illegible] jures klasides pöriluse jees hoitakse ja iggaühhele
näidatakse.

Ziast. 13 nemas Julil. Seie ajani ei olle sel juswel mitte eman
kui 557. laewa meile tulnud. Emmeris tulleb sanna,
et Tostokki limast Sarsamaalt, kaks laewa täis wilja

Kia linna kaubale läkkitati. Inimeste mälletusest
polle jedda weel mitte olnud. Meie maalt lähhewad
kül igga aasta mitto tuhhat sälitust wilja wõerale
mailt, agga ei toda seält ümas ei mattigi. —
Sahhwad nomed targemad inimesed jedda koeks
kimitada, kui olleks sarsama kaupmehhed kaw-
walusse pärrast ja silmarikjaks omma karu laewa
wiljaga meie pole lähkitand, et piddi sarwama
ja uskuma, et nail emestel jedda puhro wilja
kül, et jedda ka weel toistelegi anda, ning selle
nõuga wilja hinda allamale ajada, et jedda sus
jüggise otsawamalt meie käest sada.

Ziast 19 nemal Julil. Laewa käimise ajal ligiwad
kaupmehhed ja muud inimesed ühhe puhro Kia
ja Mõtwa linna wahhe peal, mis 42 wersta on,
ja sõitwa worimehhed, kes jedda wahhet ollid
joitmas, ilma sada rahha; wõtsid mõnikord pari
hobbose peäle Mõtwa mina 30 sõita 50,
ehk kuida kaups jündis, 80 tuhh ja weel pealegi.
Nüüd on selle lupainamisele õpsa tehtud: et nüüd jest et
iggal homikul paar tõlda päwil kaks posti-
tõlda Kia ja Mõtwa wahhet joidawad; üks,
mis jealt tulleb, ja teine, mis jemma lähheb;
ning kes jedda wahhet selle tõllaga käib, ei
marsa mitte eman, kui 5 rbl. pabberrahha.
On inimesed selle kõa eest wägga tärmolikkud,
et kül worimeestel jüdda sellepärrast wallutab.
Ehkwahhest jame ka jedda weel näggema, et
Tallina ja Tarto wahhet, kübe tee kaudo, ka
näddalas nisuguna tõld hakkab käima.

Sui mõned nõiajawamemad, kelle mõisad selle tee äres on, mis Tartust Pühe kaudo Tallinna lähheb, selle hea nõu peäle tahhasid hakkata, et nisuggust tõlda käima panna, siis sadarsid nemmad meie male palju head, ning emeste le aega mõda rohked kaesu, sest, et Tallinna ja Tarto wahhel, isiärranis[illegible]usel ajal, mit inimesed suplemise pärrast merrele tõtwad, wägga paljo allalist liikumist on. Sefuggune tõld teeks lasjurs süddasuwel kümme wõi enma kullukust, ja sõidarsid lähhersid need kemmad, kel onmaad käest hobbosid ei olle, ning ka need, kel hobbosid on, sest et neid siis mitte tarwis wõeras paigas sure rulloga üllespidda; ei talli kürida, egga heinu pehh kaeru osta; ei kõrsides sõta, egga hobboste pärrast aega wita. Ei jaaks süddasuwel ei ühhest tollast weel külgi liema. Se samma hea asse jaaks kõhhe enma korra peäle, kui mõned headnõulised inimesed mehhed selle peäle wollarsid hakkata. Tartust lähhers tõld kahesinurme, kus head trahteri ja teised hobbosid walmis piddada; seäl ka lähhers Wäggewa, ja ikka nenda emale, kumi Tallina. Wäggewa ja Tallina wahhel ei olle enam kui agga kõrs trahteri, kus hobbosid wahhetada, kus ja teekäijatele kirmikud parraja hinna eest sedda walmis murretseda, mis sõidohinda sedda sama wisi peaks pandama, kuida neile pandud, mis Peterpurrist Moskwa ja Riga lähhewad, siis maksaks inimene 25 rbl (30 Koppiko), ja jaaks selle wähhese himaga wibimata Tartust Tallinna; agga kui worimeest palkab, siis maksab, sedda mõda kuida tee on, 60 ehk 80 kubla pari hobbose peäl, ja wemb kolm päwa sedda teed käies. Sago se asi targa rahwe arwätawaks! —

N 32.

ja

N. 5.

Seäduses.

Kuramaalt: Üks noor kahherjatoist kümne aastane inimene, kes rikka perremehhe poeg, olli emast rängaste wäsinud, ja wankri peäle heitnud ja magama jänud. Kui hobbone lemmaga Windawa jõest lähhi, ja äkkiliselt kaldast lemmaga ülle [illegible] läks, liugus willets wankri peält õigeli jõkke, ja uppus ärra.

Tallinnast. Üks wenne sullane, kes paemurrust juurt kiwwi kahhe hobbosega linna olli weddamas, ja wankri korwas käis; tahtis teed luhtendada, ja kallas korwale: kallata agga wanker läks ümber, ja jäi mees surnuks kiwwi alla. } N. 34.

Podsema wallas, Walmeri makonnas, läks perremees, püsp juus, lehma lauta lehmi lüpsma. Tund pärrast sedda olid laudad pollemas, ja kaddusid wicksed, ollesti, kaks aita, ja üks kenna jaun, kus sarsa kamber jures olli, [illegible] näest ärra. Kelle süüks sedda anda? — kas dummala? N 34.

Põisis, Willandi makonnas, parmi üks 14 aastane poisu warna püssi rauda põllewa ahju, et püssi warrast, mis kõwwaste sisse olli roostetand, ärrapõletada, ja istus issi nikauast weike järri kese peäle ahjo su ette. Sõrraga paugutas raud lahti, et wannast teädmatalt [illegible] laeng sees olli, ja läks warb, mis sees seisis, poisi suust sisse, ja tulli kukla taggant (walja). Põle tumi pärrast olli poisu surnud: alul sawad meie rahwal [illegible] need päwad sulle ma, püssi de ja sesugguste asjadega, mis lemma pulluwad, arremad wõtwad olla. 35

Inglismaalt kirjutatse, et Lämnawoodne kawwade seäl wägga walli olnud, ja külon talu- ja sui põldu hopis ärrawõtnud? Kiars wadulad (ennejami teggid) ärrulmad weed ühhe kest jäed tikide peäle. N 34.

Saksam[illegible] laewitatse mõte ig towad kasesed igga postiga ühed formumed halledamad kui teised, kuide Summal seäl weeks pulutsetega koigil poest palju kahju laskinud sundida: mitte ükspäinis saksa-, wait ka

— ued — 35

Üllema = Otali = maal, et pilwed kõrraga mahha tulliwad, ja hirmsad weeupputust teggiwad, mis metse, põldu, ja küllasid ärraka-utasid. Tarwitawad need sured makonnad, kuhhu Dummal sedda witsa läkkitanud, paljo wõeramma wilja leiwa ja seemne tarbeks, sest et Dummal kõik käest wõtnud, ja on sedda ettenähha, et süggise pole ning wasto kewwaded, mil kaupmehhed wilja pärrast, mis wõerale male küssitakse, kaupa hakkawad teggema, wilja hind wägga hakkab tõusma. Agga mis sest meie tallorahwal kassu? — temma ikka omma wanna wisi peäle jäeb; matti, ehk küllimittoga kotti mõedab, kui wiljakoormaga linna lähheb; egga teagi, kui paljo salwest wõttab. Tulleb siis linna, ja on koddanikud kõrtsmikkud, mõldrid ja kauplejad, kui haggijad tedda kiskumas; towad ~~küllimitto~~ mõetu, mis ütlewad küllimitta ehk pole wakka ollewad; annawad tallopojale suutäis ehk kaks wina, ~~ja~~ ehk weel peälegi kõhhutäis sua. Kui mees sedda saab, siis täidab mõetu, ei mitte üks päinis kuhjaga, waid weel peälegi nenda, et ta üllejookseb. Annab siis, kui kaks wakka tingitud, täieste kolm wakka kahhe wakka hinna eest: kui weel õiged hindagi saaks; agga sedda ka ei olle; sest kui targemad innimesed wie rublaga omma rukki wakka müwad, leppib tallopoeg selle su täie pärrast, mis kauba peäle ~~saab~~ antakse kolme ehk nelja rublaga, ja annab omma palle higgi ja omma waewa hinda pole ~~hinna~~ rahha eest kawwa~~tuse~~ latele sagiks; ~~andwad~~ agga kewwade on ennesel püsti hädda käl.

Niggula rannas, rakwere makonnas Tallina maal, on tännawo kewwade nodaga, ja Tani kuul wõrkudega suurt räime saki olnud; ka on Saremehhed paljo solatud räime Mahhu, Selja, ja Toolse randa tonud. Et Dummal saki kül õnnistand, on hind ikka sesamma, mis ta wannast olnud, ja müwad Sarema-~~mehhed~~ ja ranna mehhed werand silku nenda, et kolm täit rukkid, ehk wiis täit õddre wõtwad; mis lüg tahhabolla.

Agga on innimesed jo selle peäle harjunud, et tallopojale kõik wilja wasto müwad, ja armastab tallorahwas sedda issigi. Kui wanna potti õstab mis 12 koppikad maksab siis panneb tedda täis rukkid; ehk kui õdre annab, siis kaks täit õdre; ja kui kaeru, siis kolm täit kaeru. Nenda õstab temma pu waagnaid; wanna märssi, ja mis muud tarwis lähheb. Sesuggust kaubateggemist ei sünni koggoniste kita, waid tulleb sedda õtsekõhhe rummalaks laita. Igga kaubateggemises teeb rahha selged arwu: pango siis õstja omma wiljale, ja müja omma kaubale rahhahinda, ja arwako siis wilja hinna jarrele, kui paljo küssijal temma kauba eest rukkid, õdre ehk kaeru anda, siis on kaup selge, agga muido on temma rummala rahwa petmine.

Surgawere wallas, Willandi maal, uppus üks kahhe aastane lapsokene kaewu; wanna rahwas ollid kõik heinamale läinud, ja lapsokest koddo jätnud.

Poosna mõisast, Wolmeri makonnas, läks winawoor Tiga; üks sullasmees heitis ami peäle; ~~ja~~ tõmbas pilliroga wina, ja ~~leiti~~ wõeti tunnipärrast surnud ami peäll ~~sur-nud ollewad~~.

Tiast. üks koddanik tõist pool Tünad, allewis, olli wäggewad kopli ja herjapea heina, mis küllalt kuiwa arwas ollewad, talli lakka lasknud ajada, ja kõwwaste kinnitallata; mõnni päew pärrast sedda hakka sid ~~tal pöllema~~ heinad ja tal põllema.

Pernost. Meie ranna ja Kurresare wahhel on sel suwwel kaks laewa hukkaläinud, üks mis Tiast tulli, ja Peterpurri suhkroga olli minnemas; ja tõine, mis Peterpurrist Prahtsuse maale olli tottamas. Mõllemitel olli peäle saa tuhhat rubla kaupa sees, mis muist hopis käest läks, muist meie randa patidega peästeti. Laew mis Peterpurrist tulli, olli Hollandi maalt; olli se

— zwanzigstra —

Koik maskid, purjed ja awrud arra ka-utand; & omeks
se semmale juhtus, et üks Inglisma laew, mis Perno
olli purjestamas, semmast olli möda minnemas; se pani
tedda jüs tauiga ennese tahha Kimi, ja weddas tedda
Perno sadamasse. Olli möllema laewa rahwal
~~paitse päewa~~ hirmsa tormi, Julis peä, ja mere jämesega (*
mitto öed ja päewa woidlemist olnud, agga summal täma=
tud! peäsesid koik hinged ses laewa peäl olliwad, & kül
kauagi surma silmi ees näggi olliwad.

Pärrast. üks soldati naene olli omma immewad last,
mis kue näddaline olli, ärra pannud, semma silmad peni=
ses rüe rättega kinni katnud, ja koiki tappa omma pesso
töele läinud. Pari tunni pärrast läks lapsokest koige
külje peäle pörama, ja leidis omma suust isast kasi
lapse silmi peäl maggawad. Sest tedda arraajasth, ja
lapsokest üllespottis; näggi lomukest surnud olliwad; et
suur ja lihhaw kas semma su ja nenna peäl oli magamas,
olnud, olli ta tedda ärralämmatand. Ago se asi ennast ole
melespetawaks asjaks et kasi ei kahtis egga ütles sallis.
Sesugust ommetust on jo paljogi kasside polest jündinud.

= Sedda Some merre kaelas saggedaste näitse, ja kardas=
wad laewa mehhed sesugust keritust üllewägga, sest et purjed
kohki kisjab, ehk muud wigga leeb, ehk laewa külili kerab. Ommelje
ei olle semma meie merredes, egga pohja pool maid ei ni
kange, egga ni wägga kardetaw, kuida tedda Wahhema=
ja India merredes teädetakse olleva. Kes semest emam iggal=
jeb teäda, se leiab öppetust Kühhapäwa Wahheluggemistes
lehhe nurgas 129. nus Wesisipasjast ehk Weepürsidest öppe=
takse.

(*. Tähhendus: merre ja laewa rahwas nimmetawad
sedda merre ehk tule jämesens, kui Julis pask ~~neww~~
merre peäl wel sambas ~~renda~~ üllestseritab, kuida maal pörm,
prüggi, tolm ja liiwaga ~~tuule~~ nähtakse sündiwad.
Sarsakele üllewad sedda üks Sundfort olleva. Mahhu
rama rahwas, kui sedda näeb, üttleb: wesi tähhendab taewa. =

— Tyrsten saint uttaabt. Moritz, Evang. Dorpat, den 8 August 1821.

Wird N. 23 gleich vorn eingerückt.

Seädused.

— der Druck — XXIV. 42

Sadeti Kaiawere wallast, Maarja kihhelkonnas, Tarto maal, se kirri meie kätte, mis siinsammas luggeda anname:

= Neljandamal Juli ku päwal, kello seitse, öhto ajal, nähti üht tullepalli taewa ~~et~~, al, mis kui nool sure wurrisemise ja wuhhisemisega hommiko poolt öhto pole lendis, ja raske wihmasadde läbbi, mis temma tullist lendmist rammotumaks teggi, wimaks Lokko Kaarli, ühhe Kaiawerre mets-tallomehhe wälja peäle, liggi 250 sammu maad temma ellomajast, mahhalanges, ja hirmsa raksumisega löhki ja purruks läks. Temma surus, purruks läinud tükkidega ühtekokko arwata, olli kui ühhe sure mehhe pea; mitme körroline ja walwakad suhkro karwa. Karja lapsed, kes seäl liggidal ollid karja hoidmas, ning nendasammoti üks wanna ellatand mees, nimmega Mart, kohkusid, kui kiwwi taewast näggid mahhatullewad; lambad, mis seäl ollid, heidsid jooksu, ja olleksid pea wannadki töurad laiali läinud. Läksid lapsed warmalt koddorahwast kutsuma, et sedda immet wadata; agga need ei teädnud mis, ehk kuida sest immeasjast arwata. Töisel hommikul, kui karri warra wäljaläks, leidsid karjalapsed, et selle kiwwi tükkid weel alles sojad käega katstes olliwad. Tullid siis mitmed möistlikud ja ausad mehhed sedda asset ja asja watama,

— wird —

42

ning öiete järrele kulama, kas kõik nenda tõssi, kuida
rägitud; mil wisil, kuis ja kuida kõik olnud ja
sündinud. Nimmetame ~~egga~~ neist, kes seäl käinud
Maarja köstrid, C. Woiwodt, ja temma wannemad
poega, Carl Gustaw Woiwodt; Carl Tornius; Kõrrendo Karel, Tätsi
pa daan, kes 72 aastad wanna, ja weel mitmed
muud mõistlikud ja auuwäart inimesed, kes kõik
omma silmiga näggid, ja omma kättega katsusid,
mis kui immetäht taewast olli tulnud. Sedda sawad
nemmad issi kui ustawad, ~~ja~~ ausad ja mõistlikud
mehhed omma suga tunnistama, et tõemöda kõik
nenda olnud, kuida üllemal sest asjast olleme
nimmetand. On sedda sure tänno ja kiro wäärt
heaks arwata, et Näddala leht ~~[illegible]~~
N. 2. meile, kes teadmatad ja rummalad marahwas olleme, parrajad
õppetust andud, ja sesugguste tullepallide ~~[illegible]~~
pärrast sedda kulutanud, mis meil tänni teadmata
olnud. ~~olli~~. Kui sedda head õppetust meile, egga meie
kõhta polleks juhtunud, ei siis kegi, egga se
kõige mõistlikumki meie seast, sest asjast, mis nüüd
omma silmiga olleme näinud, olleks õskand õiged
arru ehk märkust sadda. Tänname siis Tum=
malad selle eest, et ta meie päwil kõigesugguse
õppetusega meile on appijõudmas, ja meid nenda
hawalt rummaluse ja äbbausso solmist lahti=
peästmas. Kõrrendust sel 26 Juli 1821.

Karel ~~Teinwald~~.

— erlaubt.

Elt Moritz, Censor.

Dorpat, am 13 August 1821.

XXIV Hea innimene teeb töistele sedda head, mis Jummal temmale ~~töise~~ hea rahwa läbbi lasknud tehha — der Druck —

Maddi Tein.

Maddi Tein olli kui kue aastane waene laps issast ja emmast mahha-
jänud ~~kui~~ Et kegi temma järrele ei kuland, egga tedda korjand,
weddeles poisikenne möda maad ja kerjas. Juhtus siis ühhel pühha pä
hommikul ühhe ausa tallo mehhe jure tullema, sed tedda küssis, kes,
ja kust ta piddi ollema? agga poisike ei teädnud öiged teädust
anda. Küssis auus mees, kas ~~ja~~ öskad jälle ~~senna maale~~ sedda teed taggasi,
kust olled tulnud? (Ehk öskan ütles laps.) kui innimene aega sai, wöttis poisikest juhhatajaks
kasa, ja läks temmaga tele; mönne päwa pärrast jöudis ~~siis~~
temmaga wimaks senna, kust emast ütles ollewad. Läks
siis temmaga möisa; agga seäl ei olnud muud wallitsejad, kui
üks ~~suretine~~ üllemeletine ja waljo süddamega aidamees. ~~Se ütles aus~~
N 36 Se tulli äkkitselt ausa mehhe peäle, ja ütles: mis sa sedda
~~raibet~~ raiska seie tood? kas minna tedda pean söötma? olleks
ta pörsas, siis ma panneksin tedda numa peäle; agga
kas ma raibet wöin tappa? Minne sinna temmaga pörgu! —
ehk panne tedda ~~innese~~ omma kaela rippuma; ja kassi
jalgu süt ärra. Olli mees peäle 20 pennikoormad
asjata söitnud, ja ütles siis: noh pojoke! Jummal tahheb,
et sa ~~mulle pojaks~~ ~~minna~~ lapseks pead jäma; tulle! läkki siis kojopole!
Se samma auus ~~innimene~~ mees, olli wägga öiglane, möistlik
ja helde süddamega innimene, kes omma lapsi ja perret
armoga juhhatas, ning köigis asjus sönna ja töega
neile head tähte andis; se siis ei teinud ei Teino, egga
omma lihhase laste wahhel, ei sedda wähhemadki
wahhet; ja kaswis siis Tein Jummala auuks ja
innimeste meleheaks priskeks ja möistlikuks noreks
mehheks: agga kui öige parrajaste mehheks olli samas,
nöuti tedda kohto läbbi omma perrispaika taggasi.
Temma möisa perriswannem ollipeäle kaks-
kümmend aastad wäe peäl seisnud; emast sel ajal

— dieses —

wäetenistujest lahti wõtnud, ja omma mõjadesse tulnud ellama. Se süs juhtus Teinu üxskord näggema, ja näitis noor priske inimene wägga wisikas ja wisakas lemma silmist. Läkis süs härra lemmaga, ja kulis inimese suust wägga mõistlikud ja harritud juttu; ja harkas lemmast luggu pidama, ja wimaks ledda armastama. Wõtlis tedda süs mõja, ja tahtis, et lemmast piddi kärdnär sama. Kui Tein poltõist aastad mõisa leiwas olnud; tulli warna hea härra ühthel hommikul aeda, leidis iminest klastawwade jures; terretas tedda ja ütles: kule no poeg! mis ma sulle tahhan räkida: et ja üks hea ja mõistlik inimene minno lenistujes olled, sowin ma no laps! sulle head, ja tahhaksin, et ja peaksid naest wõtma; ning ollen sinnaka jo ommas süddames ühhe hea tüttarlapsele kihlanud; ja sowitka prauaga sulle sedda inimest, ning sind lemmale.

76. Tein nummardas allandlikult tämmoliko südamega omma heldet wanemat, ja ütles: armoline härra, minna ei olle kül selle armo wäärt, mis teie mulle näitate, ja tänan teid kõigest ommast joust; agga wõtke kui armoline wanem omma tämmoliko lapse allandlikku kõnnet kuulda:

Kui ma seitsmed aastad waene laps ollin, juhhatas minn Jumal immelikult ühhe kalli inimese jure; se on sesama, kes minn inimesest raswatand, ja inimesest karinud; ning kellele teie sedda kullukust, mis temmal minnoga olnud, ommast rohkest käest ni jure armoga ollete tasjunud. Sesama kallis inimene on mulle nitmest asjust, mis muile mele ei tullegi, armsad ja hinnalist õppetust andnud; se süs mulle ka sedda kinnitand ja

kõsimise pärrast õppetand: = poeg ütles ta, ärra hakka eneminе ~~enne~~ kõsimise nõud wõtma, waid süs kui kaks kümne wiaastast ~~nehhe emast tead ollewad~~ ealise, ja õige nehemelise emast tead ja näed ollewad! Olgo kõsitaw wüs ehk kuuski aastad sinnust norem; agga ei koggonuste ei aastagi sinnust wanem: jest naesterahwas lähheb usinam inimesi ja warremine wannaks, kui meesterahwas; ja kui ta wüs ehk kuus aastad sinnust wannem, süs ta ~~ei jõua pärrast kumme aastad ennam sinno kõhhane polle~~ = ~~olle~~ pärrast kümme ehk kakstõist kümmend aastad, mitte ennam sinno kõhhane polle.

Kui pärast aeg sul kõsida: süs ärra püa, ei tikkus egga juggowõsja, waid agga ainaükssi kõlbawad tõistpoolsi kõsida. Jo sinn, jo meel, ja jo südda olgu sulle juhhtajas; muud juhhatajad kõsi~~mõel~~ kül polle ei õlsida, egga nõuda. Kuida teine teisele sedda inimest teaks juhhatada, kellega ta üks su ja üks sadda peab ollema; Tänan teid süs armoline härra. Teie jure armo eest, ja palun teid allandlikult: sallige, et nenda, kuida minno armas kasuisa minn õppetand, mo emese silm, no meel ja no südda minn selle inimese jure juhhatawaks, nedda summal no tullewaks osjaks lonud.

Härra jäi sellega rahhule, ja kitis Teinu temma mõistlikko nõu pärrast, ning ütles: ja näed nüüd isiennesest no poeg, mähherdune je ön ning kasu, mis need head inimesed tõistele sadawad, kui nemmad neid norelt nid mõistlikuet õppetawad.

Mõnni aeg pärrast sedda pallus Tein emast härra juttule, et mõisast lahki, ja maid kätte sada. Hea kül

— Alus —

mo laps! ütles härra, agga miska tahhad sa
sure maite peäle minna; ehk kuida jouaksid sinna
tallu üllespiddada? Küllap issi tead, mis kullub, ja senna
tarwis lähheb, kui ellamist omma korra peäle
ajada: agga sul ep olle ühtigi. Oh armoline härra!
kui agga maid lubbate ja annate, kül ma siis Jummala
abbiga eddasi lähhen; ehk kaswatan weel peälegi, kui
Jummal wannemitele päwi jätkab, omma hea härrale
mönne tubli tollahobbose. Ei ma küssi ei wähhemadki
abbi möisa käest, kül wältan ommast käest.
Wata mo poeg! kostis härra selle könne peäle, et sa kui
üks teadmata noor innimene sest asjast mötled, egga sedda
ei möista arwatagi, mis köik tarwis,
N 37 kui kegi sure maite peäle tahhab assuda. Kust sa
need kaks pari härgi, ehk kust sa need kolm hobbust
wöttad? Mu ust asjust ma weel ei rägigi. Auus armoline
härra! ütles Jein, teie ollete minno armast kassoissad selle eest
rohkeste tassunud, et ta mind lapse pölwest üllespiddanud; agga
sedda rahha, mis teie temmale andsite, on ta mulle
selle sönnaga kinkinud: mo poeg! sinna ei sa, kui kauge ma
ja wöera walla innimene, mitte minno lastega minno
pärranduse perrijad ollema: se pärrast sagu need 300 Tuh;
mis sinno auus perris wannem mulle sinno pärrast
andnud, sulle pärranduse jasuks ja ossaks jäma. Se rahha
on mul alles; ollen sedda kirrikoppetaja käe läbbi rendi peäle
pannud, ja on mul nüüd kassorahhaga ühte arwata, 336 Tulla;
sellega minna saan köik, mis assumine tarwitab.
Sai innimene siis ka maad ja tallo asset kätte; ajas omma
ellamist ja majapiddamist köhhe essiotsast tarkusega öige
jone peäle, ja piddas kui poismees poolkolmat aastad

omma tallu priskeste ülles; ta ei käinud kortsis;
ei söitnud ka mitte koli wahhet; et ütles ilma
selle wünseta Jummala ees lootwad armoleida, ja toetas
julgeste ommas süddames sellesinnatse pühhakirja sönna
peäle, mis ütleb: Köige rahwa seast on se Jummala melest armas, kes tedda kardab ja öigust teeb.
~~kes Jummalad kardab, ja öigust teeb, on Jummala melest armas~~. Ütles temma ka
weel peälegi: mis sest koli ajamisest saab? ollen kül mitto kord
~~issi mönikord~~ seäl käinud, agga igga kord üht
ja sedda samma sönna, ja mitto kord wägga rummalad
jamsimist kuulnud, mis rummalamaid seggab;
neid melestki mönnikord teeb nörkuma, kuida sedda
Jummal parko! saggedaste kül nähtud. Egga
wöi sest ka suremad egga parremad head tulla, kui rummalad
ja harrimatad innimesed möda maad laddu wad,
ja igga üks lobbisebja ommast rummalast suust
welja ajab, mis agga mele tulleb, ja tujo annab
räkida. Parem se, et kui hingamise päwal pühhas
kojas Jummala sönna ollen käinud kuulmas,
armsamal wisil kodopaigas omma aega omma
perrekonna, ehk mönne hea sobraga lühhendan,
et häid ramatuid loen, mis mind targemaks
tewad, et ilma nutmata röömsast süddamest
Jummala omma Issanda tahtmist parremaste
öppin tundma, ja sedda täitma. Nutmine ja
söitmine sedda head ei sada, egga joua anda. Ütleb
ommetige Önnisteggija issegi: ei sa köik, kes minno
wasto Issand Issand! ütleb taewariki, waid kes
minno Issa tahtmist teeb. Seepse on se öige
öntsaks teggew Jummala tenistus ja Jesuse armastanime,
et Jummala omma Issanda tahtmist teme:
agga kus sedda ep olle, seäl on köik tühhi, ja
selge tulepeksmine; egga aita siis ei nutmine

— und —

ei ta mitte kolisõitmine, waid teeb ümbrimene weel peale
jedda omma weikse polest patta, et hingamise päewal
temmale ei anna hingata.

Wiimaks kostis Tein, ja wõttis ühhe waese lese tüttart
emesele naeseks; ellas temmaga wägga armsaste, ja
laskis Jummal temmale koik wägga hästi korda minna,
kui naene wiendama lapsega ennast olli otamas, tulli
Tein ühhel ohtul kodo, ja räkis nenda omma naesega:
Jabba nüüd ellakene! ~~nüüt~~ Jummal nelli last andnud,
ja olleme wiet temma käest otamas. Tänno olgo
sellele, kelle käest koik hea and tulleb; temma on ~~meid~~
armust meid kõikipiddi ümbritsend, ning iggal ajal
meid ja meie maja kalli rahhuga ümbrustand. Oh!
armas naene! jedda head on palju, mis Jummalast
meile antud; egga jaua meie ei ühhegi tänno sõnna
ehk palwega, temmale selle eest külkehha. Kui selle
peale mõlen, et kue aastane waenelaps, Jesust ja
ennast mahha jäin, ja Jummal mind immelikult
kui üht ersija tallerest raugele male hea rahwa
jure juhhatas, kes mind inimeses harrisid, oh! siis
sullab mo südda nõsses, ja üllen: Jesan! Ja olled
waeste lasse isa; ning on simo hallastaja arm
mind õnnistanud, et jedda head, mis ja mulle, kui waese
lapsele hea rahwa läbbi lasknud tehha, ka jälle
teiste waeselastele pian leggema, ja tahhan siis
tänolikust süddamest jedda römoga tehha.
Sule siis armas kasa! mis mul nüüd südame
peal, ja simoga räkimist on: Wahtra Jurri
ja temma naene Kireet, on mõlemad, kaks nädu
lad teed, sures waesuses ärrasurnud. Nelli lapsest
on järrele jänud, norem on kolme aastane, ja wanem
neist peab nümmet käima. Tädi [illegible] on küll jedda

pisjemad omma warjo alla wõtnud, agga kuhhu need
tõised [illegible]wad, jäwad; ehk kelle lükkatawaks ja tõuga-
tawaks nemmad jawad jedda ei tea kegi. Ja mis jest
täddistki on, ehk mis tal emesel on, saina waesus, ja igga kewwade
püsti nälg käes. Ollen siis nenda arwand ellakene!
et Jummal mulle nüüd näitab, kuida selle hea eest, mis
ta ennal ajal mulle, kui waeselapsele, mino kasjoisja
läbbi teed teinud, tedda nüüd siele jaan lennama
tahhasin, kui sinna armas kasa selle wasto ei seisa,
koik nelli lapsokest emesele kasjulapsiks wõtta, ja jedda
neile tehha, mis kasjoisja mulle head teinud. Kaswatan
siis kül armas naene, simo koormad ja waewa, agga
kui ühhemeleliselt jedda head teme, eks Jummalal siis
jennest peaks melehead ollema?

Armas mees! kostis naene: nuida minna selle wasto
wõiksin seista, mis sinna kui hea ja mõistlik mees nõuks
olled wõtnud. Kui sinna ~~sest~~ kullutusest ei holi, egga minna
siis waewast wõi hõlida. Jo neid Jummala nimmega
mil tahhad! — kangast ja wallast kullaele, et neile ~~kiburest~~
kalled plama
~~kefi~~ kõhhe selga ~~nimmetada~~! — Tein andis römustel
les ja kergitud südamega omma hea naesele kät ja suud,
ja üllen tänades: o Jummal sinno heateggemist! —
armast naest olled sa mulle andnud, ja nelli last; täna
weel korraga toist nelli, ja wiet ollen weel peälegi
otamas! —

Sõisel hommikul saani Tein hobbest ette; läks järwele;
ja tulli ühho eel lastega kodo. Need ollid koik kurkas,
täias, ja kärnas, ja hilbud, mis seljas, koik räbbalas.
Kasjili ~~kasjoli~~ ja harrili siis lapsi; ja kui koik kärnast puhtaks,
ja illusaid ridid selga ollid sanud; teggi Tein hea sõna

— Jesuzigstus —

aega; ja pallus omma sõpru wõersi, ja kui koik kous-
olid, ütles Tein: armad wennad! ollen teid täna wahrule
pallunud; nüüd Gunnal on mulle neljakesi andnud, naese
näle! Jün naad on! kaks poega, ja kaks tüttart,
Nedda ollen ühhe hoopiga (ja palume Jesta) ollen
õnnis. On tõtust, et Gunnala
auuks Jooste Jõwad üllest kaswama.

Wana härra armastas linnoajamist, ja olli ühhel hommikul
majades käinud, kujude pealt laskmas. Kui wrestaja
nimemas pole, ja Tein wärrawast olli mõdanimema,
joosis Tein wasto, ja; terretas omma armast wanemad,
ja ütles: armoline härra! eile õhto on mo naene mahha=
ja on Gunnal nüüd kõrraga (mulle kolm poega ja kaks tüttart
andnud. Härra ehmatas ja ütles: tulle Gunnal appi! —
Se juggust immet agga ärwaste kuulda —! Ei auus härra
Nõrgo Tein räkis, jus kõhhe Jedda laste lugga hakkab,
ja ütles palludes: wõtke waewa nähha kallis här
ra! ja tulge minno pesjakonda, ja mo leiwarõttesid wata=
ma; ja nemmad nüüd parrajaste koik tõsi, Jõwad
keskhommikud.

Läks jus härra kappa, ja leidis perret kahhes
Lauad Jõwad jurt perret jure, ja kahhekja lapsokest
pisema laua ümber istwad ja Jõewad, ja tulid
hea inimesele nüttipisi westi silmi, ni wagga halle ja
armas olli se lemmal nähha. Läks härra ka kaubi
nurga naest watama; kelle Jedda head rahwast; Jowis
neile Gunnalast; õnne ja armu pakkus ennast uesundinud
pojale, ristisjaks, ja ütles: tullen isi pühhapä
sirriku; sahhan teie lapsukest pidda, ja lasen
tedda omma nimme peale, Otto Magnus ristida.
Arrawiimes andis härra Teinole kät, ja ütles
lemmale need Jõrmad:

"armas poeg! mis hea inimene heast Jeddamest, ja
Gunnala pärrast head leeb, Jelle eest leiab lemma
rohkem tasumist omma emese Jeddame tunnmises."

— —

Jün jures on pildikenne, mis isi waske olleme leikand,
ja trükki pannud, et mõlema tubli meeste palle ja ühho
ühho pallet kujo kirjaga näidata ja nähha anda.
Sein Pilt[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Kurja ja oppetuse asjust.

On nüüd Jelgimaltsel ajal ja priuse otuse ja otamise ajal
Jedda kõigil pool nähha ja kuulda, et mõistlikud inimesed
kange murrega omma laste kõlimise eest hoolt kandwad; ning
et ka Jeal ja leal, tublid kirikuõppetajad ja head mõisawanne=
mad, armastte äitwad, et tullew polew, mis praego on ülles=
kaswamas, Jeluggase tundmisega saaks ehhitud, mis priuse
põlues mitte tõhhi pududa. Se nüüd rõmustaw asji kül; ehk
mis jälle Jeal korwas head kelja kahjuks nimmetada, ja
laste kurta, se on se: et mitmed rummalad inimesed,
Kes laste rummalate kestes ennast targaks walletanud,
walguse eddasi jõudmist keelwad: tühja lorriseWad ja
jämjwad; nõdremaid Jeggawad; ennast wäimust üllewad
räkiwad, ja (lemmast aetawad) ja walgustud ollewad; need=
simalsed rummalad lorrisejad kisakaelad, kes omma
waimo nõudmise jowastuses muud ei mõista, kui
põrakat jampsi ommast Jumalast wäja karjuda, ehmada
ja kraarjuda, need rumalad walle õpetajate, taewa=
kaijate, ja nõrkuja laste jumitajad, ei tahha Jedda koggonisse
et nende juggo rahwas peaks targemaks Jama, ja Jeda pärrast
kui tõetundmine maad leiab, et jus nende rummaluse ja
pimeduse melewad lõppeb, ja naerunk jaab. Needsimalsed

— õpetd —

~~sün~~ tootawad körgest waest selle wasto, et inimesed muud ei
pea kulma agga luggema, kui rendi nullo luggusid. Et nüüd
kül sesuggused tühja pea inimeste krappimised, ~~ohhest~~ ehk
töisest ajast, töetamise edasiminemist wiiwad; süs saab ommetu
tühhi asi, mis tühja wallemõtlemise, ja walle usso peale on
rajatud, peagi isi emese ärra kustuma, ja isi emesest ärra =
kaduma, ~~ning~~ oigel summalt seatud tunnil tõele maad
~~andma~~ andama.

~~Sedda lotuse julgust~~ mis mõnnelt poolt meile kulutakse, ning
annab meile Pärno Kihhelkonnast, Sauga wallast, üks noorik
mees sedda kirjaga teada:

=On nüüd summal tähtsad meie walda üht wägga head
koli asjutud, kus lapsed oigel korrapärra wisiga, lugge
mist, kirjutamist, ~~ja~~ rehkendamist, ja koik sedda õppiwad,
mis harilik tallo
№37. ja hinge kasuks teäda. Selle koli peal on Abram Kolter
kolmeistriks; hea ja kohhane mees, kes lapsi ja noort
rahwast õppetab, egga mille ~~[illegible]~~ ja, kuida mõnes maniurgas kõalmeistrid
nüüd ihkawad, ei muud tühja praggisemisega umbrohtu koggoniste ei
külwa. Meie on meie Pärno Kihhelkonna ausa õppetaja
Josenpläntri õppetuse al olnud, ja sedda head seemet, mis
~~ka~~ külwab, lemma kaest janud.

Meie walla lapsed käiwad koik marsota, ja ilma wanne =
mate kullutamata walla kullo peal kolis; ~~sedawad ka~~
~~pärahwas~~ wõiwad ka pri =, ja tüiste walla dade rahwas lapsi
meie koli pama, agga lewad süs kaupa, ja leppiwad
kolmeistrija selle pärast, mis selle eest tulleb anda.

Kül summal sesuggused hea õppetuse asjumisi weel
ennam annab nähha, ja lõppewad ja käiwad süs mõnnel
asjad meie maalt, mis halledaks ehk hiomsaks ~~ka~~ tulleb
arwata ja nimmetada, et kül pimmedus neid ~~pühhaks~~ ~~kidab.~~ =
heaks, ehk weel peälegi neid pühhaks kidab.

— wird hiroburg erlaubt.

Eduard Moritz, Censor.

Dorpat, den 23 August 1821.

Et kül mitmest kõhhast sedda kulukse, et meie päwil innimesed mitte ennam nenda, kuida ennemuiste sündis, ~~ennud~~, pühha koja ~~jo~~ ehk kirrikute ülles piddamise ja ehtimise eest sedda hoolt ei kanna, mis õige ja parras olleks kanda: süs ommetige ajoti ka sedda jälle nähtakse, et mõnned head innimesed, dummala auuks, sest polest paljogi tewad. Nenda ehhitas kaddunud Lagina härra, Baron Arpshowen, Narwa maal, omma kulloga sedda illusad kirrikud, mis ühheksa wersta ~~sure tee äres~~ sün pool Narwad, kõhhe sure tee äres on, ja Petri kirrikuks kutsutakse, ~~Sesamma härra~~ üsna uelt ülles, ja laski ka Waiwaro kirrikud omma kullo peäle seest malida, ja wäljast lubjata. Kui sellesamma härra käes Sangaste moisa olli, mis tagga Tartud on; süs ~~panni temma~~ andis temma ~~mõnned~~ mitmed tuhhanded selle tarbeks, et Sangaste kirrikud, mis muist laggunud ja wägga waest wisi olli, näggusaks, ja dummalad auustawaks pühhaks kojaks tehha. Sai süs kirrik seest ja wäljast kennaks tehtud, ja mitto sadda puud ümber kirrikud istutud, et ta nüüd Wõrro tee äres kui üks süddant rõmustaw ehhitus seisab, ja õntsa Baroni heategge mist tullewa põlwe rahwale kauagi kulutab.

N 39.

— dieses —

Nendasammoli süs nüüd ka weel iljaaego, üks
hea süddamega Suurprana, kedda Jummal ajaliko
warra polest õnnistanud, Jummalale sellega anu
andnud, et Pilliswerre kirriko ja lemma koggodusse
eest armsat hoolt kandnud, ja mõlemitele head
teinud.

Pilliswerre kirrik on Willandi maal, Põlla=
ma ja Willandi wahhe peäl. Kirrik on märalo
suur, ot kihhelkond wäggga perrekas on. Sesjanas
kihhelkonnas on üks suur Krono mõisa, nimmega
Kou mõisa, mis ella ea peäle kindral Waimer=
ni praule rendi peäle antud. Sejamma prana
kirikis kirrikule kolme tuhhande rubla eest
altari ehtid; laskis kirrikusse errelid tehha,
mis enne seäl ei olnud, ja marsis selle eest ruus=
tuhhat rublad selged rahha; wimsess kirikis lemma
Pilliswerre Publikselsile 500 wüs sadda rubla
harkatuses pesja=ehr pohjarahhas, mis lemmale
pohjaks ja alluseks peab jäma, ja lemma renti=
de eest puhhta kirja waeseinimestele murrelsetama.
Enne sedda heategijad prauad, ellas seäl kih=
helkonnas üks loine prau, kes Brigader v.
Schlatterni leks olli; se härrameseline
king kirikis, kirrikowaeste hearo, tuhhat
rubla hõbberahha kirrikule, et rendid, mis se
summa aastas annab, kirrikowaestele piddi
jaetama; mis süs ka ikka ommal ajal rendi süm=
mib.

Nisuggused heategemised on seddasurema tähho ja
au usta mise wäärt, sest et nemmad ma peäl lõppmata=

kaddumataks tulleva põlwede rasksuks jäwad. On
süs iggal ajal, on süs ka weel meiegi päwil, heateggija
rahwast ma peäl olnud, ning saab neid ka weel eddespidi
mailma otsani ollema.

Somme, mis wanal ajal meie maal sündinud

On sedda mitme põlwe rahwa ajal wanast jo olnud,
ning saab sedda eddespidi mailmas weelgi ollema, et
mäed, küllakonnad, kimad ma alla rauwad, ja ma
põhja lähhewad, ning et senna asemele, kus nemad
seisnud, järwed sünniwad ja tulleswad. Sedda koige=
enamiste seäl maid, kus kanged ja saggedad mawärrisemised
tanitsed on, nähtakse, ning seäl kulux kulukse perela
kuida Ilali maael, kus 1780 ja 1781. aastal,
mitmed mäed, küllad, mõisad ja kimad allaläksid,
ja järwi enneste asemele jäksid. Tonsid seäl selajal
ka seäl ja teäl, nõid kõrgemad, ja muddalamad
mäed maast ülles; ja jäiw teggid tasjast maad
mitto kord mäggiseks maaks, kuda seälne, ja koige
mailma oppetad rahwas sedda teadwad; ja
weel alles mällestawad, sest et need inime=
sjad meie põlwe ajal sündinud. Wanast
se suggused willetsaid juhtumisi paljogi teäda.
Ellik, kes se olleks, kel Sodoma ja Komorra lina
ärrahukkamine teadmata olleks? Tägib
Moses jennest omma esimese raamato 19 nenda
peatükis; ning teame, et seäl ööldakse, et Jumma
wäewlid ja tuld selle rahhe linnad peale
lasknud saddada, ja neid süs ümberlönud, se on:
et ta neid lasknud ma alla minna. Nus sel kõrval ommal ajal
Sodoma ja Komorra linnad Siddimi orrus ollid seismas,

— sünf —

Jenna sündis se Sola-merri, kumest kui linnad allalaskid
läind. Tägib Moses 1. ram. 14
peat: 1, 2, ja 10 nemas Salmis ja ütleb: Sinear, Ellasar,
Elami ja Tideali kuningad tostsid sodda Komorra ja
teiste kuningate wasto, ja koggusid ennast ühte, Siddimi
orgu, se on nüüd Sola merri; agga Siddimi org olli täis
mäe-waigo kaewa.

Sesamma Siddimi org, mis praego weel Sola-merri
lämapäwani alles on, ja tedda ennelaidab, olli üks suur
ja pikk mäewahhene ma; nisamma lai ja pikk,
kuida praego Sola-meri nättase ollewad, kel
kahhekspärrumend kuni pennikoormad
pit kust ja laiemas kohhas nelli pennikoormad laiust on.
Kramat siggaweses ramatud ajast kirjutud ramatud
ütlewad, et Siddimi orrus kolm korda rümmend lima
alla läinud, kuida
olnud, mis kork korraga nenda ma
Sodomast ja Komorrast kogutud nimmetud. Olli seäl
orrus, kuida Moses 1. ramat. 14 ptk. 2 kirjutab
olli seäl wüis kuningad, kes igga üks omma walda ja
kahwast walitsesid, need olid: Sodoma, Komorra,
Adma, Sebeomi ja Sela kuningas. Kuhha need simatses
omma lima ma ja kahwaga täitud? ma neeta need arra.

Agga, kus Se simane Sola-merri on? Lemma seäl maal, mis
Omis leggi ja wanmal ajal Kanaani maaks nimmetati, agga hilgal meie päwil
fündis, ellas ja käes on, ja Soristaniks kutsutakse. Seäl maal jüs ka
kamatas, weel tänna päew Lemme muistse ni wägga kuulsa Jerusalemma
lemma lima mahhalangenud müürisid, ja lemma ahhet
warsi nähha. Jerusalemmast kulleb wüis pennikoormad
mina kui on wüis pennikoormad Sola-merre randa.
Lähhewad mitmed jõed Sola-merde, ja nimmetame
agga neid mis meie kahwas. Ehwangeljumi ramatust
tunnewad need on Kidroni ja Jordani jõggi, mis

Kallilea maa merrest lähhi lähheb.

Kui Moses Siddimi orgu, mis praego Sola-merri on, ütleb
täis mäe-waigo kauka olnud, jüs on nüüd sesama org
kui äreni weel täis, agga lemma pöhjast tõuseb ühte
puhro mäe-waiku wee peäle, mis patta haisu teeb,
ja wet nenda ärrarikkub, et ei ühtegi kalla, egga mu
loodud floom, kel hinge Jees, lemma Jees wõi ollata
egga hingata; sepärrast on lemma kõik lomade poolest
kulfutakse tedda sellepärrast ning kulfuwad inimesed
tedda sellepärrast Surno merreks, ehk ka weel kolmandama
nimmega waigo merreks. Selle merre weessi on nenda
kibbe solane ja nenda wihha, et tedda ei wõi suhhu wõtta, kisub
tõmbab suud kokko kui narr kange maarjaäe wesi.
Lemma on kuus kõrd raskem kui puhhas joewesi,
nenda, et kui ühhe kalo peäle üks toop lemmast
pamed, jüs peab kõige kalo peäle kuus topi jõewet
pamema, kui tedda lahhast üllest kaluda. Kes tedda
rahsunud, lemma Jees suppelda, jäwadwee peäle, egga wesi
et wessi raskem, ramnab ta tedda kui laasta omese
peäl: agga ei tulle se hea nelde, kes lemma sisse
lähhewad ujuma, sawad piagi peawalu, ehk
ka kõpis haigeks. Sedda teeb se wänge mäe-wair,
lemma ramno, ja lemma hais. Ei osalda inimesed
kauna liggidal ollada, egga ialgi wennega lemma ülle
minna, et lemma aur pahha teeb, ja mõnikord
mis pallawat sugel ajal tedda kui surma karlane karta.

wõrd nüüd nüüdsenäidi.

Mäe-wair, on üks töru, mis ma Jees
sünnib, mis algmisest weddel on kui tõrkat, Se on tedda ka iggast apteegist
pärrast tule käes kuiwab ja täkki lähheb. sada.
Prugitakse tedda midne asja tarbeks. On
ka Wenne rigis, isiärranis Siberi maal, ja
Kaukasia ja Astrakani kubbermangus
Sola-järwesid, kelle peäle sool

— und —

ni paksu korst teeb, et lemma nenda ~~ja~~ jammots kui jäe, mis talwel wee peäl on, inimesst ja lojust kamab; ja nenda, kuida meie j ommal maal jäid murrame, nenda inimesed seäl, kus ni jugguse järwed on, sola murdwad, ja sola koormatega järwe pealt tullewad. Agga kus nijuggused järwesid on, seäl ka mmuist irka mäe=waigo haura ümber kaudo leida, ja prugiwad inimesed jedda waiko, ~~tirwa, ehk piggi~~, wankrimäreks, ja märiwad ka jellega ~~ka~~ omma kobbose rüstu, ja mis weel muud. On ka üks toine mäe= waigo fugou, mis mäe=ellikse ehk Nähutaks nimetakse; se on hopis penemad fuggu ja felfi; lemma põlleb fiemesest nenda kuida wiin ehk spiritus, mis põllema pannakse, ma ~~fuel~~ haurudest wälja; ja kus jedda allalt nähha, seäl on ma käega kadjudes ringümber joe ja lewad jüs inimesed jema kohta omma ellomajad, nenda, et põllew nahutas haux kesk luppa jäeb; jelle peäl kedawad jüs omma road, ja annab jesamma põllew nahuta neile ka walgust ja soja. ~~nüd~~.

Sealt ap se nüüd tulleb, et mõni kord mäed, limad ja maad, nenda kuida Sirkimi org, ma pealt ärrakaswad ja allalähhewad: mäe=waigud, wäewel, ja muud põllewad asjad tuldwõlwad asjad, kui need lüg paljo ma et jees on figinud, nenda ja et kes leab, kui jugga walt ma fuel fiese lähhewad, need harrawad põllema; lewad hirmsad mawärrista mist, et ma lõhkeb, tuld ja tosso wälja wälja ajab; ~~kedda aalt oneks ja kui nemmad~~ ja ~~kui nemmad maad alt oneks teinad~~ ja kui ma alt oneks janud; jüs

~~ta nenda, kedda alt nenda onestanud~~
~~kedda alt onest nud~~, lähheb pealmine ma kord kõigega, mis lemma peäl on alla, ja nelab kedda ma ärra. Jedda on wanal maal ka meie emmeste maal olnud.

Helme (kihhelkonnas, kulun) kõrkülla ja Aesu (Aesuma) Aesuma. moisa wahhel on üks mäggine nom, ja mäggede wahhel üks järw, nimmega Walgejärw, (beutka bm, ehk Körkwesser sepser bm) kelle põhjas weel praego, kui wesi ei laeneta, waid õige waggane on, üht moisad peab nähtama. Ed jedda emmeste selgeste nähtud, jedda wõime toemõda kulutada, ja on meil jellepärrast warma rahwast kirjutud turnis tuhed käes. Lätti maal ~~on~~ kaddunud Räust Vorjell, kes (Burtneeke kirriko õpsetaja) olli, ~~on~~ jelle asja pärrast nenda kirjutanud, ja mis ta ülles panud, on jutlemise kaupa meie katte tulnud, ja praego weel allest meie käes.

~~On~~ kirjutab (kaddunud inimene nenda kirjutand:
~~Jain~~ Jain kuulda, et Walgejärwes üks juurt mojad piddi nähtama, ja wee al lemma põhjas ollema; oõldi mulle ka, et Irahwas, mis seäl ~~pool~~ ellab, jedda warnast kuulnud räkiswad, et se moisa, mis wee al nähtakse, emmemuiste kõige omma honelega ma pealt ärrakadke nud, ja järw lemma asjemele sündinud. Jahtjin jüs minna, omma emese silmaga watama, kas jedda seäl nähha, mis nähtawad seäl oõlsi ollewad, ja ollen jüs kahte puhko ~~ka kõrd~~ seäl käinud, kõrd juuwel, ja toine talwel: agga ~~agga~~ talwel jaab jedda imme et, kui päew eme lõunat elledaste paistab, kõige parremaste nähha, kui inimene emast hauge peäle kummuliste lasseb, ja mantlid, ehk muud paksu riet ülle pea kattab. =

— jusau —

F 1713

N 38

Oppetajid inimesed minu nenda leggema, ja näggin süs ka selgeste kõik, mis agga wee al nähha olli. Need Jurev ja pilkad kiwwi kattusega majad, need mitmesuggused Jured hones, mis kõik puwärkist tehtud, ja puwärgi vahed teliskiwi ja lubjaga ärramüritud; kattused olid mitmest kõhhast wagga wiggsed, ja kattusekiwwid peäl mahhalainud. Kõigist olli nähha, et se üks üllemata suur ja uhke moisa olnud. Wastasin tedda siinest haugust, mis mitto kümmet kõnna sanmo wahhet peäle igga pole minnes, jaesse rainuti. Kui lounest moisa tullin, kuhhu mind olid pallunud, ja sest immeasjast räkisime, üllesid, et oberst ja landrat, Wolffgang Heinrich von Anrep, 1640 aastal, tuukrid Wemel maalt laskmud tulla, et kalfuste wadata, kas seäl al weel midagi leida, ehk seält kätte jada, olid süs inimesed kahsunud, ja ka mõned tiima ja wastrüstad wälja tonud, ning ka weel muid wehtinud maja (mis puust tehtud.

= Sesamma järw on kaunis kallas; agga seäl kohhas, kus need weealused wõrjad on, ei woi ei nõta egga wõrkugi sisse lasta, sest et ikka kinni harkawad: agga ongedega seält koigeparremad kalla wäljawõttawad.=

Kui nüüd isi koik omma silmaga olin nainud, süs panin sedda wagga immoks, et nisuggust asja mitte kirja pantud, egga formagi nimmetud, mil se asi, ja kelsse kahju sündinud, et nisuggune moisa allaläinud; ja arwasin kõhhe omnes suddames: egga se suggune sündimine kõhhe ummustuse päälhe polle tainud: kui tallorahwas sedda weel (ennemuinast jutlu kaud) wõinud minna: — teab räkida, küllap süs ommedige üks ehk koine sedda sullespamud, nii, ja kuida se asi sündinud, ja kuida kemna luggu olnud. Ohtsin ja kulasin süs koigelt poolt liggi kaks, kümmend aastad, ilma, et seddawähhemadki teädust oleksin sanud.

(* Tuukrid on inimesed, kes selle peäle õppinud ja harjunud, hinge kaua kinni piddada, et kaua wee al kannatada.

Agga se sonna on tõsi: kes otsib se leiab. Duhtusin tiast edesi, ja sest asjast räkima; ja üttes mulle süs üks uuewamem: meil on üks wana ramat, mis 1489 aastal wälja antud, se on Lihwlandi ma ajaramat, (Liefl. Chronik) mis Domherr Sigbert, kes tia linnas ellanud, on wurred sedda kirjutada. Sesamma ramat annab sest arrakadtunud moisast, mis isi Walgejärwe põhjas ollete nainud, selged ka pisut teädust. Sain süs sedda ramatud luggeda, ja leidsin sedda, mis nüüd seie ellamate kirjutaw. kuhha Sigbert nenda kirjutand: ja leidsin, et Sigbert nenda kirjutab:

= Mõni (kümmen ond) aastad parrast sedda, kui 1200 aastad pärrast Kristust sündinud kirjutati, on üks suur rahwas imme sün maal sündinud. Seäl maxmas, kus Ehme nüüd Ehe nüüd Ehme lin on, ning kus nüüd Ehme leed käiarse, on üks uhke ja suur moisa, kui parrajast sulged pulmad seäl olnud, ma alla läinud; ja ma tedda ärraneland, ja järw sama kohta sündinud; ja egga polle kegi pääsnud, muud kui agga üks ainus naber, ninnega hing kõrwast, kes ohto eel olli ärralainud, et ei tahtnud õest sama jäda.=

— sigsten Hasselblatt wiend rolaubt.

Moritz, Censor.

Dorpat, am 12 September 1871.

— der Druck — XXVI 53

27 ein Publicat.

Kubbernemango kässi ja kulutus

Auulik Lihwlandi = Eesti = ja Kurama Kindral kubberneer, Marki Paulucci, on Lihwlandima Kubbernemango = ning ka Piiskopi kohtule kässu andnud, sedda keelda, ja selle ülle walwada, et pühhapäwiti ja surel pühhil Jummala tenistust surnomatmistega ~~mitte ei seggata~~ : ning et ei ühhegi asja ehk nöu pärrast, surnuid pühhapäwiti ~~mitte~~ enne pea maetama, egga ka surnokella mitte enne lödama, kui siis wast, kui Jummala tenistus ossa sanud. ~~[illegible]~~ Kulutakse sedda siis kõigile kirrikoppetajatele, et selle kässo järrele likumata peawad teggema. Peäle sedda: kui linna paigus mitmid tõise usso kirrikuid ja Jummala tenistusi on, siis ~~i~~ peab ühhe usso koggoduse rahwas surnomatmisega nikauast kannatama, kunni tõise usso koggodus omma Jummala tenistust on lõppetand.

= ei seggata:

N. 39.

— —

Teädused

Lüggandusе kihhelkonnast (Lüggenhufen) Allutagguse maalt, Gallina kubbernemangust 11ne Augustil kirjutakse nenda: on meil tämmi sel suwwel arwast kuiwa päwa olnud, agga sedda saggedamast kanged ja rängad wihmasa-ud. Need kelasid meid heina teggemast. Jõeheinamaad seiswad wee al, et ei sa nita; ehk kus neid nideti, seäl wiis wessi logu ärra, ehk jäiwad sadud wee sisse seisma. Tukkiwäljast ka suurt ep olle; talw olli paljo kahju

42

— dieses —

teinud; ädämisse aeg olli lüg willu ja wihmane,
egga sanud rukki mitte parrajasta ötsida:
on jüs praego leikus wäga waene; wiljake
lahja, egga anna öiged jemet; ja on jüs paljo
murret ja kartust tullewa pärrast. Sui-
wilja polest ei wöi laita; ja on summal
särnatud wäggew ja hea; muid kui et agga
weel lüg haljas on, nenda et öiguse polest
Jedda karta, et külm wonda, isärranis
kaerad ja ernid jaab ärrawötma. Talla-
Jamine on Jedda puhku ka wägga nap ja
waene Jure merre ramas, ning tulleb rama-
meestele, kes aina kallapüüdmisest ellawad, kül
raske luggu kätte.

Parrisi linnast Prantsuse maal. Nüs aastad
Jeed, tulli üks warma ellataud naesterahwas
meie linna, ja hüris kui waene inimene enneJele
üht pisikest kambrid, odawuse pärrast, nelja kord
Jes majas üllewel kattuse al. Semma ellas
kui nöuka inimene wägga waest wisi; ja käis
töiste hüriliste käest küünla otse, ja puhta,
päwili Jeja Juppi kerjamas. Läks jüs kord üht
müüs Jeppa öfima, ja pallus tedda, et arno
pärrast tulles temma waesele üht
pisikest kappi[kaas] temma Jeina müri
teggama. Läkkidas jüs [mu]mutse meister omma
Jelli, et Jedda [nele]head warma inimesele
tehha, ja lubbas noor mees weel päälegi, kui
waike käp [pidi] tislari jures [wal]mis Jama,

Jedda illusaste Jüsjemürida.

Poltöist aastad pärrast Jedda, juhtus Jesamma müüs-
Jeppa Jel Jest majast mööda minema, ja temma urse
peal üht kirja näggema, kuhhu peäle kirjutud: jün
majas on üks waike kambrikene kattuse al odawalt
hürida. Läks jüs inimene ülles Jedda toarest watama,
ja leidis, et ta Jesamma olli, kus Jedda kappiauku Jeina
olli teinud; agga et temma koggonisse kappi Jüse pankud,
wäid et ta Jälle olli kinnimüritud; ja üllest maja
perremes: Summalon head teinud, et ta Jedda warna
mulda korjanud, waewalt kuiwa leiwa pallukest
jouab Jada; egga ollema kolmel aastal ei koppikatki
hüri temma käest ei sanud egga wötnud; wäid piddajin
tedda jün arwo pärrast, egga ömmeli ma tedda
ülöJa peäle wöim Jurema ajada. Temma padjad ja hilbused müjin
ära, ja kohajin töise heaga rahwa käest, et tedda ma alla Jain.
Sel olli terrane mees; nokkes isJemeJes Jelle kinni
müritud kappi Jaugo pärrast mõndagi; ja hüris
köhhe kambrikest emeJele, ja tulli ka weel JelJamaks
päwal Jüse. Kui üksi olli, pani uksi lukku; köppotas
omma haamriga, kinnimüritud augo köhhe, ja kulis,
et ta Jeest öues olli. Teggi tedda jüs Jalla peäl lahti;
ja arwa immet! leidis wüs kammaske lehtud plekis
tosi temma Jeest, mis, kui neid lahtis kätte wotta, märka
rasked ollid. Kui lahti teggi, Jüs ollid koik käis
kulda ratha. Pelmest tosist, lugges iggaühhest,
tuhhat kurratid wäljas, ja neis rahhes olli kummaski
wüs Jadda Luidori, agga üks Luidor on prantsuJema
imperial, ja kumme köhhe rubla wäriline. Sejamane

— Jusd ümd —

kuldrahha summa teeb nelli-kümmend ja kaks tuhhat
rubla, meie pabber-rahha järrele arwates.

Eks olle se üks immestamise wäert asi, sedda nähha
ja kuulda, kuida tühja Mammona ~~ärmastamine~~ orjamine inimese
jüddant rikkub ja tedda temma emese lihha waenlaeseks
teeb. Sedda nüüd jest ometumast selgeste nähha, kes-ommas
jüddame tohletusest ei emese, egga toiste heaks omma
juurt warra ei tahtnud prukida, egga ei kellelegi sellega
sedda sowi ~~pead tehha, waid tuli~~ ei Mammon tedda olli woitnud, ja
kui üks lupsainaja tedda waewamas ja kelamas olnud, et ta
mitte summala ei pidawat egge
jüs ka se jomal temmast töeks jänud mis kogguja
ramatus Wanna Jest: kuendamas teiste peaturnis jalemis loeme,
kui rahha-ahnest ja sitkest öeldanse: summal ei anna
temmale melewalda jest jüa, waid üks toine wõeras
peab sedda jõma. Et se nenda on, sedda olleme
jest jün ragitud asjast töeks tunnud; kui näggime
et müürseppa sel sedda joi, mis se wanna sitke issi ei rahtsinud
ei omma kõhhetanud ihho kimitusers ki prukida.

Jarlomaal Kasjina Wallas Wõmo kihhelkonnas, lärs
aida mees püssiga metsa metsisid laskma; näggi midda ji
rohto jeest ühhe pu al mustawad, arwas sedda metsist
ollewad ja laskis selle peale, ja lärs wotma, mis lasjoga
olli sanud. Agga dammal parrako! ei olnud mitte metsist,
waid ~~aitt~~ meest tapnud, kes kaapsubbar peas, pu
alla olli heitnud puhkama.

Wrobina Wallas, Tobbolna mansomas Kuramaal:
Sadis perremees omma kuuest kümmend aastast poega
kartuhwli kopast puhhastama: kui noor inimene jees
töed olli, langes laggi, kõige mullaga temma peale, ja lämm-
tas tedda ärra. Jun ~~Kuolem~~ pärrast ~~sedda~~ tahtis wend
temmale appi minna, ja leidis mis olli jündinud

Sõnadused.

Uexnuste wallas, Wõmo kihhelkonnas, tahtis perremees, Tolli Mihkel, üht suurt kiwwi, mis temma põllo peal temmale tülli olli, ma sisse matta. Kaewas jüs mees jüggawad haugu kõrge kiwwi kõrwa, et sedda jemma sisse saada: agga kui kuet jalga olli kaewamas, langes kiwwi temma peale ja tappis sedda seälsammas paigas ärra. Olli pärrast palju leggemist, ometumad ränga kiwwi alt wäja sada.

Se ei olle mitte esimene ometus, mis sedda wisi sündinud, waid on sedda jo mitto korda olnud. Mehed ommetige inimesed ni targad, et ikka omma arwu wõtta sid igga teggemise jures prukida: jüs saaks mitto korda neil ernestel ja töistel wähhemaks kahju sündima ollema. Kui ränga kiwwi ma sisse matta, ja sellepärrast auku kaewada, jüs ei pea sedda mitte äxitselt kiwwi serwa alt kõrge 41
ots kõrge alla, waid sammu kaks maad kaewama, ning kui aus suggaw kül, jüs libbamiste maad kiwwi eest ja temma alt ärrawõtma, et ta wimaks ~~isiemesest~~ auku werib, kui sedda pisut nõtkutakse, ehk wähhe rangutakse.

Kurre-Saremaalt. Näddala lehhe 11. nomast Numrist olleme näinud, ja sedda teäda sanud, et Suurekmaal hundiajamisega, mis 15mnd. Mail peab ollema, weel alles sesammane waene luggu on, kuida emme meilgi olli. Töe polest inimesed on wägga mõistmatad omma emeste head ärrapõlgamas, ja sedda silma kirjas leggemas, mis igga üks, noor ja wanna, tuddimata 41
jüddame ja römoga peaks teggema, ~~sed~~ et sest ennesel ja kõigil kasu ja head ~~on~~ tulleb.

Wanad ememõssed ramatud rägiwad, et wanna põlwe rahwa ajal hundile Saremaal ei posa-egga poegimise asjet ei annetud; egga pole nud jüs sel ajal jün maal ei hundi karwagi ei nähha egga kuulda. Kui wahhest talwisel ajal hunti, ehk ~~kaks~~ kolm ~~maad~~ male ülle merre jurelt maalt tulnud: jüs, ni pea kui neid ~~tedda~~ nähtud, kõik rahwas kõrraga ülles wirkund, neid

— grauzig —

ötsima ja ajama, egga polle enne seis nud ~~tedda~~ ötsimast, kumi rätte saiwad, ja ~~tedda~~ neid tapsid. Selle pölde rahwaga hopis töine lugg, sest süs ka hundid meie maal syyginud.

Se armo-Rask, et hundi hundi pesjasid meie, renda kuidä Surelgimaal 15 Mej kuul ötsida, olli muist asjata ant, sest et Saremaa tales poeg weel alles nisamma rummal, kuda holimata Suremagi tallomees. Läxpi sül ikka seädetud päwal wälja, hundi pesjasid ötsima, agga ei leidnud ühtigi.

Kui süs moisa wanemad naggid, et inimesed ~~rää~~ ~~rummalad~~, ~~ehk~~ kehha polest sül laied inimesed, agga ~~mois-tuse ja moistmise polest weel alles ramatumad~~ ja ~~wähemad lapsed~~, wallitsuse armonoud ei moistnud armonõuko tunda: süs wõtsid ~~head moisa~~ wanemad ~~omma watumate päralt~~ selle jedda ühhenelelist noud, et igga hundi poja eest 2, ja igga wanna hundi eest 10 kulz. toutajid marsta, ja nahka laskjale ja leidjale kauba peale jätta.

Kui jedda kulutaks, süs mõned mehhed hundi pesjasid harrasid üllespõtsima; kui neid leidsid, süs watsisid emmad ja laskjid tedda (mahha, ja tapsid poegi ärra. Osjastest eman ei hoolagä; sest et emmasteleb iggal aastal ötsa tehtakse, on nemmad wägga kahhanud, nenda, et isased talwest talwel jooksmise ajal ülle meie Surelemale lähhewad, ja jemma jäwad. Sest ajast, et se hea wüs sün on harrand, tappetakse Saremaal 12 kihhelkonna peäl, 10 ehk 12 wanna hunti, ja 25 ehk 30 hundi poega: agga jäwad meie karjad terweks, egga sünni neil jedda katju, mis Surelmaal hundid tewad.

aastas

Maja piddamise asjust.

Kuida ernid tümmaks keta.

Monel aastal jedda juhtub, et erned jesfuggusid, et ei tahha tümmaks keda. Kui luggu nenda, süs peab ernid kahhe weega kettma, nenda, et kui nemmad esimese weega parrajaste kenud, wet mahharallata, ja süs töise weega neid uest keta: süs sawad nenda tümmaks, kuida köik muud köige parremad erned.

Kuida häid silledaid kalikaid sada.

Kaswawad kalikad hea ma sees meie maal wägga surekssi, agga on süs ka muist ikka wägga paljo korega; aed tohrend, ja argilised, et kui (neid) ~~tedda~~ koritakse, muist pool kalikas kaest ära lähheb. Kui süs perrenaene häid silledaid, ohhu kese korega ja maggusaid kalikaid iggalsest sada, ja ommast aiast jesfuggusid ülles wotta: süs ärgo istutago temma kalika taimi mitte nenda, et ta neid püsti mahha pannaks, waid ta panga neid külla külille maha; süs saab wägga häid ja ilusaid silledaid ja ohhu kese korega pikkümmaraid kalikaid, mis kui kasswa, wad, polest külliti ma peäl ~~omma~~ kasww ajawad.

Hea wüs ernid ja ubbe külwada.

Külwawad meie maal inimesed ernid ja ubbe kuida muudkis wilja, ja wisawad tedda pihtuga mahha, ja ärrast kümnawad jemet alla; aedtawad tedda kimi, ja kui jedda joudu on, weawad pohhu ernemale, et jedda peäle la-ubada, et terra kesk, mis wihm ma peäle pekssab, lindude eest wajata. Ou-magga jedda ei tehta; waid lähheb hea perremees mõni päew pärrast külwi, ja torgib/kepsiga jemaa terrad, mis ma peäle jänud, ma sisse. Se nüüd hea kül; agga on kaht tõed, ilma et kaht kasku sest ollenssada. Esimen je, kuida olleme ernid ja ubbe töise rahwa jures nähnud (mahha tehtawad. Ala harritakse walmis; ja lähheb süs adder eis; ja külwija käib tagga, ja sipputab, nenda kuida parras külw tarwitab, ernid ehk ubbe waggusse: töine wagga, mis korwa aetakse, ning kuhhu jälle jemet sisse parmakse, kattab esimest kimi; ning nenda ikka edasi, kumni köik jeme mahha jaab. Sarnast nenda jedda

*) Kalikaid kutsuwad mõnes maakonnas Lanturs ja/kalikas, ~~ka pedakeras~~.

— pöörake —

tehhakse; süs ei jäe ei terragi ma peäle; ei olle ka tarwis põhku peäle la-utada, waid tõusewad erned ja oad, kui olleksid nõri särrele istudud, ning kui ubba tulleb kitkuda, ei tallata tedda ~~[illegible]~~ mitte ärra, sest et kitkujal wahhel kül mõistlikult reade wahhel astuda.

Kuida kalla keta, kel mudda maggu on.

On mõnned kooldojõed ja muddajärwed, kust tallorahwas head kalla kül saab agga sedda ei jaksa süa, et mudda maoga on: on ka sedda, et solatud lamba, sea, ehk tõura lihha, mis umbses kambris ehk rüstas seisnud, pahha maggu wõtnud, et raske sedda süa; kui sedda on, süs ei holi perrenaesel muud tehha, muud kui et hea pihhotäis, ehk kakski, häid kustutud ja puhtaid kasse, ~~ehk~~ leppa ehk ninepu süssi wõttab, ja kalla ehk lihhaga ühtaego ~~kema~~ katla panneb, kema; süs kissuwad söed kõik pahha maggu ennese külge, ja lihha, kalla ja temma leem, on puhta ja selge mäuga.

Kuida linna semet ussinaste katsuda, kas lähheb.

Kui linnasemet katsuda, et seälsamas paigas teäda, kas lähheb, wai mitte; süs wõtta hõbbe ehk kard lussikad; kui sedda ei olle, karra ehk mu plekki tükkikest; ~~ja~~ panne pissut linna semet senna peäle, ja pea sedda küünla ~~tulle~~ ehk sütte tulle peäl, sennist, kunni temma pallawaks saab: mis süs hea iddanew seme on, se paisub, ja lennab plaksumissega lussikast wälja; mis ei iddane, jäeb lussikasse, ja tõmbab ennast mustakaks.

— Heftes wird erlaubt.

Moritz, Censor.

Dorpat, am 19 September 1821.

Kulutus

Perno linna kohtorahha-wastowötja-kohto polest.

Et aeg liggijöudmas, mil selle poleaasta pearahha Krono Tentkambri tulleb maksta, ja selle tarbeks ka jo need tarwitatawad Billetit walmis murretsetud: süs kulutakse sellesinnatse linna kohtorahha-wastowötja-kohto polest, koigile, kes omma pearahha seie makswad, et omma kunningamaksud, weel enne ~~nüüd~~ odatawad essimest Jöulo ku päwa, Taathusi peäle towad ja ärra-tassuwad; ning antakse sellepärrast teäda, et kohtorahha-wastowötja-kohhus, essimessest Oktobrist kunni essimesest Detsembrist, iggal kolmapäwal, pärrast lönnat, kello kolmest kunni kello wiest; agga essimesest Detsembrist kunni selle ku wümsemast päwast, igga päew, muud kui agga mitte pühhapäwiti, pärrast lönnat, kello kolmest, kunni kello wiest, kohtorahha wastowötmas saab ollema. No 41–42

Kes selsinnatsel kinnitud ajal omma maksu mitte polle tassunud, sedda pannakse köhhaste wibi~~nute~~jate kirja; ning saab se süs temma ennese sü ollema, kui kohto polest rahha temma käest wäljasunnitakse.

Perno linna kohtorahha-wastowötja-kohtust, sel 24 damae Septembril 1821.

Ernst C. Boström
Kohtorahha-wastowätja-kohto peamees.

Ludwig Frei
Aldermann

C. G. Hederich
Aldermann

H. G. Klüver.
Sikkertar

Sool aitab hullokoera hamba wihha wasto

~~Wõrt ü. tõlk. Nummus oleb Tõenäolisesti viga grammatikas.~~

— Ilm Imul —

Lihhulast, Länemaalt, Jallinakubernemangus, on ainus Lihhula kihhelkonna õppetaja, nimmega Mikwitz, kunc tämo wäärt head teada andnud; jedda, et Dummal nüüd aitnud Jelle hirmsa ometuse wasto abbi leida, mis hullo koera, ehk mu hullo ellaja hamba wihha teeb. Tõeline ikka tõsi, ja jäeb ikka tõeks, et ei ühtki hädda ma peäl ep olle, olgo ta ehk kuigi suur, kelle wasto Dummal mitte aegamoda inimest le tarkust juhhatarks abbi leidma.

Nõuk inimesed jedda leadwad, kui hirmus je luggu, kui hul koer, hunt, ehk mu hullurs täinud ellajas inimest ärrapurreb, ehk tedda hammustab; ning leawad jedda ka nõuk, inimesed et kunagi inimesed selle wasto abbi otsind, agga tännini jedda weel mitte polle leidnud: agga Dummal tännatud! nüüd on käes, mis ni kaua iggatsedi jada; ja oppet kirjutab Lihhula õppetaja nenda:

= Nüüd on kümme aastad, et ma kuski kohhas luggesin, ei ma mälesta mitte enam, kust kirjast, et kui hawa, peale mis hul koer, ehk mu hul ellajas teinud, kohhe kuiwa penikese jola, ehk ka kõwwa solwega oerutakse et ta hakkab werd jooksma, ja kui jüs werri kinni jäeb, kuiwa jola hawa peäle pannakse, ja ni kauast peal petakse, kumi haaw wut natuka peäle teinud, et inimesel jüs ühtigi ennam polle karta. Agga tulleb ajoki jola peält ärrawotta, ja järrele wadata, kas wahhest koort ehk kärna hawa peäle otsekui tulnud; kui jedda on, jüs peab koort peält ärrakiskuma, ja jälle jola peäle pannema: jeff et uus natuk ilma kärnata jola al peab jündima, kui inimene kahjuta peab jäma. "

Juhtus jüs jelsamal, ja ka teisel aastal pärrast jedda, Lihhula kihhelkonnas, ~~ja~~ ning Haapsalo maakonnas, palio ometust jündima, mis hullust hunttides tulli; ja kulutas jesamma õppetaja jedda, mis praego Aimma käest leada ~~olleme~~ olleme janud, jaggedaste omma kihhelkonna rahwale,

ja koiges

— wiru —

Wõlsid inimesed jedda kaltsuda, ja jaiwad koik abbi, egga tulnud
kellelegi, kes seddasi jes ometuses pruuris, mitte weesjälles tuse waew,
egga jurnud kegi, waid on koik terwes jänud. Ka kaks
õppetaja, Alikwitz, jedlega abi lehtma omma kirrikowalla
inimesele abi lehtma kes hullust hundist olli ära purretud, ja jäi
inimest peästis inimest, kes praegu, mitto aastat pär-
rast jedda juhtumist, allesjäriske ja terwe mees on. Seäleane
rahwas, jest ajast, mil jedda temmale kulutati, nüüd ikka
jolaga emesele abbi jadab, kui hullud koerad nõid nisju,
wad. Näddalalehhe 28 mas numris, olleme Sare Tõnnisest, Suisleppe wallas,
ja Sarwaste kihhelkonnas, Wõlandi maakonnas, teada andnud
et ka hullo koera ammustud hawa ehk kange lehhelisega peasest;
jola, ehk jolatud kalla nahka, ehk ka tubbaka lehte temma sisse
pameb, ja nenda ka abbi jadab, kui aegjaste tullakse abbi
õhtima jagga et temma ka weel kele jonekesest pisikesse terra-
wa noakesega lahti teeb, et werd jäält lasta.

Länemaalt. Sallina kubbernemangust kirjutatse, et külm
minewal kuul jäät maakonnas juurt kahju teinud, ja paigu-
jui wilja ärrawõtnud; ning et jäät Wõnnawõe, ei ernid
egga lõikajid koggonisse jõlle jada.

Tallinast. Meie kubbernemangus polle tänni weel mitte wallarolijsid
olnud, waid õppetajad wanemad lapsi kohtospaigas luggema, kuid õpetajad
ja mõisnikid; ning on luggemisega kül waene luggu tallorahwa kes kes,
egga woi temma ka mitte parem olla. Nüüd jedda nouks wõetud,
et jemi ajani, kunni walla kolli asjad omma oige korra peale jawad,
iggas kihhelkonnas, jeddamõda, kuida temma jurem ehk wähhem
on, 2, 3 ehk 4 nelligi inimest peab ollema kes küllast
küllalse lähhewad käiwad, lapsi luggema õpetamad. Teh-
takse Inglismaal mõnes maakondades nenda jommoki, ja
nähtakse jemnast jäät jemnest kaunist heat.

wird in der nächsten Nummer gänzlich, mit größerer Schrift gedruckt
in jedes Monat zum voraus ausgegeben. Ans Anfang Decembr.

Teädaandmine

Kes Näddalalehhe tullewe aasta peale iggalseks jada, se pameb
~~10 nemast~~ Joule ku päwast ~~6 Kubs. pabber~~ terwe aasta rahha,
~~10 nemast Joule pa~~ mis on 6 Kubs. pabberrahha, 10 nemast
Joule ku päwast ette, et teada, kui mitto leht trükkita.
Pole aasta peale ei wõeta ettepamemise rahha, jest kui
jedda tämawõe kül nenda olnud, jüs on ka sellepärrast
jeggadust küllalt, ja mõnda kahju Näddala-lehhe wälja-
andjal jänud ollema. Iggas limas wõtwad Postkontorid
rahha wasto, ja andwad kwitungi. Sarto limarahwas, kes
jawad eddespiddi teada, kust, ja kelle jurest jedda lehhe jada,
ja kelle kätte rahha etteanda.

Näddala-lehhe wäljaandja.
— Jürdens erlaubt.
Moritz, Censor.
Dorpat, d 30 Septbr. 1821.

Tagasiwaatest, kus ta N. 40 lõpupidi wastab

— Iser Israel —

Riast 17mal Septembril. Täna hommiku läks meie amulik Lihulandi-, Pura- ja Eestima Kindralkubberneer, Markki Paulucci, teele, et Idali male minna, kus lenna perrismõisad on, neid üllewaatama. On armoline Ülemwallitseja lennale selle, omma asja hallitamise tarbeks kahherka ja leekäimise tarbeks, kahherka kuud aega andnud, nüüd omma käega lennale kirjutand, ja ledda lenna tarkuse ja hoolsuse pärrast selle kirjaga wägga külmnud, nüüd omma arna lennale tõutand. Meie lina kodanikude õnnesoovimised, üllemast kuni allamast, ja esimesest wiimsest Jadik läksewad nii tõmolikud saatjad lenna kaja, ja jäwad eile ja taggasi lennal ollema. Isand Jumal andku lennale jeal leed, ja ärgu ledda jälle priskelt ja terwelt meie lina taggasi tullema.

Kopenhagni linnast Sani maalt. (12 Septbr.) Jumalateenistuse postilaewaga jäwad meie kaupmehed Inglismaalt Londowa linnast sõnumit, et seäl maal wilja hind wägga surens on minnemas, et wilja tarwitus suur ja leikus wägga waene olnud. Saab siis põhjapool mailt palju wilja senna õhitama ja nõudma, ja wilja hind ka meie maal ülles minnema.

Karelsruh linnast Sarsamaalt, tuarsje jälle halledaid sõnumid weeuppuluste pärrast. Pilwe mis 9 Septembril terwelt mahha tulli, pani nõiw makonda kõrraga wee alla, nenda et õunapuud ladwani wee sees nähti ollewad. Karelsruh linna ulitsad ollid nõiw wolas wet täis, mis rahwast, weiksid, 42. piisikesi lonid, kappisid, kirstusid, ja muud ollamise rästu ella wüs. Nõiw kaup, mis kaupmeestel podides olli seismas, on hukka läinud; egga joua kegi sedda üllesarwata, mähher dune se kahju, mis sellimane weeuppulus leinud. Sumal olgo tõmatud, et seddasuggust õnnetust meie maal polle kuulda olnud: agga on tõnawoodne Juwwi sest polest mitme Sarsama makondadele wägga willets olnud.

Tartust 1 Oktober. 30 Septembril. Täna tulleb meile wäggi sisse 42 mis ümberkaud linna meie makonda seisma jääb. Perno lähhedt

— saind —

60 v

Tõine rüggement, ja ~~Willandi ja~~ Põltsama ja Willandi
male saab hobbose-tükkiwäggi seisma. Paide ja Rakwere
makonda lähheb üks jäegri rüggement; Tallina kaks,
ja Hapsalo üks.

Tartust sel. 1 mfl Oktobril. Eile ja tunnaeile olli meie linnas
Mihkli laat; ilm olli kuiw ja wägga hea, sepärrast
olli ka ilmõtsata rahwast kokkokoggunud. Tõurad ollid ~~wa~~ alwas
himas; sai härga, mis mullo ja tunnamullo peäle kuuskümmend
41 rublad maksis, neljakümne rublaga õsta. Wilja ei olnud paljo
nähha, kes mõnne wakka ollid tonud, müsid sedda kuida
juhtus, kue rubla neljakümne, ehk kuekümne koppikaga.

— erlaubt.
Moritz, Censor.
D: d 1 Octob: 1821.

Head tasutakse õigede kätte. Õpet Sõm. 13, 21. XXVII 61

— Ava Issand —

Üks aeus, agga jõuka jaksama tallupoeg, nimmega Kristoo Köhler, läks 1787 aastal
warra hommikul Frankfurti-Maini linna ühl ja teist torude
wiima, mis Sunnmal temmale õnnistand, et jedda lumastada
mis hinge- raha ja mu marsu polest wallisjuhtet kasjuda. Kui wersta Faastas
kümmekond olli sõitnud, puhkas hobiast körtsi ees, ja läks
ühe sõse juurest wõtma. Körtsi wõrasi astudes, tulli körtsi
ühl teddrur Jure õlle sülletaigega ühe wasto, mis toast wälja=
kandis, ja nägi Köhler ühl pahnukrud õlgist
wälja, ja põranda peäle kukkuwad, wälis jedda teddrure
näggemata ülles. läks omma koorma jure, leggi kukrud
lahti, ja leidis 37 kukkatit, s. luideri, ja 7
hollandi taalrit jees ollewad. Ei laugund mees sõmagi,
wait läks körtsi leiba wõtma. Kui sõmas olli, küsi körtsi=
naese käest: kes teil täma õemajae elnud? Kes
summal neid teab! kostis innimene. Ükles jüi Köhler:
kuulge rullakesed! kui üks neist, kes nimewae õhtel
teil õemajae elnud, täma ehk homsen peaks taggasi=
tullema, laie käest ühl ehk teist küsima; kehke jüi
jedda head, ja juhhatage jedda mino jure i jouan täma
õhtust jälle korwo.

Õhto eel tulli Köhler linnast jemmasamma
körtsi, ja leidis üht Dudi seal ollewad, kes körtsinaese
samma peäle jemma täma olli jänud. Sesamma olli omme
rahha kukru maggama heites; omma peaalluse õlgede
sõse pistnud, ja hommiku üllestoustes ja ärraminnes, tedda jemma
unnustand; kui kaks peni korma olli jõudnud, tulli
mele, kuhhu rahha jänud, ja ruttas taggasi körtsi rah=
wast palluma, et omma kätte jadda; agga nende hing ei teadnud
jemmast, ei musta egga walget teädnud. Tulli jüs körtsi=
naesel mele, et Köhler tedda palunud, iminest, kes taggasi
nõudgi küsima pead tullema, temma jure juhhatada. Käkis jedda
Dudile, ja ülles: mees tulleb õhto eel linnast tulles seie sõse.

Kui körtsi tulli, räkis Dud temmale omma kahju,
ja et Köhler kukru taskust wälja ja küsis: kui le
jinno omma on, jüs ütle, mis tema jees on? Kostis

— Issand —

inimene ja ütles: seal on 27 tuxkatit, 5 luidori, ja 7 hollandi wanna taalrid, ja üks kallis juuweli kiwwi sees; mis kuskru sohppi sisse wimetud. Oli süs kõik nenda, Juud lugges omma rahha, ja kui tedda leidis terwe ollewad, panni 6 luidori laua peale, ja ütles: olle terwe auus mees. minno omma hoidmast ja rätte andmast ja wõtta need luidorid leidjens, ja leppi selle pisut arniga; ei tai mul suremad anda, et ollen weel üks waene harraja mees; ja on üks teine oiglane inimene sedda, mis sün kuskrus on laenunud, et sellega kui kaupmees, Hollandi maal oma uskund, mulle omme saarsin rahsuma. Nemad selle sõma peale koslis Köhler: armas wend! olleme süs mõlemad parimehhed; sinna waene harraja kaupmees, ja minna waene harraja tallopoeg: miks süs teine teisele maksu pärrast oigust ehk headtahtmisse lehha? — Egga auus mees ümmetuge hinna pärrast auus ralsu olla; waid selle pärrast, et Jummal sedda tahhab. Wõtta süs wend onnma luidorid, ja parme neid omma kuskru! minno ei tea, mis eest, ehk miospärrast (neid sinno käest pearsin wõtma; sest sinno kuskrus ei olle mulle kulutust teinud; ja kui wastowõttarsin, mis ja mulle parkus; süs arwake Jummal mulle sedda risumise pattuks. Mine! ja õnnistago Jummal sind, ja sinno rahha! Jummalaga! —

Seisse aastad pärrast sedda, mis olli 1794 aasta, kui Sarksa maal jured weeuppustujed olliwad, nenda kuida tärmswodegi seal maal juhtunud, mitmed küllad ja maakonad Franfurti maal, ja ka segi külla, kus Köhler ellas, willetsaks ja waeseks ollid janud: ellas sesamma Juud waeseks

Hollandi maal, sures ja kuulsas kauba linnas, nimega Amsterdam, ja olli nüüd suures ja wagga rikkaks kaupmehheks janud. Et ta köik asjad tarkuse, ja õiglase wisiga ajas; ja köik omnad tegge, ja köik pettust südda mest wihkas; ja köik omnad tegge, misse Jummalaga harkas, olli Jummal temmale köigis korrarimemist ja sõggdust andnud, ja pidas sid köik inimesest, kel nimme Ben Joel Hirsch olli, suurt lugu, et ta tüddimata ligimese armastusega häddalistele appi jõudis. Sesamma auuwärt mees lugges seitsingidest, et Frankfurti maal weeuppustujed ni palio kahju teinud, ja ütles isse: egga süs ka se auus mees, Köhler, kahjuta polle jänud; ja istus Köhle mahha, et Frankfurti linna kirjutada, ja sedda palluda, et kulata, kuida Köhleriga luggu piddi ollema. Tallid süs peagi sõnumad, et ta sure waesuse sisse janud; et wesi temma winamäed, temma põllud ärraraiskand, ärraraiskund, temma lojsed ja pudelojsed allawinud, ja temma elomaja ja honid ärra rikkund.

Kui inimene sedda teada sai; süs andis ühhe rikka kaupmehele Frankfurti linnas kahju, Köhlerid emese jure kutsuda; temmale wüs tuhhat warna taalrid, selle kirjatsesega, mis ta Köhlerile kirjutand, katte anda; agga ei olnud [illegible]

[illegible]

muud, kui need ümmaltset pühha kirja sõnad luggeda, mis Wan: Test: õppetuse sõnade 13 peal: 21. sag. ülles pantud, ja mis nad on:

Ometus ajab pattusid taggasi; agga head tagasitasse õigede käest

Teädused.

Näddalehhe 3 3 Nummis antsime teäda, et Kaiawere wallas, Lokko Kaarli põllo peäle, üks tulline sukkerokarwa kiwwi sure praggise müsega natuke tulest mahhatulnud, ja on meile Marja kihhelkonna õppetaja münda testa asjad rääkinud, ja sedda kurtes, et se kiwwi ühhe sure põllokiwwi peäle juhtund kukkuma, ja sellepärrast kildu minema. On ümmesed koik killud emesele ärra korjanud. olleme isi ka ühhe heä tükki temmast sanud, nenda kui ka Maarja õppetaja, kes sedda, mis ta emesele wõtnud teäduse kirjaga Tartu, sure koli kunstiramb bri toutab lükkitada.

Kui meie Näddalehhest (muud head pearsollema; sün ümmetuse sedda temmast arwame hearo tulleva, et nisugused asjad, mis wälleastamise ja teädmise wäärt asjad meie maal sünniwad ja juhtuwad, koik pole kuluwad, ja õppetuseks sawad.

Mis selle tullepalli pärrast weel sün nimmetada, se on se: et sel 4dmal Julil, mil ta mahhatulli, range marru ja saddu (meie pool) olli, agga et ka selsamal päwal Turgi maal, Burarestis marromas, hirmus mawärrisemine olnud, mis tuhhat ja nelli sadda ilmotsata kahju teinud. Kirjutawad selatsed seitsungid, et tuhhat ja nelli sadda suitsu harrakalainud, ja tuhhanda kaupa rahwast ja ellajaid ära sanud; rahhe sadda nelli rahhe mis mahha tulli, olli ruskekasurune; se loi metsad purrus, ja perris koik, mis pollo peält lotust olli sada, kulmas tall ma sisse.

Berlini linnast, mis on Preisi kunninga pesja- ja lenma rigi pealin, kirjutatse sedda:
Meie kunningrigis on 28 kubbernemangu, ja on neis

(1052)

nelja aasta wahheajal, mis olli 1816 esimesest Näriku päwast, kuni 1820 wiimsest (mai) Jõulu ku päwani, üks tahhat, wiis kümmend ja kaks nimmest tullust koertest purre tud, ning koik kirnsa häddaga weeälleastuse waewa furnud. Kraebawad (jämmesed) ehk loewad, ja ohkawad: oh! mitto waewa ilma peal! ja arnawad mitto korda sedda dummala jüüs, mis neile ennestele jüüks, ning jüs ka taggajärrele waewaks jäeb. Nurrisewad nemmad kui mitto korda walletusega, kui üks ehk toine rästk kulutatse; ehk kui sedda jün keetdatse, ja töist peal rästatse; nurrisewad nemmad nenda kui rummalad, ja nõrga arwoga laspsed, omma targema, ja nende hea nõudwa wamemaga wastsed, jest et sedda mästust egga arwe weel ep olle sedda mõista, et hõlde wamema armo tahtmine on, sedda keetda, mis watumatele kahjuks tulleb, ja sedda emale aidata, mis koigile hearo saab olema.

Kui wallitsus on dummalast, ja dummala asjemel ilmas head toimitamas, ja kahju keelmas; sepärrast üfleb Kiri, Sarnase ramatus 6 peat. 3 salmis: wallitsus on Issandast, ja melewad koigekõrgemast lenmale antud; et teie leggude järrele kulab; ja Roma rahwa ramatus 13. peat. 3 sag: wallitsus ei olle hirmus heateggijatele, waid kurjateggijatele: sepärrast agga kui sinna ei tahha lenma pärrast hirmus olla; jüs te head, ja saad sa jüs lenma käest kitust: jest lenma on dummala Lener sinno hearo.

Sedda nüüd jo ammuilki ajast tuntu targa rahwa tähhele panemise läbbi teada, et emmased roerad isi emesest nütte hullus ei ja, muud kui jüs agga, kui neid hullust roertest parretatse; ning et [illegible] isatse roertele sedda pole jüs jahtub, kui nemmad jookse ajal mitte emmaste liggi sanud.

— jenaweeg —

– / Kunninga

Sest & je wäsimata kõsi, on meie ma. kubernemangude wallitsused kõige ülema käsko peäle allamaid mitmele kõrrale rohmind, et nemmad ommaseid koera kukkikaid ei pea ärra hoppu putama, waid et Sulgid (je on: kokkomehhed) küllades selle järrele peawad watama, ja selle peäle pirdama, et kus kaks isast koera petakse, ka üks tiitta jaaks ollema. Agga on meie kohhomehhed, kedda siin maal Sulgiks kutsutakse, kül omma ammeti peäle uhked, agga isse nisamma rummalad ja äbbanusolised kui töisedki tallopojad, ning upputawad isegi omad ummaseid emmaseid koera kutsikaid ärra, agga hoi wallitsuse oppetusest, egga lemma wahhe ajal, wüs neist emestest weejällestuse jurnud: Tamp Kraus Neumarki; Heindrix Smid Uuskarmarki; Tawid Kraus Neumarki; Heindrix Smid Uuskarmarki; Tawid Horst Magdeburi; Jakkan Klein Pommeri; ja Hans Ernst, Baieracki maakond kubbernemangust. Oh ümmeled! wõtke ommet ige oppetust! — Loe nüüd ajawad tähhed, nis ixxa üht ja jedda ja ümma ja jutta nel ramatut, nis ixxa üht ja jedda ja ümma ja jutta tähhed, ja siwalda sellega omma hingete head soowad. Ärrage ommetege ommast unnest ja omma rummaluse jõwastusest üllest, ja woistke nüüd summala tahtmine on, je: et mõistlikumaks peame jama, et kui targad, agga ei mitte kui rummalad omma ella õppetegeme ajada. Egga ja üks, kui pisukki meleminest ja iminene, woistab wisi omma hinge head tullewa peale murretseda, muud kui selle wisiga, et siin kadunud põlwes ommal ajal kõhkane iminene ommad ajad summala eest püüdnud olla. Summal on iminest ihho ja hinge polest lonud, ning on ihho ja hinge, ajaliko ja wainoliko hea ja mollemaka eest ühhe wõrt murret pidada, ja sedda meli kuet head kanda.

Nenda Berlini linnast kirjutakse, ja rahwa rummaluse pärrast kaebdust tõstetakse. On lotust, et meie maal selle helde ja armsa Keisri Aleksandri ajal, [illegible] lehhe rust halgimist [illegible] summalamatest jeab pole kasta.

wallitsuse al — jest polest [illegible] toine lugu [illegible] ollema. [illegible]

rahwaga — hankab

Tark naene ehhitab omma koja üles; agga meletu naene kisub seda mahha.

~~Kõrkemaalt Kreeka maalt~~:

Sarsamaalt. Üks tubli mees, kingseppa meister Karel Kõtlieb Womer, sai mimewad aastad pawerdiks. Olli nehhel kumiga töed, ja piddas seitse selli, ja ühhesa õppipoissi, kes hommikust õhtuni töed olli; wõttis ka weel wahhet töist kingseppa rahwast appi, kes kodo, omma leiwa peal, ja tingited marsso pärrast päewa eest ja paid aitasid tehha, ja olli auus mees wiele hästi rassunud. Tuhkuse naburi naesterahwaga lemma naesterahwaga Jennest räkima, et ta kohe käib, ja kutsus töist ka katsers lemma tullema. Kui kõrd seal olli käinud, hakkas iminesele seda asja armastama, ja pärrast laupä õhtuti lemma minema; seal tuhkapüü kiskuma, ja kirikust kohe, jällegi rattama, egga tulnud enne kui pühhapäewa hommiko laks, kirikust jälle kohe, egga tulnud enne kui õhto ilja, ja kui ilmad sandid olliwad, mõtsa kõrd ommaspäa kesk hommiko ajal kodo — sõa —

laidmas, ja omma juurt perekonda omma ümmatsja ja summala kolera jätmas. Tührus ei oskand roga juurt tulli. Pallus süs mees, kes wagga hea iminene on, omma naesterahwast, ja üllest armas kasa! siinse kohi käimised on minno maja langemise peale rahwa pärrast, kes mo töed aufaste tewad, et mitto kõrd, kui siina kohi ollen, aina lakket neile laua peale pamakse. Oh! minno kallis ellake! egga ümbritsejja sedda tahha, et ja omma kohi orjamisega meest ja maja pädi hukka saatma. Kui sedda asja armastad, süs käi kullakene! seal, kui aeg, töe, ja süd sedda sallib; agga mis sest sad, et kolm päwa nädalas omma aega kaotad? mis muud, kui et omma maja hukka sadad. Kuminga töe jures on mul kõstmist kül, kuida isegi teed; sinu

=) je toine ajal kodust ärra, ja sema külla pole minema, kus kol olli;

armas naene! olen abbikaasa wõtnud, ja olid ka mul emme kui kolikäijaks jäid, kui abbikaasaks: agga fest ajast, kui feal olled hakkand käima, on sd kaik meie ellamise taggupärri minnemas, fest et ja nüüd emma ja emmakjne põlgad, ja mõtlemise wanja noud, ~~et ilma emmata ei jõlle~~ ja mõtle maja, ~~arwad~~. Oh mo armas! ~~jätta mis tähki, ja~~ mõtle mehhe, perre ja laste peäle. Summal sinno nutto pigoraad ei tahha; temma agga jedda sinno käest nõuab, et kõhtane kaja, kõhtane emma, ja tark ning wagga perre tallitaja ~~olletsid~~. pead ollema, ning hea alloga tedda

temma.

Kostis jüs naesterahwas: armas nees! sinno jutta on aina tühja ajalikko ja ilmaliko asjaga kimbus, sagge sinno meel üllesärratud, et jedda saaksid mõistma, mis kingele peaks tulleb. Tappa mind, ehk le minnoga mis tahtrad, ~~minna ärra~~ ~~ega~~ kolis minna ei jätta; feal ma emma jannu kannatawa kingele jahtutust saan. Nenda jäi jüs lugga kuida ta olli: agga fest et maja ja ellamine kaisku läks; sellest ajast peäle poisid oiete jüa ei janud, läksid kaik körraga perremehhe jures ärra. Waene perremees olli kaks tuhhat kuninga rahha ette wõlnud, et nahka östa, ja olli temmal jüs nipaljo kuningaga wõlga; rijuti maja käest, kelle hind jedda hauku ei taitnud; ja ~~arwas kohtus~~ mõistis kohtus, et ta nelli aastad kuninga leiwa päal, marjota kuninga tüed pidi teggema, et kronoga selle kahtestuhhande pärrast tasja jada. Kuik lin kurtab selle hea mehhe pärrast, ~~et temma emma~~ et temma emma halbi ja rummala naesterahwa eximise läbbi õnnetumaks janud.

— Fast —

nemmad

Fegga tahtnud pärrast kegi temmale selliks tulla ei mõtlenud, fant olli.

Mõistatus.

Pikk ma ollen kui üks laew,
agga on mo jees üks kaew;
kes jealt liast märga wõtlab,
rummal kaasspole tõttlab.
Seisan isti likumata,
õnnetige rikumata
mitmed kondida ei ja,
kes jün wõtwad rubata.
Jäi mo sisse mõni härg,
kaddus jün ka mõni pärg:
ja — on paljo kurkal äinud,
kes jün lusti pärrast käinud.

45

Wõid on Sellest das Blatter gegeben, ~~sind~~ die folgen sind die kleinen Insecten, welche darin sind.

— eiwad sinnult rohkemb.
Moritz, Exulor.

Dorpat, am 6 October 1821.

— der Druck —

Äbbausk muud ei te, kui aina tühja, ehk ~~agga~~ kahju. XXVIII 66

Äbbausku on ilmas paljogi; igga rahwal omma äbbausk; ja mittokörd iggal perres, ehk ka sel ehk töisel innimesel, omma tühhi üsk issiärranis nähtakse ollewad. Äbbausk ei olle weel ialgi ei sedda wähhemad head ei kellelegi suatnud; egga jöua temma sedda tehha, sest et ta issiennesest tühhi, ja üks wallemötlemine on, kel ühtigi töddet ei sees egga tagga polle. Mis süs issiennesest walle on, ning ~~üks~~ muud ühtigi, kui üks wannast perritud mötlemisse pettus ja petmine, se ei wöi ei head tua, egga kellelegi kassuks tulla, ning on temma süs sest polest tühhi, ja öppetab tühja ~~teggema~~, heaks piddama; ehk pettab teadmatad sedda teggema, mis temmale ja töistele saggedaste, ei mitte ihho kajuks ükspäinis, waid ka sureks hinge kahjuks tulleb. Wata sest asjast. Näd. Leht. N. 13. et omma silmiga näed, et äbbausk muud ei to ihho ja hingepolist kui hädda ja önnetust.

44

Äbbausfoline innimene teeb mittokörd sedda, mis möistliko innimese silmist ja melest naerowäärt, ehk ötsekohhe hullopea tö näitab ollewad: agga teadmata innimene lotab sest ennesele kindla ussoga head ~~lotab~~ tullewad. Ei wöi innimest sellepärrast ei söitelda, egga temmaga waidelda; temma on sedda omma wannemite käest pärrinud, sedda lapsepölwest nähnud ja kulnud ussutawad, prugitawad ja heaks kidetawad: ning kui ta sedda issigi ussab ja prugib, süs ta sedda sellepärrast teeb, et sellega ennesele ehk töistele omma wallemötlemise nöus arwab head teggewad.

On süs sest nähha, et äbbausful seäl agga maad wöib olla, kus innimesed teadmatad; sest et tarbelist, egga sesuggust öppetust weel polle sanud, mis neid ~~tedda~~ dummalast, ja dummala loduid asjuist öiete ja töemöda olleks juhhatand arwama. Kuis nenda, süs peab igga melemöist ja innimene sedda töeks andma,

— dieses —

et meie rahwas sellepärrast ni rängaste
ja lemma ikke alatkab
äbbausso waewa kumeb, et ta weel lüg leadmata
esel
on; emmast ja koik sarkust usub käes ollewad, kui
süt ehk seält jälgo kaupa, laulo ramatust ehk
waewalt
rätsismuses osthab ~~pissat~~ luggeda • ~~ehk kuida~~
nüüd küllema harrawad, et koli käimisega koige
tundmise ja lemma süggawuse pohja rätte saawad,
ning et waim neid oppimata targaks leeb, ja
neid.
koige töe sise juhhatab; et kül need päwad jo ammust
Kui se inimane küllemine töeste töe pärrast peaks
ollema, egga süs koli käiate seltsis ei äbbausku, ei
egga ja lemma pärrast
äbbausso rummalust remam pähha saaks ollema: agga
näme neid emast ~~weel~~ rummaluse ja äbbausso paelus
weel kowwasiegi kimi ollewad: egga süs ka se küll=
mine mitte töe pärrast, waid agga sellepärrast
wöib olla, et sügarmastus, mis isiennast onma
waimo waesuses weel polle tundmas, wäejast=
piddise sisi orjuse pärrast emast puhhamaks
arwab, ja targemaks kidab, kui ei surmi; ~~ning~~
~~toisi, kes nende selts ep olle, alaots ja sarnis~~
kaidab. Sus sedda nähha ja kuulda, seäl ei
olle weel ei oiged Jumala tundmist, egga polle
seäl ka weel se armastus mitte laiks sanad, mis
Jumala ees, Omisteggija oppetuse järrele,
inimesest kolbawaks teeb.

Ehk kes, ja
mis suggused need
puhhad on, kes
Jedda tehja aja=
wad, et nüüm
neid oppimata ja
oppetamata tar=
kuseks ~~leab~~?

Momed äbbausso teud, mis nähtawse kui lapsi
~~tahhetawse ristida~~ ristile tuawse.

Ülleme üllemal et iggal rahwal ommad äbbausso
wisid ja prugid; nenda süs ka meie maal uhtes
maanurgas uht, ja toises toist tühja tehhawse
ja nähtawse. Muiost koige marahwa seas se

Arge erisige mitte, üllelöerri, Jummal ei anna ennast pilkada. Galatia 6,7.

— aest —

1/ uud abgesagt.

uus: 1./ kui last waddeti rätte armawad, ~~et tedta~~
~~tahtis~~ pidda, et süs enneseda wäduma räekesi
mährmist wälja kisjuwad, et nemad ristimise
ajal lahti on. Sellega peab lapsele jedda head
tehtama, et ta joudusaks ja laddusa räega töe=
peab sama
inimesest ~~saab~~ kui ollewad. Agga tehti ommetige
ka nendegi räed ristmise körral lahti; kedda kui
laiskusi ja waddelejaid turmene, ning kes ei ühtegi
töe peäle, töe pärrast, koggoniste tahha harrata.
Jubba jest süs nähha, et ei jest tühjast wisist
jedda head woi tulla, mis äbbausk waimast
ja walletand, ja rummalus tämapäwani tuskund.
Köik jemest kül jedda ometust tulla, ~~et~~ kuida
jo kül juntinud, et se, kes käsi rummalast
mährmist wälja kisjub, ~~et ta~~ neid ärra wänab;
ehk kuida üks kord Joa Adami tarrile jah=
tund, et ta wäduma nötra räelus räeluud murrab.

2./ Kui tüttarlast ristile towad, süs tewad mährme
wöet lahti, ning arwawad jedda wägga heaks;
kui ta öige pikkalt oppub, ~~ehk~~ et mari ullatab,
ja pörranda peäl weab. Mis jest süs head?
Ah! kui ta üks kord (mehhe naene ~~on~~, ja lapsewaewas
kui
ei
on, süs jaab mahha tullemine mitte raske ollema, waid
arrunemine kerge ollema; jest et paelad heaste
arrunewad.

Kes nüüd jedda kül ollets moist nüd teäda, ehk ialgi
ja arwatagi, et tühja wöe lahti peäst mjest,
weel raks kümmend ehk kolm kümmend aastat
pärrast jedda, sesugust immewäe abbi peaks
nähtama? Kes jedda teaks arwata ehk uskuda?
Kes onud kui rummalus ja äbbaus ük ürspäinis! —

— nud —

3. Sarnewad Judasilla lapse jure, kui tedda risti-
lowad; sarnewad jedda ehk lapse mülsi ~~liha~~, ehk ka
mähr ~~mehe~~ melesse : je hoiab last, et tedda ei sömata, ~~ehk~~
egga kurjad silmad temmale pahha ~~=~~ te. Et Judasilla
Je rummal nimmi, jade wänge, pahha ja wastane hais on, arwab tummalus tedda
Judast emesest tullewad: agga kui temma nüüd ka Judast
emesest ollers tulnud, kuida temma sus kui asja, mis Jesuggusest
kurjast inimesest haisewaks mälles tuleks ollek jaetud, et ta oma
Sellandad ärrawandis, kuida temma sus jedda immet
jõuaks tehha, et wagga loma ja temma hingekest
kahjo eest jõuaks warjata? — Wata Näd = Lek: N 26,
sus saab teada, kust Judasilt tulleb; mis ta on;
mil
~~=~~ tedda prukida, ehk mitte prukida.

4. Mitmes ma rõhhas jedda wagga tarwis ütle-
wad ollewad, et kui last risti da wiarse, et leiwa killu-
kest temma rinde peäle mähr me wõe alla parmaj:
töises rõhhas rõidawad sola toppi temma jalge õlga
mähr metesse, et sus omma ajal tuggewaks leiwa-
mehheks peab jama.

5 Weel mõnes paigus se wüs, et äm, ehk
emma isigi, juttewet ~~leeb~~ wõttab, ja jelle peäle ~~otte~~ Isameed
leeb, ja sellega lapse õlga ja temma rinde peäle
risti kest teeb: sus ei pea ~~kogi~~ temmale eladet
kegi tulega jama pahha lähkitada.

Agga jest kõrrast nisuggusist rummalaist asjust
tull, et jedda meie rahwale tähhendada, et kus
nisuggusist wisidest weel luggu setakse, ning ~~weel~~
nende pidamisest ja tähhele panemisest kasu ja
head lodatakse, et inimesed seäl weel aina silmade
pimeduse warjus istuwad, ellawad ja liguwad,

ning et seäl weel roggoniste jedda ~~Summala tundmist~~
~~ei olle, mis~~ Jesus Kristust Summat ei olle, mis Summala
ja meie Õmisteggija armo tahtmine on; et kõik inimesed
tõetundmisele peawad tullema; ning selle tähhi onkfars
jama 1 Tim. 2, 3 ja 4.

Ebbausk, mis ta on? Temma on wõera Summala
leenistus; ning on jedda ratteris mujes selge jomaga
õppetud, et se wõera Summala leenistus on, kui inimene
üht tühja asja enam karslab, ehk armastab, ehk ennam temma
sellele peäle lotab, kui ellawa Summala peäle. Agga
mirs sus äbbausfoline omma lempsid leeb ja prugib?
temma lotab nende peäle. Kui ja sus nende peäle
ehk hopis, ehk polest nende, ja polest Summala
peäle omma lotust heidad: sus on so sudda ehk hopis
Summalast ärra; ehk temma on ratthewadel (bb) egga
olle sus mis deed, mitte Summalaga tehtud, jest sus
ei wõi, egga ja se julle (mitte rasjaks), waid ikka
ja hinge kahjuks tullema.

Ei pea sus ruggoniste üht inimest pilkama, egga
hirwitama, et ta äbbausfoline on; waid tedda ~~rumma~~, kurtma,
ja wemalikо armastusega tedda targemaks õppetama:
sest äbbausk rummalus sünnitab äbbausku; ning
on sus rummalus emmaks; ja äbbausk temma tütreks
nimmetada: agga mõlemad inimesed rikkuwad ning
on temma kõige ilgemad hinge waenlaesed, nenda,
et inimene, kedda nemmad omma paelus ning omma
ikke al kinnipeawad, ialgi ei omma ihho, egga weel
wähhemalt omma hingele, parrajad head ja nõuda.
Tull eddespiddi laiemalt õppetame, et äbbausk kaht
jugge on; 1ne mis Summala forma wasto walletab; ja
1ne mis Summala lodud asjust wallet rägib; ja
wallet usjub. ——— — — gmaus-g-z

Ellamise ja Majapidamise asjust.

Noggesid tume, koik, sest et neid koigis paigus, mitte kord omaks tulliks ni name kaswawad: agga sedda head, mis neist sada, kul mitte koik ei tea. Puhhapäwa wahhe luggemistes, 38 lehhe külje pealt loeme, et Hamburgis ma rahwas noggestest nili, lönga, kangast ja wörku teeb, ning teame sedda ommalgi maal, et se klaar ja peenikene walge rie, mis Jarjakele Nesseltuch (se on: noggeserie) kutsutakse, weeral maal noggesist tehhakse, kus neid nenda kulwatakse, ja mahhatehhakse, kuda mece linnu mahhateme (ja karjume). Agga need asjad jemma ei putu, mis meil siin noggestest üllemist on.

Head perrenaesed sedda jo amuste leadwad, et kui lehmile noggesid sidetakse, et nemmad siis kolmat ossa pima potest rohkemine annawad: agga kostimal sootwad holikad perre metsed päwas audutud noggesid, ehk ka audumatuji, et nemmad lojust seest wägga puhhastawad; sedda üllemata kosjuta wad, kui ta toido kiksuse pärrast talwisel ajal kohhe sumaks sanud. Kui sedda näddalad kaks ehk kolm enne sedda tehhakse, enne kui weikesed hakkawad wäljas käima, siis on nemmad sui ossa prisked ja terwed, egga tulle neile kohha egga muud tobbe külge.

Üks hobbose kaupleja inimene Tallina maal, östis mitto kord hobbosid, mis wägga tahjad olid, agga kedda kui tundja sellegi pärrast kül head hinnad ollewad. alwa hinna eest; ja kui näddalad kolm ehk nelli temma näes ollid seisnud, siis ei olnud tunda, et nemmad needsammad ollen olnud, ni wägga ollid kosunud, ja prisked sanud; ja mües neid siis sure hinna eest arra. Ei moistnud sedda regi arwata, kuida iminene ni usinaste omma hobbosid ülles föris. Wimaks sai teada, et ta siisel ajal mitto tundi noggese marju laskis korjata, ja kohheland ehk latja hobbostele neid päwas kaks kamalu täit kaerlega föta. Sedda wisi kahhe ehk kolme näddalaga koige waesemad hobbost prisked leggi.

Kuida sedda keelda, et koosk püm ehk koor ei pea happuks, egga kuppaides korko minema.

Kui siisel ehk ta talwisel ajal koska pima ehk koort hoida, ning kui märkada, et ta happuks ehk kuppaides korko minemas: siis ei olle suremad lehha, kui et oajurust pattasji tükkikest pima ehk kare siise pama; siis ei happuks, egga ka mitte korko ei lahhe. Mis korkad ehk ja perrenaeslele tahhe tulleb, kui sedda leadwad.

Pattasji saad odawalt apsteki peält, agga wöib sedda igga naesterahwas ommas majas lehha ja sada, ni palio Kuida ennesel arwab kulluwad. Wotta head kasse ehk leppa tuhka; te semest kanged lehhelist, et ta muma kamal; kasse sedda kurna kottist läbbi, ja pame tedda paddaga tullele kema, semist, kumi käis märg ärra keeb, ja kuiw pöhhi katla pohja jäeb; kui sesamma pöhhi nenda kowwaks sanud kui seep; siis wotta tedda wälja ja pame tedda sulle ahju: seal ta polleb walgeks, ja lähheb tükkiks, ning nenda on sul pottas käes, kui sedda lehhelisest tükki kedetage ja pollelaud.

Üksist, mis süggise mönel aastal rukki põld u narrib, ehk tedda hopis mustaks jöeb.

On sesamma tukki us, kedda mönes maxomas sõjaks, teises ellajaks, ja weel teises rukki koiks kulsewad, meie ma tallo rahwast wäggagi tuntud, sest et temma mitmel aastal meie pollud laggedaks ja paljaks sõnud, ning et ka mönes maxomad, kus sedda muist iggal aastal kärta, ning igga süggise sood paiguli kord suremad, kord wähhemad kahju teeb.

On inimesed paljo sedda uski kuland ja tähhele panud, ilma, et tedda öiete ollensid sanud tundma, ehk öigest abbi temma kahjo teggemise wasto leidma. Mönes andsid nöud,

leidma.

— siis —

kahki raiskud
rukki semet ~~kaotasid~~ / küüs laugoga seggada ja hedda
pärast ehk kahhest lummuse pama, et küüs laugo-
ping ja hais temmast jaaks lähhi käima; ning ühhed
semest abi sawad. agga ei ~~olnud tosti~~ olle nou emast
toeks kündnud. Soisse kahjused ellawad hõbedad rasvaga
korkroeruda, ja sellega ärge küi ühhe salviga ellestunsti
woida, mis sahka pandi, ja wagga etteaeti, küi us "
rimas ~~reha~~ õrras wälja sõmas ja raiskamas olli. Ille=
sid semest abi näggewad, ~~agga~~ agga küi sedda olli, süs ellawast
hõbedast sedda ei ~~saanud~~ sanud olema küll / waid jest suggawast ~~ennem~~
wa-ust, mis etteaeti, kust rõmajad mitte ulles, egga terwe
õrrasse peale ei ~~saanud~~ pääsnud. Ehk, küi ka tosti ollerd, et
ellaw-hõbbe selle õrrase kuskaja wasto jõuaks, kust
tallopojal sedda wõtta, ja ni palio sedda sada, et temmaga
omma põllo ümber waggu ajada, ja temma süsse
ellawa-hõbbeda jälgi jätta. 2

Tägime süs nüüd omma ennaste teadmisest. Ellasime
Allutaggase maal 28 aastat, omma kihhelkonda, temma
rahwast, ja omma põldu harides. Seal maal milmel
suggisel, isiärranis moisades, kahhele kõrrale semendati
et se semest talli, et inimesed wägga warra rukkid
mahha leggiwad; jest rukkid jõdi ikka ärra, ja nisud,
mis näddal ehk rakski iljamine mahha pandi, jäi=
wad terweks.

Aastal, mis olli 1807, leggime omma põllo peale 4 tündrid
rukkid mahhe; agga tulli hirmus marru ~~jahtada~~, ja pärast
pikk sadda; põld olli maddal, et ei ~~sündinud~~ ei künda, weel
wähhemalt semet kõrti panna. Nelja tündri / külw tõusis,
agga olli ellajas ~~põlwe~~, ja raiskas kõik ärra. Andis 3 mae Augusti
jälle kuiwi ilma, seja ja päwapaistet, ja head tuult, et
20 nemad Augusti jälle 4 tündrid mahha leggime: agga küi
waggudes lüg palio usha näggime ~~ullo terwena~~ mau peale tullewad, ja prüskis
loka lõwad, ~~piddasime külwigatt~~ jätsime külwamast
seismise peale, et arwasime ni kaua küi kurjateggija weel
ni eddewaet ligub, ei maksa teggemine, et kõik ärra wõtab.
Olli ka nenda; jõdi seitsme päwaga kõik, mis külwatud olli
Nenda olli süs 8 tündrid semet, ja töe mis temma pärast
olnud, ärra kadunud.

Käisis süs nenda, küi ei ~~saanu~~ pidand sel aastal rukkid mahha
sama, ja käisime süs igga päew wäljal watamas, ~~kas~~
mis põllowaenlane olli leggemas. Wimaks leidsime, et
ta sün ja seal pae, ~~ehk~~ muma küwwi, ehk ka pallo al emast
ronga olli weddanud. Wõtsime mõned kasa; pamine neid
sure klas põlli ~~sõit~~ tee sõja ja rukki mättaid otte; agga
ei tahtnud emam loka lüa egga rõmida, jest et aeg
~~oli~~ täis sanud. Kakkasime süs kõhhe rukkid mahha teg=
gema, ja pamime ka selle 8 tündri maad neste täis,
ning lõppetasime külwi 6 daenal Septembri ehk kuhhi
ku päwad ~~le~~ andis. Summal sesuggust turgirukkid,
et omma põllo pealt kahhekssadakõrnimend wilja
leikasime ja salwe pamime.

Seest sinnatsest tähhele panemisest olleme sedda
õppind:

1. et küi us süggise kaua ligub ja kahju teeb, uks
pikk ja soe süggise saab ollema.
2. ~~et~~ et, küi usi põllus leida, mitte
eine pea külwama, küi süs wast, küi temma
uimumas järra tui mumas ~~ja am~~ on, mis
sest tunda, et ta emast rõnga weab, ja rahu=
list warjo paika otsib, et tuppet lua.
3. Et nisuggune külw, mis usi järrast wibind,
ialgi iljaks pole jänud, sest, et us näitand,
et pikk ja soe süggise ~~saab ollema~~, ja rukki
iuwal juurdumise aega ~~külsaab~~ küllalt
saab ollema.

Sedda mis sün ülemal olleme kirjutand, olleme sõnamaga
mitmele ja mitmele talloinimesele ja ka moisawame=
metele omma töeteadmisest ja tähhelepanemisest õpetanud
ja teada andnud, kõige wimsest weel nadunud ~~v. Dahle~~
härrale, kel Keila kihhelkonnas Harjo maal omma
moisa olli, ja olleme temma, nenda küi ka teiste käest
selle eest rohkest tännu saanud: sest et nenda tehhes,
põllud ollid terweks jänud, küi naburi rahwa põllud
mustaks sõdi. Elrwame süs ka, et sesinnane

— Gesell —

70v

teädaandmine ~~mitmid häid perremehhi~~ mitmest heäst perremehhest kasfuga saab loetama, ja mitmile sennest head tullema, issiärranis Allutagguse=, Horjo Wirro=, ~~Perno ja Will~~ Willandi ja kõigeenmamiste Perno=ja Sare maal, kus runkius iggal aastal ni paljo ja ni suurt kahju teeb.

Q — wird erlaubt.
Moritz
Censor.

Dorpat, am 21 October 1821

— der Druck —

72

71

XXIX.

Teädused

Maarja kihhelkonnast, Tarto maal, ~~läkkitati~~ todi meile ühhe mamehhe käest need teädused ja se laulokenne, mis sünsammas allamal luggeda:

Sel 25 dumae Augusti ku päwal kutsus dummal ausad Sare mõisa Landrati prauad sül ilmast ärra. Õnnis wallitses omma lessepõlwes sure armo ja heldusega omma walda ja rahwast, mis paljogi on, ja olli sellepärrast kõikide melest kallis ja armas, et omma allamid kui armastaja emma omma lapsiks arwas. Sel 30 nemae Augustil olli pusärki-pannemine, mis wägga ausa wisiga sündis. Õntsa Landrati praua tütre lapsed ollid kolm kirrikoõpetajaid, nimmelt: Maarjast, Koddawerest, ja Pallamusest, (Bartholomäi) selle päwa peäle Sare mõisa tallitand; ka olli kõigist neist waldadest, mis kaddunud praua pärralt ollid, kõik kohtomehhed ja talloperremehhed kokkokutsutud, et omma hea wannema pusärki-pannemist nähha. Koggumise paigaks olli suur saal walmistud, mis rumiline kül, et kõik rahwa hulk sisse mahtus. ~~Kõik~~ Kolm õppetajad, kes senna larwitud, piddasid kõrdamõda omma seätud jaggu tenistust: esmalt ausa mõisawannemata ja saksa rahwa koggodusele; pärrast marahwale, mis weepissaratega omma suddume kurbdust ja halledust üllestunnistas;

N 48

— dieses —

omma armsa wannemaga vinast kord tunnalagi
jättes, rahholist hingamist, ja löpmatad hinge rahhu
iggawesse tasjumise pölwes temmale sowis, kuida
selle laulo salmikesega tähhendasse:

Õnnsad on, kes lotes hinge heitwad!
Kallis warnem! — ömis otsed ja.
Inglid toid sul kroni, kui sind hüüdsid,
ja ja lärsid ilmast rahhoga.

Nomid seal, kus allajäänd koik tähhed,
mailm kadvend pörmuks jäwo eest,
silmapilgus nendest mõdalähhed,
lojad näed ja römus iggawest.

Selge sul, mis meil siin weel on warjul,
ello-halliwal jood jamoga;
iggawene walgus paistab simul,
ning so ön on ilmalöpmata.

Citse römsast rohkille illo!
ehtens hingamise kohha peal;
Kaswa! et so warjo willo,
haua-ehte kattens olleks teal!

Let 28 dnl Septembrit. Tarel Reinwald

— unum —

Teadused.

Saksamaalt. On meie maal üks suur ja pimme mets, nimmega Schwartzwald, se on: Must mets, kust suur mante labbilähheb, ja kus üthtegi wersta pealt ei kohtsi, egga muud polle leida, waid on metsa ees üks, ja teistpool metsa üthtesama wersta peal toine korts. Sessamast metsast juhtus sagedaste, et teekäijaid rifuti, ning ka tappeti; sest et siin röwlitel kullast warju.

Juhtus süs, et üks lihhtsnik sel, omma meistri kässo peale, tappilojusid läks kulama, ning et meister temmale kaks kummend wüs taalrid rahha kaasa andis, mis seal, kus kaupa pidi sündima, ühtele ja teisele käe rahhaks pidi andma. Sel läks jalla teele; wõttis omma head turski käsa; ja et metsast tulli läbbimima, pani ka weel mõeka pusa peale. Sinu pennikoormad kaks olli käinud, ja metsaalluse kohhu on liggi; kuida tunnal mind täma must-metsast läbbi aidab? Kes teab, ehk jäen iggawest semma maggama? — Lihhtsnik kostis selle sõma peale: minna lähhen ka sedda teed; ärge kartke, teie ollete tuggew mees, ja minna ka; meie mõlle mad: minu turk kolm andamast, ja mo mõek neljandamast, meie wõidame kahhekssa meest ärra, kui neid nipaejo korraga metsast meie peale tullema. Tunnal tännakud! ütles toine, et teie ka sedda teed lähhete; küllap süs iseka peäseme.

Sinu ollid lõpnud sõmast, tõusid mehhed üles, ja hakkasid minnema; agga kui kesk metsas ollid, üles tundmata: oh! mul on suur hirm süddames, egga ühtegi käes, misska woitsin wasto hakkata, kui röwel ja rihuja peale kargab. Teie körwas käib koer; se kargab kõhhe selle peale, kes teie külge kät kahsuks panna; teil ei olle süs ühtegi kaitsa: antke omma mõeka minno kätte, et mul ka tapleminse riista olleks.

Lihhtsnik wõttis mõeka pusast ja andis. Sinu turk maad ollid käinud, tõmbas tundmata mõeka tuppest wälja, ja wehtles temmaga tule käes. Ütles süs lihhtsnik: ärge tehke nenda; pange mõeka temma tuppe; ja kui sedda tarwis, süs wast tõmmake sedda wälja. Sinu need sõmad sai õõlnud, nägi ka sealsamas paigas turski pead lõhki lõhkutawad,

— und —

ja koera emese kõrwa surnud mahhalangewad. Mis ja leed!— hüdis ehmatand inimenne: agga kurjateggija olli ka jäälesamas paigas: omma käega temma kaelarätti kus kinni; pannes mõega õlga temma süddame kohta, ja hüdis hirmsa häälega: rahha jeie! ehk ma ajan sind jallapealt labbi!— Sõi süs toine omma kukrust wälja, ja andis kisuje kätte. Agga näggi lehtunik emal kee äres üht pu kandu ollewad, ja üllesi kisuje wasto: sinna olled mo meistri koera tapnud, ja temma rahha minno käest kisund; jedda sinna ja minna, ja summal kolmandest teame; agga meister jedda ei tea, egga jedda ka koggoniste wõlla uskuda, et üks ainus mees mind ollegi jõudnud kisuda: waid temma ajab jedda kõik wallesi, kui minna temmale tõemõda nägin, kuida mulle sünsamas paigas tema sündinud; üttleb, et ma temma omma ollen ärraprüskelnud, ja jadab mind Kohho alla. Sepärast palun sind: pane mulle üht märki külge, kust nähha, et ma rõõwlite jerkka ollen sattunud, ja nendega wahhemas kimbus olnud.

Hea kül. üttles toine, üttle agga kus, ja kuida sinna pean hakkama? Emma! koostis lehtunik, sün on üks sille kand tee äres; raiu selle peal mul kaks sõrme õlgast ärra, agga kui ja raiud, süs raiu ka kõigest rahmo wäest et ja neid üthe hobiga õlgast ärrajaad. Lärsid süs kahmu jure jedda teggema. Lehtunik pani kaks kesimest sõrme kahmu peale; ja kui toine kõigest wäest raius, tõmbas temma sõrmed eest ärra; agga mõek jäi kandu kinni, ning olli ka kõhhaste lehtunik rõõwli peal; loi tedda mahha; wõttis omma nõrid, mis ka wasti kate ja lahmaste jallad kinni sõidwad, ja siddus kisuja käed ja jallad kinni; panni põra temma juhtu, et ei janud häält tehha, ja weidas jedda metsa warjulise paika; wõttis omma rahha, ja ruttas jallapealt sinna laggasi, et kohtusse leada anda, mis olli sündinud. Widi süs rõõwlid sinna; ning juhhatas sesamma kolmtoist kümmend kurjateggijaid kätte, kes temma selts imehted, kes ja kerwe aasta ses metsas ollid kisunud ja tapnud.

— jeaau —

Tarwerre maalt sel 5damal Oktobril. Meie kõhhas olli lämawade kõrre polest rukkid kül, agga ei ama kõrmad jurest wälja, et rukki isiemesest waene on. Paiguti olli külm leidla pigistand; paiguti ei jõudnud hopis wal mis sadda. Killi, mis kaua hakkis seisnud, iddaneb kül, agga, kel sedda aega ei andud, ei lähhe mitte kõik. Oldra ja kaera wilja polest hopis weel leadmata, kas semet same; et külmad mis Augusti kuul olliwad, juiwiljale kahju teinud. Erned, oad, läätsed, ja kartuhwlid on külm hopis ärrawõtnud. Seddasama rahhosündimist kuulutasse kõik ilt poolt, Narwa-, Wirro-, Järwe-, ja Wõrro- ja Wiliandi maalt. Sinna semet ja ummalaid polle lämawade mitmes ma nurgas koggoniste sadud, ja sawad need kül wägga jurest hinnas, nenda et kuida semeermdki ollema.

Wõisiko mõisast, sel 10nenda Oktobril.

Meil ei olnud sel süggisel ummalaid; kulutaki süs, et kel neid olleks müa, neid mõisa toors, ning töötaki leisikast 7 rubla anda. Sulli süs üks omma walla mees ummalatega, ja üttles aidamehhele: tehke agga õigust, nii kalute, jest kõtis on 30 naela ummalaid. Aidamees üttles: kül kaal õigust teeb, ja näitab paljus sul raupa on. Kalus süs ummalaid üttles, ja näitis kaal 46 naela ~~kõtis~~ ollewad. Mees ei tahtnud jedda uskuda, waid hakkas isse kaluma; agga jai ikka 46 naela. Üttles süs: ~~sõe~~ ~~tõe Summala kaal mõtsad, kes kõik ennast üllele tallapõja~~ ~~jobrad ollewad, ja temma werre waewa ennäte jõsse,~~ ~~põle~~ Et wata Jimmet! ~~ei tea ja perrist~~! — minnewal nädalal käisin jellesamma kõtliga Wiliandis, ja pannin sedda nendasamma ummalaid kaisi, kuida ta praego süs jeisab, ja wisin warna jõbrale; ~~andis ollo kerwe. paar jobrait ja kõhhudais jüa; agga egga je jet ajal 46 naela~~

— jig —

Je ei mõetnud temmast emam wälja, kui agga 30 ta
naela ± kui sel korral nimoga nenda teinud, süs sedda
ka emegi mulle ja ~~kõigile ten~~ töistele teinud.
Sejammane luggu olli, nomi aastad leed Niggula kihhel-
konna mehhega Jarwerre-maal. Olli oppetaja ledda
pallunud, et kui ~~temmal~~ täidiks wõid mũa, sedda ~~süs~~
temmale tua. Sõi süs mees peagi wõid omma püttiga,
ja ütles: oppetaja! ei hõli wõid kaluda; se on nimo
warma iggawene kauba-püt, misha suuwel korda
kolm Jarwerre linna sõprajale wõid wũn; nemmad
jo tunnwad rüsta, ja wõtwad iggakord nimo wõid
kalumata wastaja. Oppetaja korkis selle sõrma peale,
ja ütles: armas Jakop! sind ma tunnen kui ausad
meest; sinna ei nimi, egga redvagi tahha petta; agga ei
ka minnia sindki tahhaks petta: sest et nimo silmist
nenda naitab, kui peaks püttis rohkem 30 naela sees
ollema. Lõdi süs wõid wälja ja pandi kalo peale, ja
nähti 42 naela ~~wõid püttist tulewad~~ seal olewad.
Sui nüüd warma aasa mees ~~sõnnud~~ kolmkord selle
püttiga ~~sõ~~ sõprajale suisel ajal word wũs: süs ta
sõtis neile iggal suuwel 36 naela ~~word~~ marsita; ja
kui ta ledda kümme aastad teinud, süs oli ~~l~~ 360
naela, mis on: kahhekssatõistkümmend leisikad wõid,
ilma hinna samata, temma käest sõprade kätte läinud.

Need sinnatsed asjad näitawad selgeste kül, et meie
hea maratwas warnast harrinud wõsi, muist ka holetust,
ja selle wina sutaie hinnno pärrast, isiemesele liga ja
kahju teeb. Ainzo temma turrule ehk ladale, ~~kõrvale~~
~~temmal~~ ikka sedda karta, et tedda petteharse jest
et temma omma kaupa umbse arwo järrele sema
wũb. Margapuud temmal arwast on; ei olle temmal

— Sru —

(jest et püttis
~~Pütis~~, kui ta
äreni ~~wõid~~ täis,
~~—~~ justament
30 naela wõid sees on.)

ka mitte õiged kũllimittu egga warka; waid ta pannep
omma wilja umsest kotti, ~~omma~~ ehk mis ~~tot~~ tal muud
on, umsest pütti ~~[illegible]~~ ilma et isti teaks, paljus ~~jo~~
mõetawad korduut wũb. Se on kũl ũks wagga
kahjuline holetus ja rummalus. Ues tark ja moistlik
perremees, sel peab õiguse war, ehk kui sedda ei
jouaks jada, õiguse kũllimit, mis trũki kolm warka
peale lähheb, majas ollema; nendasammoti ka, ~~tempitud~~ margapu,
~~tempit~~ toop ja kũnarpue: ilma neiata tark majamees
korda ei ja, waid ta pettab ehk töist; ehk toine
pettab tedda emast, mis õigesagedamast ~~sünnib~~ juhtub sündima.

~~Lyhj ma.~~ Ütleb ũks wagga tosfine warma sonna:
kui ũks ũht, süs toine jälle töist rikkub.

Sejamma sõrma näitab emast tallorahwa, ja temma
sõprade polest wagga töeks, kuida sedda sestsammast
sünsammas allamal nimmetatawast sündipud asjast
nähha. Ũks Kũngi ~~[illegible]~~ walla (Brinkhuff.) tõllomees
töi omma moisawammale ummalaid kaubale, agga
küsis sedda samma hinda, kui neid poest mis poemehhed
wõtwad. Ütles süs härra: ~~se on liig~~ no sõber! se on liig;
egga maal sedda hinda kauba eest anda, mis lina
paigus, kui tedda kolmandamast käest osta. Jah!
armoline härra, kostis tallopoeg, teie sõrma on auus sees,
ja tõsi; ~~nimma~~ ma ei ja sedda hinda linnas, mis teie
käest küsin, et meiefuggusid ikka pettelarse; agga
meie pettame ka jälle poemehhi, ja jäeb nitto korr
kasu meie pole. Õrkke agga ummalad ärra; sahhan
hommen linna nimma sõla tonna. Ummalad on tärma
weel puhtad ja head, ja selle hinna wäärt, mis ausa
härra käest küsin; egga ja härra poest ilmaski
nisuggusid ummalaid. Kui härra ei wõtta, süs
wũn neid hommen linna; ja kui ma süs ka naelast

kümme koppikad wähhemalt hinda saan, kui teie käest küssin: süs ommetige sestsammast leisikast, nisama paljo rahha poemehhe käest ~~saan~~ wöttan, kuida teie käest ollen küssinud. Kuida nenda? küssis härra? Jah! lähhen koddo; pannen metsummalaid ja tappu lehti sekka; wat süs auus härra! saan ikka omma täit hinda kätte. Wöijäh! ütles härra, eks sa süs karda pattu, et lähhed petma? Ei! kostis mees, ei, kui temma pattu ei karda, et mind pettab, ja minno omma öiguse nimmel minno käest kissub; süs ~~minna~~ minna sedda ka pattuks ei arwa, ~~et~~ kui tedda jälle pettan, et omma kättesada. On sis tössi: kus üks üht rikkub, seäl ~~rikk~~ rikkub töine ka jälle töist.

— tid —

Ambla kihhelkonnas, Tallina maal. Pölles sel süggisel meie kirriko-öppetaja rehhi ärra, ja pölles ka 75 koormad rukkid sisse. Tägitakse, kui olleks rehhepap reht ülleliaste kütnud, ja nenda se kahju tulnud.

Jöelehhe kihhelkonnast, Tallina maal. Meie kirrikon jälle lesseks sanud, egga tahha sün öppetajatega siggidust ~~siggimist~~ ~~siggidust~~ olla; üks tulleb, ja töine lähheb; sest et ellamine sün köhhas kitsas on. ~~tahhab olla~~. Öppetaja, kes meil wiimsest olli, olli kül noor, ja köikipiddi köhhane mees; agga pandi Jummalast temmale sedda peäle, et silmad wiggaseks saiwad, ja silma walgus wimaks hopis käest läks. Ei wöinud süs willets kauemine ammetid piddada, waid piddi ~~ammetid~~ sedda, ning ka ~~ja~~ asset käest ärraandma. Otame nüüd töist, ja ööldakse Kandidatt*) Knüpferid meile sama.

Märjama kihhelkonnast, Läne maal. 21. mesel Augusti ku päwal ~~laulatati~~ seädeti meile uut öppetajad, kes kaddunud Meedri assemele ~~tulli~~ meie kirriko ~~ja meie kihhelkonnaga~~ peäle tulli.

*) Kandidadiks nimmetakse nisuggust meest, kes surekoli peäl walmis sanud; Püskoppi kohtopolest läbbikatsutud ja üllekulatud, ning temma käest tunnistuse kirja sanud, et tedda kölbawaks ~~arwatud~~ arwatud öppetaja ammetitid ~~piddada ja wallitseda~~ peäle kutsuda.

— iwerd —

Tiamaalt. Augusti ku 21 päwal sündis Krünhowi wallas se önnetus: Kristjan, rikka perre poeg, tulli rukki koormaga wäljalt koddo, ja olli issi koorma ötsa jänud. Kui rehhe alluse wärrawa ette sai, laskis ennast koorma ötsast wallates ~~eddewalt~~ mahha, egga möttelnud selle peäle, et ~~rau~~ kahhe aruline raud ang, miska wihku koormateggijale kätte antakse, tahha koorma sisse olli pistetud. Kui süs üllewelt ~~mahh ennas~~ halpimise wisi ennast mahha laskis, ja wäega ~~alla~~ mahha olli tullemas, juhtus ango peäle, ja kiskus se temma köhtu löhki, et soled köhhe wälja tulliwad. Olli tohter kül ~~köhhe~~ seäl; agga mis seäl ennam ~~ai~~ aitamist wöis olla: surri mönni tund pärrast sedda ärra. Öppigu nored inimesed sestki önnetusest, et wägga tarwis seddasinnast pühha Pauluse sönna melespiddada, mis ütleb: ärra olle rummal, ei suremas egga wähhemas asjas.

47

Alsperi möisast, Haljala kihhelkonnas, ~~Tallina~~ Takwerre maal. Meie wallas pölles üks nöukas tallomaja ja temma kaks aita ärra. Perrenaene olli leibu ahju pannud, ja ütlewad tuld ahjust lahti peäswad; agga sünnib kül arwata, et perrenaene ahjoluda ämbri kastnud, ja tedda räästa, ~~pannud~~ ning nenda maja pöllema pannud.

Tia-maalt sel 13. Augustil, territas üks noor mees Sinti möisa wallas püssi kiwwi; ~~kui püs laengis olli~~, ~~ja laski~~ püs olli laengis; läks lahti, ja tappis Kuse Hanso seitsme aastast poega seälsammas paigas ärra.

47

Perno-maalt. Sel 30 nemal Augustil pölles Tamiste wallas Tätseppa Jago Anne tubba ärra. Tulluke peäsis leiwaahjust ~~lahti~~ wälja.

47

— sier —

~~Kaubaajamised~~
~~mis Tännawo suwwel A.~~

Kaup.

Kaup, mis laewakäimise harrastamisest, kumb wõimsem ast Juli ku päwast, Kia linnast merre kaudu wõerale male läinud.

Nisso 46; rukkid 642; odre 1,360; kaeru 55 šaltitust. Külw. linnasemet 2,758; tamp = linnasemet 159, 420; kanepi semet 18, 501; tutra semet 1,397 tünnid. Turje kangast 1,117 parku; šaelaudu 1,225 tošinad; lammist wardi laudu 134 tošinad; tahhutamata paeka 15,672 668; tahhutud 15,672; piitsakesi mastipuid 106, ja suri 88 tükki. Kanepid 30,206; Kanepi takku 2,290; linnu 75,968, ja linna takku 884. perkapunda. Wakka 14; põltaski 328; ja kemna kõige parremad suggu (Waiwasse) 27; kauda 156, tubbakad 850; tõrra raswa 5, 150; küünlaid 5; ja elli 1,189 perkapunda.

Sesinnane sün üllemal nimmetud, ja wõerale male Kia linnast šadetud kaup, maksis 23 miljoni, 747 tuhhat, 232 kublad, ja 85 koppikad.

Kartuhwlid

Kes šedda kallist wilja mitte peaks tundma, mis meie päwil iggas ma nurgas, ni hästi meie maal, kuida kõiges mailmas harilasse ja šämowäärt dunmalast antud leiwajätkuks küdetarse. Sesamma willi ei olle perrile meie, waid wägga kauge ma willi. Üks Inglis- ma laewamees, nimmega Frank Drake, tõi šedda esimesest Ameerika maalt Europa male, 68 aastad pärrast šedda, kui Omm Johter Martin Lutter šeggasers läinud usso-õppetust puhhast kirjast harrast oiendama, mis sel aastal sündis, mil 1517 pärrast Kristust kirjutati.

Esiotšast peki kartuhwlid, kui üht wõera ma imme asja kummagate, würstide, ja nu sure rahwa aedades, et arwati, et kemma Europa maal ei piddand siggima. Peter, kes šelle nimmega esimene Wenne rigi Keiser olli, olli ka esimene, kes Hollandi maalt, ühhe rikka

— kuigi rslaubb —

kaupmehhe rohkwajast paar toopi kartuhwli semet Peterpurri laskis tua, mis sel ajal harrast ehhitama, ja laskis neid polest Peterpurris, ja ~~tõise tobi~~ elusk- was mahha panna; nemmad kaswid wägga uhkeste, agga tulli warrane külm, ja wõlis neid ära, ning awas- süs se juur, ja mailma õigani kulus Keiser, et nemmad meie maal, mis põhjapoolne ma on, ei roggonuste pidand siggima, egga eddasi nimmerna, ja jättis šedda asja mahha. V48

Kaupmehhed laskse omma maja tarwituseks, tündri kaupa kartuhwlid Inglis-maalt tulla; sest et se usk perriseks olli jänud, et selle wilja suggu meie maal ei kaswa, egga ma tedda šalli. Wimaks ommetige kattus üks sün, ja õine šeal, ehk kattes pärrast monda kartuhwli mahha panna; ja šaid ka ja leidsid ka šuggeje robba raid wõšjude al; agga et šelle wilja harrimise wisi weel ei mõistetud, ei olnud ka kattest mitte juurt asja, ja jai süs ikka kartuhwli harrimine meie maal kärdnäride tõeks ja holeks, et kül jo Sarsa-, Prantsuse-, Inglis-, Hollandi- ja Wenne maal šallo rahwas neid tokens leiwajätkuks kawaste harris ja pruksis.

Mälestame ommast lapsepolwest, et 1774. šedda juures arwati, kui wüs ehk kuus wakka wilja aedadest šedda wilja üllespoeki, mis šallopoegadel sel ajal weel eina teadmata ja tundmatta olli. Kui 1786 wõeralt maalt šälle omma male laggasi tullime, jubba süs kõigis wiljades paljogi kartuhwlid näggime; agga ei tahtnud meie ma šallopojad šelle päale harrata, et neid omma aedadesse mahha panna.

Sedda ei olnud wiisa, kust se piddi tullema, et šallorahwas nemmad kartuhwlid kül wägga maggasid, ~~šõlsid~~ küdsid ollewad, agga koggonuste neid ei tahtnud maas pidda; ka süski mitte, kui wilja polest sundimist olli. Wimaks tõusis sü üllespõrmed halbid ja rummalad

— Ses Ottul —

innimesed, kelle lorrin teadmata rahwa jures ikka ennam usku lab
leiab, kui targema rahwa könne ja sönnast; mönned nisuggused
rummalad ollid sedda räkinud ja üttelnud, et kartuhwel nälja
willi piddi olleme, ning, et kus tedda harritakse, et seäl wilja
pöllud äppardawad, ja köik wilja siggidus ~~arrakaku~~ ärraka-u

Nenda süs sestsinnatsestki asjast nähha, mähherdune se kahju
kui rummalad lorrisejad, olgo waimolikkus ehk ~~ihholikus~~ ilmalikus asjus,
rummala rahwa keskes usku perriwad; sest et süs sedda nähtaks
sündiwad, mis Önnisteggija ütleb: et kui pimme pimmedale lähheb
teed juhhatama, et nemmad süs möllemad hauku lähhewad.

Jäi süs selle tühja, ja rummala usso pärrast, kartuhwli
harrimine weel kauagi wäekauba asjaks tallorahwa keskes;
aega möda peäsesid teadmata rahwa silmad lahti, ja nüüd
dummal tännatud! anname Issandale selle kalli anni eest
et kartuhwlid maast same wötta, ühhest suust ja süddamest
tänno. Sesamma willi on leiwajätko tulluks; ~~temme~~
temmast ni mitmesuggust maggusad roga; sötkume tedda,
teme leiwaks ~~omma~~ leiba; numame, kui tedda rohkeste on, omma
jahhuga seggatud, ellajaid temmaga; wime tedda turrule, ja same head
hinda; sest iggaüks, olgo ta tallopoja ehk kunninga
suggust, armastab kartuhwlid süa. Saksa-maal
tedda weel ennam, kui meie maal, prugitakse, ja
ajawad ~~ajad~~ seäl temmast jo ammustki wina. —

jäeb polele.

——— wird erlaubt.

[illegible]

Censor.

Dorpat, am 15 Novbr: 1821.

lõhhandikusid ülleskiskund, ja on neid weel kül sada. F — — F der Text geht ununterbrochen fort.
— — Kes nüüd se tark, kes selle immeasja pärrast õiged
wastust küssijale teaks anda? — Oh! aeg ka-utab kõik,
ja peidab kõik unnustuse warju, ja temma katte alla! —

Kui innimesed sedda silda ollid leidnud, läksid nemmad
Halliste kirriko-õppetaja jure, temmale sedda immet
räkima, ja temma käest kulama, et wahhest teada sada,
kelle rahwa põlwe ajal tedda tehtud, ja räkis neile siis
õppetaja Hollandi maalt üht tõist luggu, mis sedda-
samma wisi käib, ja ütles: nüüd on kaks aastad, kui
Hollandi maal, Drenthe makonnas, silda ma alt
leiti, mis wahhest kõige ma peäl kõige pitkem, sest,
et temmal kuustõistkümmend wersta pitkust on.
Se on kolm, ja mõnnes kõhhas, liggi nelli jalga ma
alla wa-unud, egga teadnud kegi tedda seäl ollewad,
enne kui tedda leiti. Nüüd on õppetud innimesed wannast
kirjadest ülles leidnud, et sesamma sild tuhhat ja kahheksa
sadda aastad wanna on, ning et tedda sesamma Toma
rahwa Keiser Augustus, kello wallitsuse ajal Kristus
sündis, lasknud tehha, kui omma sõa ~~wägge~~ wägga Hollandi
maad olli kättesõddimas.

Turgi ma — Von hier an bis zu Ende wird in N. 45 eingerückt.

on ütlemata suur ja perrekas ma, mis hommiko pole
heidab, ja jookswad temma rajad Europa maalt ~~ammak~~ kaugele
Asia ja Ahwrika ma sisse. Selle märato ma rahwas
on mitmed usku, mitmed karwa ja keelt. Ellawad seäl
Judid, Risti innimesed, ja wõera Dummala teenrid, kedda
pagganaks kutsutakse; agga selle sure rigi ja temma
perris ~~rahwa ehr~~ Turgi rahwa usk, on Muhhamedani
usk. Kõik kes sedda usku on, ussuwad kül ellawad Dummalad,
ja kummardawad tedda omma usso wisi järrele, ~~agga~~
~~ja nend~~ agga omma suurt prohweti, nimmega Muhamet, arwawad
nemmad Dummala sarnatseks

— dieses —

Sejanma ~~obach~~ Muhamet olli Arabia ma mees,
kes 622 aastad pärrast Kristust, kui üks pörane
jamsija pimmeda ja rummala rahwa keskel ~~ka jalut julutsi~~ ka
~~ma ja~~ harkas lorrisema; üksi ennegi rummala
waimu jees ollewad; ennast rummalast tullewad, ja
temmast lärkitud ollewad, et inimesi Tookele ja igga
wese ommistuse pole juhtnatada; kitis ennast Mojesest
ja Kristusest üllema ollewad, et rummal temmale
Kõige kurjemise fuggawust ja temma põhja taewast
rätte andnud. Sejuman maleto laddus ühtest marion
nast Kõige julbustamatt ja jonimatt, niny et rummala
ja kadmata rahwa keskes lorrisejatke jorw ikka emam
mad leiab, kui moistlikutte kõrne, langes rahwas
Kõrgilt pooolt temma jure kokko; loi temmaga ühte
seltsi, ja heitis ennast temma alla.

Kui nüüd usklikutte seltsi lüg jurekski jannud, jüs
lärs omma pühha rahwaga rifuma ja röövlima, et
omma usso seltsi toita, ja tedda illespidada.
Oli jüs Kõigis paigus temma, ja temma röövliwa wäe
pärrast hirmu ja kartust, nenda, et ka need, kes selle
ue usso oppetust kui hullopea jamsimist naeruks
pannid, sello omma ja warra kartuse pärrast, temma järrele
keisid.

Kui nüüd Rummala sallimise läbbi temma üllearmelus
temmale nenda kordalännud, ja temma juurt wägge ja
walda emesele jannud: jüs ta maad ei nowdnud, kui ainu
ilmaliku wallusust, ja mapeäliost melewalda. Winars
wastowõtnud. Se kiri, nimmega Koran, peitarse Jurgi
rahwast nisama pühhaks, ning nisamoti awus, kuida
meie Pühi-ramatud pühhaks, ja temmast luggu peame.
On jes ramatus monda head, agga ka palio rummalust
jees, must felgeste tunda ja nähha, et se ühhe pellise

walleja oppetus on. Et agga monda nimmetamata, mis seda
toeks näitab, mis praego olleme räkinud. Nenda oppetab
Korani-ramat: kes jüs ilmas laieste wagga olnud,
se leiab selle eest taewariigis, ja amab dum-
mal temmale seal, sedda waggem temma jüs olnud, ka
sedda illusamaid ~~ennam illusamaid~~ naesi ja hobbosid, et oiged
tuhtlejale seal piddada. Seale sedda amab se juur prohwet
Muhamet ommas Koranis kubba nelli mehhele kubba,
nelli naest ennesele wotta, ja neid korraga piddada;
ja weel muiste sejuggujid rumalata ning inimese kalse-
mise, ja rummala puhha tahtmise wasto raiwaid
asju paljogi.

Muhamedani usorahwas peab igga päew nelli korr
palwet piddama, ja palwet tehtes, omma silmad
päwatoujo pole pöörma. Kui hommiko ja ohto pal-
wet lähhek leggema, jüs peab ennesedda käsi ja
jalgu pesema. Paastumist on paljo; paastuwad
kaks korda näddalas, ning on neil ka mitmed jured
paastud; agga need Kõige juremad on meie tuhkriliko
ajal, mil nemmad omma uutaastad harkawad.

Jurgi rahwa juggu on üks wägga näggus, pris-ke,
rammus, ja wapper rahwas, agga on temma ka hirmus
korre ja walli, ning lüg armoto wõera usfuliste wasto,
keda üllewägga wihkab, ~~nur~~ neid koeraks nimmetab,
ja rummalast ülleb ärraheidetud ollewad, jest et
nemmad Muhameti ei usso. Sedda ei olle nisuggusest
~~usso~~ rahwast ~~ei olle~~ immers parma, jest, et ellawaks
leggew rummala forma temmal teadmata ja tundmata.
~~jagga on ka riistiratwa kaitsja jalgsi jalgsi~~ ja ka ~~meie emeisagi~~
~~maal jüs jalal jalutsi~~ ramast, kes (isse) jalgsi konud,
ja loiss, kes nendega ei lahha ühte tulla, alwaks laidawad,
neid pölgawad ja wihkawad, ning agga ~~emmad~~ isse mast ~~usso~~ ükspäinis
Emis leggija ommaksis ja temma koutuste perrijaiks
~~kutsud~~, ja lahkumist rummala roggadusest lewad.

— Lopud —

78v

Sesamma Turgi ehk Muhamedani usso rahwas on ~~nuud~~ minnewal suwwel kõrraste surre ja kannatamata wihhaga üllestõusnud, et Turgi maal kõik Kreka rahwast, kes risti innimeses on, ärraka-utada, ja sutumatalt ärrahäwwitada. ~~On siis nüüd minewast kewwadest sadik~~ On seäl maal siis praego hirmus ~~risti rahwa~~ Kreka rahwa taggakiusamist, tapmist, polletamist, ja werre ärrawallamist. Upputawad Turgid Kreka rahwast; raiuwad nende käed ja jallad õtsast ärra; leikawad ninnad peast, ja pistawad silmad ~~ärra~~ wälja, ja tewad nipaljo hirmsaid teggusid, et keel ei suda ülles räkida. Poggenewad siis willetsad taggakiusatud kuhhu ial sawad ~~peäsma~~; ning on siis ka peäle nelli tuhhat hinge, musta merre kaudo, Odessa linna tulnud, et meie armolise Üllemawalitseja käe warjo al ~~saaksid ollema~~ omma hinge saaksid peasta. Hallastaja risti arm on ~~sille~~ nende willetsa ussowennakste wasto jõudmas, kes kodda ja maja mahhajätsid, ja muist hallasti werreahnestaja usso waenlaese eest ärrakargasid. ~~On Meie armas~~ Üllemwallitseja on ommast heldest ja rohkest käest õnnetumatele armu jägganud, ning käsku andnud, et kõigis Wenne rigi kubbernemangudes, ni hästi linnades kui ka maal, kõigis kirrikutes mõnni pühha jäärsko, pekkisid kirriko uksel piddada, ~~et~~ ja rahha korjamist tehha ~~peab petama~~, ~~ja~~ et risti arm omma armo ka neile waestele wõiks tunda ja teada anda. Rahha, mis nenda saab koggotud, peab weel enne näriid Kubbernemango kohtu sadetama; ning kuis ial wõimalik, nende nimmed üllespantama, kes kui helded ja hallastajad Jummala ja liggimese armastajad, omma kät ja süddant lahtiteinud, et omma armsaid wende, kes usso pärrast kannatawad, nende willetsuses kergitada.

— wird erlaubt.

Moritz, Censor.

Dorpat, am 5 November 1821.

ja Besarabia kubbernemangu

N 45

Tiast sel 1.sel Oktobril. Minnewal kuul, mis olli Mihkli ku, on meie linna 214 laewa tulnud, et nüüd laewakäimise hakkamisest tännapäwani, sel suwwel üllepea, 775 laewa ~~tännawode~~ meile tulnud, ja 677 laewa siit ärraläinud. 46.

Takwerrest sel. 18mae Oktober. Üks meie linna kattelsep olli wasseweskile läinud, ja paljo wasske kasawötnud. Kui mörned winakatla pöhjad weskil olli walmis sanud, läkkitas neid omma sullasega Takwerrese minnema: agga sullane witis aega Pantiwerre körtsis, ja jöi ennast ötsani täis. Öhto pimmedas hakkas minnema; kui Taekülla kusikust olli läbbi sanud, läks woorwanker ümber; jäi joobnud mees koorma alla, ~~ja leiti~~ tedi ~~tedda hommiko surnult~~ ~~nult~~ ja leiti tedda hommiko surnud ollewad. 46.

Jöwwi kihhelkonnas, Narwa maal, on hullud hundid tännawode mönda önnetust teinud, ja surri ka nüüd weel pärrast Mihklid innimene, kedda hul hunt purrenud, weejällestuse waewa. Olleks sedda senna köhta aegsaste kulunud, et sool selle willetswaewa önnetuse wasto abbi sadab, küllap süs segi willets olleks sanud peasema. 46.

Takwerre maalt. Meie pool on sel süggisel lüg paljo tullekahjusid nähtud; muist igga näddalas kolmes ja neljas köhhas taewas punnetas. Walgejöe saeweski; Wihhula möisa rehhi, ja Hao möisa uhke kahhe kuowiga wessiweski pöllesid ärra; nisammoti ka mitmed tallomajad seäl ja teäl. Sedda önnetust igga süggise meie maal ennam nähha, kui mu paigus ma peäl, issiärranis rehhepeksmise ajal, ning sünnib ötsekohhe sedda peropölletamise süüks anda. Peerg on issiennesest süttiseks hea kül, ja majas üks wägga tarbeline assi; agga kui tedda küünla ehk lambi assemel prugitakse, nenda kuida meie ma wüs on, süs on temma mitmes köhhas. F (Hagewind)

— dieses —

wägga kardetaw, nenda kui lautades, rehheallustes, ahtades
ja reht pekstes. Kui sedda kahju peaks ülles arwatama,
mis aasta õtsa perotullukene teeb: süs saaks se rummalamki
sedda näggema ja mõistma, et pero prukimist hawhawalt
tulleks ka-utada, ja selle assemel lambi tullukest prukida,
kui ka mitte kõigis paigus, süs ommetige linna harrimise,
ja rehhe peksmise jures, ning seäl, kus kartust perotullega
käia. Jah! ütleb mõnni: kust sedda jõudu wõtta, et elli
sada? — Armas innimene! kes sa wannast perritud wisi
õtse pühhaks, ainsaks ja armsaks pead, wata ümberkaudo,
ja minne kuhhu male tahhad, kõigis paigus leiad rikkaid
ja waesid kõrwistiko ellamas, agga sinna ei leia peergu;
waid on rikkal, ning ka kõigewaesemal omma lamp ehk
künal. Kui süs iggal maal kõigewaesemal jõudu lampi
piddada, egga süs ka meie wiljaka ma harrijal nisuggust
kitsust wõi olla, et ei sudaks lampi piddada. Kus mets
kaugel, ehk kus koggoniste lõmmometsa polle, mis maksab
seäl lõmmo süld ehk lõmmo korem? — Ehk, kui sallamahti
wõerast metsast lõmmo ehk peropakko wargil käid,
ja metsawaht sind tabbab, kuhhu süs lõmmud lähhewad,
ja kuida süs hobbost lunnastad? Mõtle weel, ja küssi:
kus mo päwad, mo waew, ja mo ajawited süs jäiwad? Arwa
weel tõisest kõhhast sedda asja tõisiti: metsawaht on
mõnnikõrd ka sesuggune, kes kõwwerust nõuab; wüd
temmale süs meleheadust; ehk teed keeldud sallakaupa temma-
ga, et lubba annab raiuda ja wõtta; ~~süs on sul kül lõm-~~
~~mud ehk peropakkud käes; agga mis sa dummala ees~~
~~ennesele olled sanud? — olled issi ennast süga koormand~~
~~ning ka tõist, selle ees, kes kõwwerust ja pettust wihkab,~~
~~pattule kuusand, ning ennast ja tõist wümsa kohtomõistmise~~
~~nuhtluse alla saatnud.~~

~~Arwan kül mo Wend! et sesinnane kõnne sinno melest~~
~~õtse kui wõeras kõnne näitab. Olgo kül sinno pärrast~~
~~nenda, agga dummala tõetahmise järrele on temma~~
~~üks tõesõnna. Agga kui nüüd kui üks melemõtleja innimene~~
~~sedda kõik hakkad ümberarwama: süs so selge arw sinno~~

~~Kas dummal sedda kidab, et sedda teed? —~~

süddames kõik needsõnnad tõeks näitab, et lugga ~~[illegible]~~
nenda ~~on~~ tõeste tõssi.
Lambi piddamine ei maksa paljo, ja on temma mõnnes makõhhas,
kus perometsa kaugel, kaks, ehk kolmatki ossa odawam,
kui peropõlletamine. Tallo peäle ei kullu ennam, kui
kümme ehk kakstõistkümmend topi elli, kui sellega targaste
ümberkäiakse, ja tahti wisipärrast tehhakse. Kui üks
küllakond waat elli õstab, süs ta maksab sadda rubla;
ja on üks waat 120 topi; tulleb süs toop 84 koppikad, ja
10 topi 8 rülz 40 kop. maksma. Selle hinna eest ei olle ei ühhegi, ehk pool lagge-
dagi
~~poollaggeda~~ ma paigas, mitte talwe peäle peergu sada.

Tiast. Miñewa Maj ku 16nmal päwal, on meie makon-
nas, Kremonas, Treidnas ja Segewoldis, suur kahju sündinud.
Päew olli wägga pallaw, ja taewast nähti kõigil pool ~~mürris~~
mürristamise pilwis ollewad. Pärrast lõunat, kello kolm,
tulli nisuggune rahhe saddu, kuida sedda innimeste mällestes
meie maal weel ialgi polle nähtud. ~~Tahhe olli~~ Saddas aina
jäe tukkisid, mis okkalised ja kanna munna surused
olliwad; ning olli ka tükka hulgas, mis weel suremad
kui hanne munnad. Sedda tulli nenda paksuste mahha,
et mõnnes kõhhas liggi jalla kõrguselt ma peäl olli,
egga enne jõudnud ärrasullada kui wast tõisel päwal. Temma käis
märato laialt, ja on kolmes kihhelkonnas ütlemata
kahju teinud; puud purruks, ja wilja wälja peäl
ma sisse peksnud. Selsammal päwal teggi nisammasuggune
rahhe saddu Kuramaal seddasamma kahju, ja
rikus Schönbergi mõisa-, ja neljakümne tallopoja
wäljad sutumata ärra.

Tia maalt. Ubbenurme kihhelkonnas, Kaddiwerre
wallas, põlles üks uhke tallu ärra. Perremehhe poeg
panni tedda omma püssiga põllema; [illegible]laskis wärblaese parwet sekka,
mis kattuse harja peäle ennast olli mahhalasknud.

— Eogaud —

N 46

80v

Perno maalt. Halliste kihhelkonnas, lle-karriste wallas, Albi tallo liggidal on üks rabbastik, kus karri peäl käib. Karjapoisikesed ~~kiskusid puokse~~ korjasid pu okse, ~~maast~~ ja kiskusid wanna pu juri maast, et tuld tehha, ja juhtusid siis üht oksa leidma, mis maas kinni, ja tamme pu wisi olli. Läksid siis hulgakeste temma kallale, tedda wäljakiskuma, ning tömbasid ~~siis~~ temmaga ühhest, ühhe tamme pu lõhhandiku ülles. Pannuwad poisid sedda immeks, kust, ja kuida sesuggune suur ja paks tamme lõhhandik seie rabbastikku sanud, ja kaks jalga ma alla wa-unud; räkisid sedda asja perrerahwale, ja läksid innimesed sedda watama; ~~ja~~ Wata immet! leitsid silda ma sees ollewad, mis muist hopis tamme lõhhandikudest tehtud, mis poolseitsmed jalga pitkad, ja pooltõist jalga laiad. Arwast juhtus mõnni sare ja männi lõhhandik hulgas ollema. Sesamma rabbastik on peäle kümne wao maad lai, kust sesimane ma sisse wa-unud sild üllekäib. Se asi on kül immestamise wäärt, sest et temma iggawest wanna, ja ennemuistse põlwe rahwa tö on. Kes teab kui mitto sadda, ehk weel peälegi, kui mitto tuhhat aastad, sesamma sild ma al seisnud? Kuhhu se tamme mets kaddunud, kust selle silla lõhhandikud wõetud? Neil päwil, mis nüüd on, ei olle kuski pool seälatsel ümberkaudsel maal, ei ligidal eggakaugel, ei tamme wõssukestki nähha; õmmetegi näitab sild, et ennemuinatsel ajal seäl tamme metsa ~~küll~~alte olnud. ~~Albi külla rahwas~~

~~Albi külla rahwas~~ Albi perre, ja muud küllarahwas, kes seäl liggimail ellawad, on jo mitto kümmekond koormad

— wird erlaubt.

Moritz, Censor.

Dorpat, am 11 November 1821.

Allutaggusse maalt. ſel 28 Oktobril. Sel näddalal leiti Jöwwi kihhelkonnas ſure maante peäl, Jöwi kirriko ja Kukruſe möiſa wahhel üht willetſad, kedda jummalakartmatad ärratapnud. Olli önneto weel hinges, agga ei ſanud ennam räkida; olli külliti omas rosposkas maas; ötſaeddine olli hawatud, ja parrem käſſi mahhalödud; agga hobbone olli tee körwale käändud, et peaga pöſaſtikus ſeiſis. Seſamma willets olli ühhe Peterpurri lihhuniko prikaſſik, kes möiſades käis watamas, kuida temma perremehhe härgi piddi petama, ja tahtis innimene ſel körral Jöwwist Kalwi möiſa (Pöddes) minna: on temmal ka wiis ſadda rublad jures olnud. Arwatakſe, et purlakad tedda tapnud, kes ~~kes ſui ötſa meie maal töel olnud käi~~ ſuwwel meie maal töel käiwad, ja ſuggiſel ajal jälle koddo pole töttawad

Takwerrest. ſel 3 Novemb: Üks linna ſullane läks Klodi (Peut) weskile; kui omma jahwatuſega ſeält olli ärralainud, leidis möldri naene, et üks ſuur kallewi pak olli ärrakaddunud, mis temma jures wannutada olli olnud. Arwas naene kohhe, et ſeſamma ſullane ſedda warrastand, ja ruttas linna taggajärrele. Salgas mees kohto ees köik ärra, ja walletas ennast puhtaks. Mönni päew pärrast ſedda, leiti kaſermute tagga üks kot, kus 20 künart kallewid ſees; ja tulli ka weel, päew pärrast ſedda, üks klaſſi kaupleja innimene, kes enneſe käes ſest=ſammast kallewist 22 künart ütles ollewad, mis ſelle üllemal nimmetud ſullaſe käest östnud, ja temmale ſelle eest ühhe pibo, ja ühhe rubla andnud. Sai ſüs warras omma tenitud palka kohto poleſt kätte. — Vide lezte Seite.

Wöera ma Seitungid kulutawad, et ristirahwa ahhastus ja hädda Turgi maal weel ammugi pölle löpmas, waid Jummal

— dieſes —

parrako. 1 päew päwast Juremaks nimemas. Ei arma usso waenlaesed ei norele egga wamale armo; mõek nidab kõiki mahha kui heina: kes nored nägguesad naesterahwas neid wahhest jättawad hinge, et hirmo igaühemõistele wastust jada. Põletasse majad, honed ja linnad ärra, kus ristirahwast ellab, ja on nende kirrikud ja püha kojad kõik ma tasja tehtud. Alimad tuhhandeid, kes maggede peale poggenesid, on jenna jänud, ja nälga surnud. Weedda Jumal laewade peale ja ülle raja aitas, on mast had pool hallasti peäsnud, ning otawad nüüd ja lootwad Jummala armo läbbi, hallastamist leida omma usso rahwa polest jures leida.

Kulutawad süü ka kõik wõera ma kasjetid, et ristirahwas, kõigel Europa maal, enam neile ümetu-malele rahha on korjamas. Sago Jumal jedda andna, et head koggumist saaks ollema, et kurwameleliste nuttopisarad, ehk mõnestki päwast saaksid kuiwatud.

Kes Jurgi-maalt peäsnud,

— —

Sesamma hirmus taggakuesamine, mis nüüd neil päwil Jurgi-maal teame ollewad, annab meile, oh inimesed! selgeste nähha, mis et inimene ilma Jummala tõe kuulmata, wägga kardetaw loom on, kes armolikumist jüddames ei kunne, waid kui kõigeilgem kiskjas omma emese jugge peäle, ja temma wasto harrab. Aitkem Jesandale jüddamest ärmo, et ta Jesuse armoõppetuse abiga walguse läbbi meid parrema põlwele aitnud, et teame et wenna armastust Jummala armastamist teame ollewad: ning, et igga meest jedda Jummal inimese palle ja näoga lonud, wennaks mõistame arwata, kellele Jummala tahtmise järrele kõik head peame jõwima ja teggema, nenda kuida Jesus õppetab ülletabe ja

Matteuse ramt: 7 p. 12 s. üllelb: kõik, mis teie ial tahtate, et inimesed teile peawad teggema, nendasammoti tehke ka teie neile.

Wanmal ajal, kui ristirahwas ilmas waist haakas maad pidama inimeste keskes, juhtusid ka Jesamma sugguse tagga-kuusamised ristirahwale kannatawaks ollema. Kõigeenna-miste Roma linnas ning ehk Asia maal, ja kõrg ka Alexandria linnas Egyptusemaal: agga kõigetullisemad taggakuesamised sündisid Roma keisrite Nero, Domitiani, Trajani, Hadriani ja Diokletiani Diokletsiani wallitsuse ajal. Need sün nimetud Roma suse rigi wallitsejad püüsid kõigest (ristirahwa) wäest ärrahoppetada, et ristirahwa hingegi eman pühhand jäma. Esimene kuesamine hakkas 64. aastad pärrast Kristust, keisri Nero wallitsuse korral. Sesamma Nero on omma werreahnuse pärrast, omma nimme mailma ääjani kuulsaks mõtlesid jätnud heinud. Temma laskis ühtes ja juurt Roma linna pollema panna, lükkas süüd ristirahwa peäle, kedda wihkas; ülles neid jedda tiggaduse pärrast teggewad, ja jakis neid nenda kõikide wihha ja wihkamise alla. Hakkati süü ristirahwast waewama, piinama ja tapma; upputati neid tuhhande kaupa; podi neid risti; ja heideti neid lõwi koera ette: tõisi põletati ellawalt arra; kuidi jaati ja-uki Postide külge, ja kõideti õlgadega ümbert kinni, ja pandi tuld külge. Sejuguse kuesamist on kumme kord olnud, agga wümnest Roma rigis keisri Diokletsiani wallitsuse ajal, 284 aastad pärrast Kristust.

Nüüd on hakkand wanna aja kannatamised taggasi tullema, sest, et praego Jurgi maal jeddasamma näne ja kulene sündiwad, mis Nero ja Diokletsiani ajal sündinud sündis.

Tallinnas Tallinnawal talwel rekruti wõtmise ajal, kui nored — nen uued —
mehhed ülen mõsa

Eestest. Tiiane

— —

Ühhest kurjast mõttes tulleb teine, ning ühhest paltust tulleb

Jumb

teine.

Kui üks jalg jo kõrwal' läinud,
õige tee pealt, kus ta käinud,
ei süs ole otsamist
teise jalla tullemist.

Sammu sammult ainal jõuab,
patto pole nuttoga:
ning mis jüs jo jõudda nõuab,
kurdad (~~wimast~~ nuttoga. wümsell.)

7 Pernost. Meie Kouge-parija-kohhas annab leeda, et aastast, mis olli 1812, tärna wookse esimese Juli ku päwani, Perno makonnas ~~ärrakoistkümend~~ tuhhat, ühhetsa sadda, kakskümmend ja üks laast ue-rouge linnaga pagitud, ning seddawisi 11,921 last wanna rouge wihha ja nende kahjo eest warjatud.

Sarto maalt. Kolmandamal Oktobri ku näddalal pölles Laiwa moisas, Wursi kihhelkonnas, moisa rehhi arra; pölles Seitse kewwankert ja kaks kechobbust Jõge. Näddal pärrast seddapölles ue-Pöltsama moisa (tnu rehhi arra. Mõllemas kohhas sündis kahju perotul-
(Obrezyglau) lest.

yfroot Jürdsee.

Turro hind ei olle mitte kõigis paigus, egga ka mitte iggal ajal aasta ühtsejaggamma; allaneb kõrd, ja üllenep ka jälle, seddamõda, kuida üht ehk teist asja ehk wilja rohkemast ehk wähhemast tarwitatse, ehk turrule tuatse. Mimewal Mihkli kuul olli

Perno linnas turro hind

War rukkid marksis	———	3 Rub. 80 Kop.
— odre	———	4 — 30 —
— kaeru	———	3 — "
— rukki jahho	———	6 — "
— Linnasid	———	4 — 50 —
— Nisso	———	10 — "
Tünder sola	———	18 — "

X. Seädaandmine: kui Perno linna lähhidaelt, ühhest ehk teisest koggokonnast noort rahwast peaks lahhetama õppetuse alla panma, et Kirjutamist ja rehkendamist õppida; jüs wõib neid Sauga walla Koli, mis Perno kihhelkonnas on. Woetatse üllespiddamise ja õppetuse waewa eest (sada) aasta pealt 4 wakka rukkid; 3 odre; war ernid, toine ulbe; 5 leisikad lihha, ja 50 Rubla rahha. 7 werand räimi; leisik wõid;

Abram Holter
Sauga walla koolmeister
wind dori mano kõ prezent.

Keisri Härra, kui Wenemaa Kiigi Ülemawallitseja &c. &c. &c.

Käsk
mis Lihwlandi-ma Kubbernemango wallitsuse polest kõigile kulutanse.

Lihwlandi-ma Kubbernemango wallitsus on omma pathandamisens leada janud, et puud, mis rahhele pole maanteed peab istutatama, mille nenda ei kossu egga kõrdalähhe, kuida õiguse polest peaks ollema; et, kuda todud sõrmed kulutawad, muist karja ellajad; muist ka leekäijad puid ärrarikkuwad, ning ka weel pealegi mõnes paigas üllemeleline wallatus silla käsijpuid ümberlükkab.

Et wallitsuse kohhus, selle eest hoolt kanda, et puud mis tee äre istutud, ning sillad ja nende käsijpuud, mis krawide peale lehtud, ja kellepärrast mõnda kulluksst ja waewa olnud, wallatuma rikkumise eest jaarsid hoidud: jest, et puud muido ialgi ja kossuma, kui neid laggajärrele kõhhe rikkutakse; ning kui jesugust ülleametust mitte peaks teatama, keisri Härra tahtmine jest polest leggemata jäeks: jest, ja selle pärrast tunneb Kubbernemango wallitsus tarwis ollewad, käsku anda:

1./ et koggokonna kohtomehhed, (kes jure tee liggidal perremeestele ~~Perremeestele~~ ollewad, ~~omma perremeestele~~ sõma anda, et omma karjastele kimitawad, et weirsid hoidwad maantee puitele kahju leggemast, selle ähwardamisega, et kui sedda nende holetuse pärrast juhtuks sündima, neid jüs kõwwaste mõisas peab nuhheldatama; agga et perremehhed ise, kelle weirsed puitele kahju teinud, toisi puid asemele peawad murretsema, ehk ni palju rahha andma, et neid hirma pärrast istutada.

Jürri Hõgflow

Jikka sedda sama istutamise &c. ja kullust weste jaars ollema, ja jäeks

2. et mõisad, kõrts-mikkud ja perremehed, kes maanlee kõrwas ellawad, selle üle walwawad, et puud, sildu ja silla kaõsi puid, kui nemmad ka mitte nende sillutamise jaust pearas ollema, nende walla ma peäl ei narrita egga rikkuta. Kui leräija rahwast, olgu nemmad tallopojad ehk muud, sejuggune üleannetuse peälle leiatsid: siis peawad sedda kohhast leada andma, ning ka sedda rahju mis lehtud; kahjuteggijaid kimi-
= wõtma, ja Marohtu wima, kus neid sedda-
möda karistatse, kuida nemmad leninud ja wäärt on, ja ni palio maksu nende käest wälja sunnitatse, kui rahjo parrandamine kohhendamine tarwitab.

= Seäsammas paigas

Seddasinnast näitku peawad kirriko-öppetajad iggal aastal nahhele kõrrale kulutama, esimesel Aprillil ja esimesel Oktobri ku näitvalapühhal

Antud Pias, Loosi peäl sel 26 Juli 1820

J. Du Hamel
kubberneer.

W. v Bluhmen
kubberneemango kohtu nõunik

J. v. Togge
kubber: kohtu asessor.

Fäsing
sirkretär.

Sõe-pollelamisest

Iggal töed ja teggemist lehhes, on pea iggal, maal iggal rahwal koine wüs. Et nüüd kül igga rahwas omma wisi kõige parremaks kidab; siis sünnib ommetige arwata, et kõige kõigest mitmest kohhast parremad wõib nähtawasse juhtuda ollema, kui neid õige wisi; ja õige tahhelepanemisega kõik arwatawatest kohhe. Se sama maksab kõigist asjust, maksab tenma süs ka sõe pollelamisest.

Meie maal pollelatse süüsi sõe kaunudes ma sees, ja kidame sedda wisi, et sedda omma esiwarmemate käest olleme perrinud. Wenne-maal ja Saksa-maal põlletawad süüsi ma peäl püüst milides; ja kidawad sedda wisi ka kõige parremaks, et sedda omma esiwarmemate käest perrinud. Nendasammuti Prantsuse ma rahwas piddas ka seddasamma wisi kauaje, agga sellis tasa sõe mõrni kümmekond aastad, kopis matka, ja karkas teistwisi mili leggema, mis kõigist, kes sest asjast pisutki mõistwad, kõige parremaks kidetakse, sest et parremad süüsi saab, ja terwe rolmas osta süüsi rohkem kütte tulleb, kui püst milist ehk sõe kaugust polle sada. Sewad nenda:

parmewad wõttawad süllast ittkuiwid kuiwe rahnu, parmewad allusrahnud alla, ja ladduwad neid harjaga wie, ehk ka kümne sülla pikkuses; ja pole sülla korgusest kui nemmad sedda kimumalnud, süs parmewad sedda ühhest õhtast põllema, agga jättawad kõige õhtu pisikest kauku, et tullukene saaks hingata, ja milist labbi käima ning kui ta mili on karkand, süs mättawad hinge kauku, et tagga tullukene kõik õhtu on, kirri; ja watab mees, labbid käes, järrele ei ruoski poolt mdewalda ja hingata.

Egga tahhab sejsmane sõe pollelamise wüs sedda, et rahnud õige kuiwad peawad ollema; ning et mili inka warma asseme peäle lehha: sest, et ma seäl kõwwaks põllenud, ja õhtu kui klasidand on, et ta mitte warga jures sõge wõta.

On sedda wisi sellepärrast wägga kita, ja on semma selle pärast
1. et sellega kõige kõrkemaste süüsi ja kõige parremaid süüsi saab;
2. et temmaga wähmalt waewa on, kui kõige muu wisiga;
3. et temma wägga joudus on, kui täma hommiko mili tuld pantud, süs wõib hommen hommiko jo seäst õhtast walmist süüsi wõtta, ruost tedda põllema panki; sest, et tullukene õhtani kestab, ja aab esimene õks walmis, kui taggumesest rahnud weel põllemist tahtwad.

— Gaffab —

84v

4. et, kui ~~miil~~ mili öiete tehtud, ei ~~kaggaiste~~ sisse jä turki, egga kuigi paljo limukad leita, kui ta walmis sanud ja tedda lahti wöetakse. Se tulleb sest, et tulluke ~~ikka~~ rahnude otsast ~~rahnudesse~~ hakkab, mis töine töise tahha mili pantud, sest et pu ikka parramaste ~~pölleb~~ ja ussinemaste pölleb, kui tullukene otsast hakkab ja otsa lähheb.

On seddasinnast söepölletamise wisi ka meie maal jo katsutud; ning on möistlikud ja tähhelepannijad innimesed temmast sedda leidnud, et kahhest rahno süllast ni paljo süssi saab, kui kolmmest rahno süllast ei jöua sada, kui neid pustmilis ehk söehaugus söeks pölletakse. Se assi on ~~mis~~ wägga kassuline ~~on~~, et kolmat ossa puid jättab raiskamata, ja kolmat ossa töed ja kulutust ~~waewa~~ wähhemalt küssib.

Majapiddamise asjust.

Kuida wähki kummis söta.

Wötta kaks topi sawwi, ja üks toop linnasse jahhu; sötku sedda kui leiwatainast hästi läbbi; ~~ja~~ te temmast süs kakkukesed, ja panne neid kummi. Kui näed, et wähhid neid ärrasönud, süs panne neile jälle seddasamma roga et: süs näed, et ~~wähhid~~ nemmad pari näddala pärrast, ja kesk talwelgi, wägga on kossunud, ja lihhawaks sanud. Süggisel ajal tehhakse talwe peäle, seddamöda kuida wähka kummis petakse, hulk kakkukesi walmis, ja pannakse neid kuiwama, et talwel olleks, ~~mis~~ kummi ~~olleks~~ panna.

Kui kannad talwisel ajal hästi peawad munnema

süs söda neile näddalas kaks ehk kolm pihhutäit nöggese marju otradega seggamiste, süs ~~naad~~ munnewad nemmad priskeste.

Tarto makonna taksa mis ~~kolmaku~~ peäle kohtopdest tehtud:

1 ℔ leiba peab maksma	5	Kopp.
1 toop ollut	10	—
1 Puddel ollut	18	—
1 toop wina	60	—
1 Wak kaeru	3 rs 50	—
1 Ltt heinu	50	—
1 Ltt olgi	8	—

Moistatus N. 45 on: korts.

Dorpat, am 26 Novbr: 1821. — wird erlaubt. Moritz, Censor.

— der Druck —

Ühhest kurjast mõttest tõuseb tõine, ja tehtud kurri tõe, sunnib tõist weel kurjemad teggema.

Kui üks jalg jo kõrwal läinud
õige tee peält, kus ta käinud;
ei siis kaua otamist,
ka tõise jalla tullemist.
Langemise pole tõtwad
mõllemad siis ruttoga;
ning mis mõtted nõuks siis wõtwad,
kurdad wimaks nuttoga.

Minnewal aastal, Jõulo ku 15me päwal, läks Ambla kihhelkonnast Lehtse mõisast winawoor Narwa, ja tulli õsest Kaddrina kirrikokõrtsi, mis Krusimäe kortsiks nimmetakse. Tulli siis õhto ilja sennasamma kõrtsi üks jomar mees, nimmega Kingseppa Kristjan: se olli enast kangeste wässitand, ja kissedans, karjus ja mõllas ni hulluste, et tekäijarahwas ei sanud maggada. Junkur, kes winaworiga läks, käskis tedda wäljasata, ~~ja~~ Tõusis ka kõhhe üks priske sullasmees, Laudika Tõnno, ~~kohhaste~~ ülles, ~~ja~~ tallutas joobnud innimest uksest wälja, ja läks temmaga kõrtsi ette. Et ta kül issigi jo pool wässind olli; läks ta süski weel amist wina imme=ma, ja andis ka Kristjanile jua, nenda et se kui surnud mahha jäi. Kui se sündinud, ~~siis~~ wõttis ta wenne rüidi Kristjani seljast; peitis sedda omma koormasse, ja need ~~agga~~ 3 rublad ~~rahha~~, mis temma põuest leidis, kõrtsi nurga tahha, ja läks tuppa. Agga et südda kohkumas olli, läks ta peagi jälle wälja watama, kas Hindrik ka õiete piddi surnud ollema; ~~lõi tedda~~ ~~mõin~~ andis temmale mõnda hopi ~~omm~~ pitsaga, et teada, kas tal weel tundmist ja hinge sees piddi olleme; ja kui tedda ~~weel~~ kulis wähhe korrisewad: siis ~~kõi~~ kõitis wõega temma jallad kammitsasse; weddas tedda mõda maad

— dieses —

emese tagga mäest alla, Perri weski tamme alla jõkke.
Oli jelsammal õel kange tuisk ja tummedadu, se
mattis jurnud ärra ja jaljad kinni.

Ku Kristjani naene ja lemma pojad, kes
täied mehhed, wanna neest mitte näinud kodo tulle=
wad; füs arwasid ledda tuisus ößejawad, ja öösid
ledda mitto päwa, ilma et ledda ollekssid kättesanud.
Kewwad, kui lumme jullamise ajal kewwade, tulli üks noor
Uddrike walla mees kirriku; ja kui pilki jõe
kallast käis, näggi jurno kehha jõe kaldas wee pöh=
jas ollewad. Arwasi köhhe Kristjani ollewad,
ja tulliwad lemma ommakssed, ledda wäljatõmbama:
agga kui küüdi seljast kaddunud, ja jallad kämmidas
nähti ollewad; füs olid selged lumistused kätte antud,
füs sai ka awwalikkuks, et sesamma ometo wäggi=
wallselt olli öösa jänud; mis mõned jo emegi olid
arwanud. Mällestas korsirahwas ledda päwa
mil Kristjan wimast korda seal käinud, ja füs
ärraraddunud; mällestas lemma ka ledda, et
Lehtse rahwas sel kõrral seal öemajal olnud, ning
Kristjani lemma larmimise pärrast kõrsist
wäljaajad wäljaajanud. Antsi ledda füs nenda
Kubbernemangu leida, ja kaksiti koik Lehtse walla
sullased, kes sel kõrral winaworiga olid käinud,
kohto ette, ja töusis füs ka peagi üllest, ker ledda
kirmsad tõed olli leinud
Kohtus möistis, et lemmale 40 pari witsa; ning
ning et ledda tühjale male jätta. Sai füs 60 löögi:
Sai füs kolmel pühhal kirriko jures nuhheldud
sel 28. Augustil, ning sel 4 ömal ja 11 mal Septembril.
Sel 18 Septembril käis, nenda kui da kohto polest

olli möistetud, Kirriko palwel, et aettari ees dummalad
ja inimesed anders palluda, et nisuggune hirmsa tõega
nisukirmjaste olli ersinud, ja kristikoggodust kurwastand.
— Kuma silma wee, ja halleda nattohealeg sallus ömeto
koiki, kes ledda aettari ees olid näggemas ja kuulmas;
et dummalad lemma pärrast tahharsid palluda; ning ka lemma
lemma käänka sinna emesele oppetajaks wõtta lemma
rängast ja suurest patto sünnist jedda tähhendust
wõtta, kuida ühhest kurjast mõttest ja nõust, peagi
weel kurjem ja pahhem mõtte ja nou tõusep ja
tulleb, mis inimest wimaks ihho ja hinge perdi hukka ahhastusse jadab.
jadab.

Tulleb jedda kallist tõesonna kül ikka meles pidada, mis
ütleb: hoia omma jüdsand eman kui koik muud Opts: 4, 23.
agga se on se hoidmine, et ma kuusaja mõttele, kui ta jüdsa=
mes tuleb, kahhab maad ei arna, egga lemma parrast ledda kula=
ma jäe; waid ledda emese melest ärra, ja kapsi kohhe kõhhaste
wäija surnin. Kahha mõtte on algmisest ühhe tühja tullesäddene
farnane, kennest kartust ei näita ollewad; agga mis sellegi pärrast omme=
tige peagi surest ja kahjutteggewaks legewa lähheb, kui ja
ledda ei hoiud kuidutada. Oh! nendaks on ka inimese
mõttede, lemma noude ja iggatsemistega! — Kui kulamata
ja küsimata nende jedda ruttab teggema, mis silmapilk
nouab, annab, füs komistab, ja pärrast langed, langed
wümast nenda rängast, et ei jõua tõusta.

Et se nenda tõsi, jedda sest samast ometumast
norest mehhest nähha, kelle rängast langemisest praego
olleme kätinud. Lemma olli kütti dani poeg, ja kutsuti ledda
Laudika Tõmurs. Koik Lehtse waes tundis ledda, nisamma
priske, kui ka wägga hea ja kubli noremehhe ollewad,
kennest ei kegi, selle willetsa langemise päwanink, ei jedda
wähhemadki pahha teadnud rääkida: Sia on auulik

— jaani —

Ämbla õppetaja temma pärrast seddasamma kummistust
kohtuse andnud. Ommelige näeme, kuida ka mõtled
sedda hawwalt sure rutloga kurja kee peäl emale sundi-
nud, ning kuhhu nemmad sedda wiimaks jaatnud. Sa
ohhmo Wend! kui ja Jesuse armoõppetuse kuulja, ja
temma sõma armastaja olled; süs ei wõi se sul
teadmata olla, kuida pühha Jakobus selle asja
pärrast õppetab, kui üllelb: iggaüks kiusatakse, kui
sedda ta enese ennese himmust wetakse, ja awwatelle-
takse. Nenda olli süs ka Laodikea kõrnogi ommast
himmust kiusatud ja awalsud: agga se himmo
mis sedda sel willetsal langemise päwal kiusas,
se olli se wina himmo; ning et sellest ei mõistnud wasto-
panna, weddas sesamma sedda kukkatusse. Nen-
dasi on kõige keeldud asja himustamise, temma ei
lepi ialgi ühhe süga, egga seisa enne kiusamas,
kumi ta sinn willetseks teinud. Seepse on, mis
Apostel Jakobus 1 p. 15 s. selgeste tähhendab, kui
õppetab ja üllelb: kui himmo emast wasto sanud,
süs toob temma pattu ilmale: agga kui pat saab
täieste tehtud, süs sünnitab temma surma. se on:
temma sadab inimest hukka.

Mul amma meles piddada
mo Sunnmal et ja liggi olled.
Da selle peäle mõtlelda
et sinna pühha olled.
~~Kui sinno peale mõtlen ma,~~
~~süs kurja ei le sallaja~~ Kui sedda ikka mõtlen ma.
süs kegi ninn sa kiusada.

Teaduse.

Need surred ja kanged tormid ja narrud, mis minewa ku
wiimsil, ja selle ku esimesil päwil ülle ma ja
ülle merre käisid, on mehhe peal suurt kahju teinud

ja palio laewu rikkund. Saremaalt kirjutakse, et Kurre-
sare linna ramas üks laew, mis kuurali ennast wõerale maale
olli minemas, ja linnasemet, ning ka muud kaupa sinna
wimas. Peäle sedda andakse seäl samma ka leada, et sel sam-
mal päwal, mis olli 2 November, 20 kallapüüdjat ka kurka sanud,
kes neljа wennega merre peält laew kallal olnud.
Selsamma ajal sai ka Tallinnas nelli
kalla meest merrel omma wennega hukka läinud,
nendasammoti ka üks laew, mis sest leada,
et merri peäle sadda ja kahhexsa kümmend tündi,
mis raswa rattaste tega olid läidetud, Tallina randa ajas.
Kloostre mõisa randa ajas merri laewa, ja kukkus
sedda; se tulli waeralt maalt meile heringid toma.
Kui saab eddespiddi weel enam kuluma, mis;
ja kus sel jõgisel kahju merre peäl sündinud.

Kõik linnas, Hõlsteini maxonnas, Sarsamaal. Üks põlletusepu
kaupleja inimene meie linnas, nel mitte jadda sõdda
puid ikka tidas seismas, ei joudnud sedda mitte keelda,
et kui wahhe jures pidas, et temma puud ollexs puutamata
jänud; waid käisid inimesed jaggedaste wanne jures
wargil. Ühhel pühhapäwal, kui allewi rahwas
jures hulgas kirrikust tulli, ja pühhalikest mõda olli
minemas, nähti üht wõera ma matroosi ühhe purida
otsas istuwat, käsi murdwad, ja halleda nutto-
hääl ega kaebawat: oh! ma willets ja waene!
mis minnust nüüd peab sama! — Selle
kisa ja kaebamise peäle jäiwat kõik mõdaminnijad
seisma, ja koggus neid peagi mõrato hulk kokko.
Küsseti süs inimese käest, mis tal piddi ollema,
ja mis ta piddi kaotama. Oh! ta kostis temma
sure nutloga: oh! hommen minn puarse wõlla!
(Sest sarsamaal puarse wargaid üllese). Küsiti süs:
mis süs olled teinud? Sah! kostis inimene,

— mud —

minna ollen igga kord, kui ~~se~~ sün linnas juhtusin ollema, sün puristade jures warjil käinud; käisin süs ka weel eile õhto ~~sün [illegible] jures~~, ja wisin kaks seljatäit ärra. Agga summal parrako! perremees, kelle pärrast need ridad on, on ehk isi tark, ehk temma on targa jures käinud; ja se on minu omma kunstidega waggiselt seie sundinud, ja minu ~~seie~~ selle rida otsa kinnipannud; ja nüüd on nemmad minu ~~need minu on~~ kätte saanud.

Nüüd ta weel alles nenda rätsis, ja rummal rahwas sedda immestelles ja kohkudes kuulis, kui ta perremees semma. Wat nenda! üllest ta; ollen ma sind selmi nüüd kätte saanud! — So! — ~~sind nüüd~~ olle agga nüüd weel nikauast kinni, rumi pollitseid lähhen kutsuma, et sind woiwad ja wangi wiwad: kui üllehommen sel ajal, wõllas rippud. Pallus süs inimene summala keli, temma peäle hallastada, ja kedda lahti peasta; pallus ka teised koik kes seal olid, et kaupmees temma le piddi anders andma, ja üllesid: jälle nüüd sest körrast; küllap nüüd isigi teate, et ei temma, egga muud kegi ~~take~~ teie puid ~~putudama~~ -pudutama. Olgo süs! kostis kaupmees, olgo süs teie hea rahwa palwe pärrast nenda, et temma peäle armu heidan. Tulle mahha sinna summala kartmata, kes ja mul ni palju kahju teinud! — Sest körrast lahhan se peäle hallastada; agga kui wedl kord ~~seie~~ teie wargile tulled, süs lähted purida otsast ofserõhhe wõlla. Tulli ka inimene rutuste mahha, hakkas anderstanda palwi ümbert kinni, ja sannas kedda ~~emam — tulle —~~

sure healega, ja lähsid süs koik ärra.

Sesamma luggu ~~[illegible]~~ saatis kaupmehhele sedda head, et temma puud terwest jäiwad, ning et pärrast sedda temmal mitte tarwis olnud, puwahti piddada. Agga sündis se kawwaluse asi maddala rahwa nähhes ja kuuldes, mis nüi maddala põlwe rahwas inna äbbaus suline ning rummal, sest et temmal ~~oppet~~ arwast õiget õppetust ja juhhatamist juhtub ollema: sellepärrast temma süs emese jures kahjuks, palju tühja ja walet uub, ning ~~jõuab~~ tedda ka süs sigga kawwal inimsene peagi petta, ja omma jampsinise ja lorrisemisega kedda moistuse le pealt ärraeksitada, et sedda, mis summalin todde on, wallers laidab; ning ~~[illegible]~~ töisest kohhast jälle sedda, mis isiennesest tühhi on, egga ühtegi ei marsa, wagga puhhaks ridab, ja sellest omma hingele head lõtab sawad ja sullewad.

Läks süs sesinna ~~pelus rau~~ teadmata rahwa pelmine kaupmehhel nüd körda; ~~sest et~~ inimesed ei ~~nüd~~ emam puwargile, ei ~~tulnud~~, sest sedda nüüd nähtud, et kaupmees warrast moistis kinnisomada. Agga mis sündis tagga järrele? —

Wallitsus sai aega moda sedela asja teada, ning sundis ~~sedda kawwalad~~ kaupmees nohto ette, et ~~temma~~ omma kawwaluse pärrast rummalad rahwast euwalekult temma moistmatas äbbaitsus olli kinnidam. Sest kõik wallitsus on summalast, ja sellepärrast, nenda kuida kirri õppetab, et ja inimeste teggude järrele kulab; sedda kelab ~~sündima~~ teggemast mis kahjurs ~~tulleb~~ wõiks tulla; ning sedda eddasi aidata, mis koigil hearst tulleb. Ning Et wallitsus Summala aiemast sün ma peal, summala perretonda, se on: inimesi, on wallitsemas, walwab temma ka nende üle,

— Järsk —

88v

ja nuhtleb ja hirmutab neid, kes sedda perrekonda ~~ja~~ püüdwad eksitada, temma head ja rahhu ~~püüdwad~~ seggada, olgo rumaluse ehk kawwaluse, wallatsemise, ehk ühhe ehk töise ~~asja~~ ahnestamise nõu pärrast.

Kutsuti süs kaupmeest kohto, ette, et omma häbbemata äbbausso kulutamise pärrast piddi kostma, ning ka sedda ~~[illegible]~~ motrosi, kedda temma tinginud, et ta purida otsa piddi mimema, seäl sel tunnil istuma, ja sedda wallet seält mahha öikama, mis ennest olleme nimetand. Nuhheldi süs matrosi awwalikult ihho polest; ja kaupmehhele pandi mõnni sadda taalrid trahwi peäle; mis Waestelaste=maja kaptali jure ~~pandi~~ lissati.

Ziast sel 1. Novembril. Meie linnast on seie ajani tännawoodse laewakäimise ajal, kauba polest wäerale male widud, kuida sün sammas nimetakse: 198 Sällitust nisso ~~1129~~ 1129 säz. rukkid; 1660 säz. ödre; 1763 säz. kaeru; ~~13 tuhhat tündrid~~ 233,000 tündrid linna semet; 25 tuhhat tündrid kannepi=, ja 36 tuhhat tündrid tutra semet 1200 pakku purje kangast; 6 tuhhat palki; ~~ja~~ 484. laewa masti, ja weel muud kaupa; mis ühtekokko arwatud, ni paljo maksis kui: 32 miljoni ja 40 tuhhat rubla.

Teadaandmine

Tullewal aastal saab Näddala=leht Pernos trükki~~tud~~tama ja seäl wäljatullema, mis Post=kontoridele teada anname.

Nädd: leh: wäljaandja.

— sten Heftes wird erlaubt.
Moritz, Censor.
Dorpat, am 12 Decbr: 1821.

Teädused.

— Der —

Saadjerwe wállas, Cekse kihhelkónnas, Tartomaal pölles sel 29 mal Nowembril, Sarroko Jürri Tallomaja ärra; pölles köik sisse, ka üks lapsokenne, mis Joulopühhil aastaseks olleks sanud. Ei olnud mehhi kodo, muud kui agga kolm naest; egga olle teada, kust tullukene lahti peäsnud; küllap ikka sennest, et pero ötsast süssi kuhhogi olli kukkund. Töisel öhtul nähti jälle löune pool märka suurt tullekahjus; ei olle weel kulunud, kus ta ~~olnud~~ sündinud.

Itali maal Wenedi~~hi~~gö makónnas, olli kahheksa kurjateggijad seltsi lönud, kes tekäijaid risusid ja tapsid; ning ka ümberkaudsis ~~ja~~ paigus küllades käisid varrastamas ja wäggiwalda teggemas. Kiusati neid kül wallitsuse ja mapollitsei polest kangeste tagga, agga ei juhtund mitte, neid kätte sada. Wümaks ~~olli~~ olli möet täis sanud, et köik körraga saiwad kinniwöetud, mis öhto ilja ühhe sure külla liggidal sündis. Widi neid siis küllase, ja et ~~öe pimmedus~~ jo pimme käes olli, ei tahhetud nendega läbbi öid linna minna, waid hoiti neid küllas kange wahhi al. Üks neist kurjateggijatest, kes hirmus ja kulus tapja ja mörtsukas ~~olli~~, ning wägga kardetud ja kardetaw innimene, olli selle mörtsuka seltsi peamees; sedda pannivad öesest ühte warma kindla keldri, mis mitto astad tühhi olli seisnud; ja pannidwahhi ~~weel peälegi~~ ukse ette. Kesk öe ajal kulis waht, ~~keldris~~ et keldris hirmsaste sure ~~hea~~ kissaga wánnuti; ja peagi pärrast sedda

— Druck —

kulis halledad nutto=ja hädda kaebamist. Läks ~~sis~~ siis innime=
ne rutluste üllemale kulutama, ~~et~~ mis keldris kulis
ollewad; agga se ütles: mis seäl wõib olla? Ei ühtigi! —
ja kui seäl middagi on; küllap sedda siis ~~hommen~~ hommi=
ko ~~nähha~~ teada same, ~~mis se olnud~~. Waht läks omma
platsi peäle taggasi; ja kulis weel liggi terwe ~~tund~~
tund õnnetuma hullumist ja hädda kaebamist, kúmi
~~wum~~ wimaks ärralõppis.

Tõisel hómmikul läksid kurjateggijad keldrist
wäljatoma; agga leidsid innimest surnud, ja kõik temma
lihha temma silmnäo, temma kätte, temma käewar=
te, ja temma rinte peält ~~arrasõd~~ ärrasõdud,
~~ning ja agga~~ ja paljad luud agga järrele ~~jäet~~ jätud
ollewad.

Arwasid innimesed sénna ja tänna, missuggune
loom, ehk missuggu ~~sed~~ ellajad sedda teinud, agga ei sanud
sest arwu. Wõtsid siis mõnni naet tõura lihha; pan=
nid senna surmarohto sisse, ning pannid sedda keldri
põrranda peäle mahha. Kui tõisel hómmikul
mindi watama: siis leiti 36 märka suurt maddu,
keldri põrranda peäl surnud ollewad; need ollid
sedda surmarohhoga seggatud lihha ärrasõnud,
ning ka sénna samma paika surnuks jänud: need ollid
siis ka sedda kurjateggijad keldris lõppetand,
ja temmale ta hirmsa teggude pärrast hirmsad
õtsa teinud. — — — dirsis —

~~On sesuggusid juhtumisi jo wannal ajal mitto=~~
~~kõrd olnud, et ma-ud keldrites surnuid ärra=~~
~~sõnud, mis pallawa pärrast senna nikauast panti,~~

Et siis maddudest jut on, tahhame weel mõnda neist nimme=
tada, mis tallorahwas wägga hästi teab, se on se: et mitmes
ma kónnas meie maal, mõnnes talludes jo wannast sedda
wisiks wõetud, et koddo=ehk maja ussa petakse, ja neid
sõdetakse; ning olleme sedda issi ommas lapsepõlwes omma
silmiga ~~nai~~ ommas sündimise kõhhas näinud. Olli Lohhoso
kihhelkónnas, Awwinurme wállas, üks wägga nõukas
tallopoeg, nimmega Ännikfare Daan, kel sesuggused koddo=
~~ehk~~ ussid ehk ma-ud olliwad, kedda sõtis, ja äbbausso pärrast
õtse pühhaks piddas; sest et ütles: kéllele dummal neid
toidetawaks sadab, séllele jäggab temma head. Panni
siis perremees ehk perrenaene igga hómmiko pima kausikest
kambri põrranda peäle, ja willistas kõrda kaks ehk
kolm; ehk kutsus perrenaene neid nenda, kuida pardi
poegi kutsutakse, et neid pilutakse, ning tulli siis peagi
kaks, kolm, mõnnikõrd nelli ja wiiski maddu kambri seina
alt wälja pima sõma. Ütles sesamma mees neile ka
wärsked lihha, söötwad mis weel solamata on ~~söötwad~~, kui sedda
majas juhtub ollema. ~~Ütles~~ Meie kaddunud issa ütles mehhele:
eks sa neid siis karda? Ei! kostis innimene, nemmad on
minno, ja minno koddokontstega õppinud; ja teadwad, et
meie neile head teme, séllepärrast nemmad ei sélle wähhema
lapsele ei sedda wähhemad pahha ei te; ei siiski
mitte, kui lapsed põrranda peäl omma nappakesest
on sõmas, ja nemmad ~~siis~~ kutsumata neile wõersi tulle=
wad, ja lapsokesed omma lussikatega wasto tõrjawad,
ja neid löwad. Nemmad on minnoga wägga tutwad;
kui willistan, siis on nemmad kõhhe laggedal, ja kui suga
matsutan, siis mo jure tullewad, ja üllesrönniwad; pannen
neid põue, ja teen nendega mis tahhan, muud kui agga
mitte ~~wallu~~ pahha. Nüüd on nende kõhhud ~~weel alles~~ täis,

— drei —

ja on nemmad süs raskel ja putrawad: kui süs praego
neid ka kulksersin, süs nemmad ei tulle: agga kül toine kord
näitan, mis nendega teen.

Sesamma toine kord juhtus neddalad karo ehk
kolm pärrast jedda ollema, kui meie kaddunud issa, kes
üks wagga terrase mele, ja oppekse ihaldaja
inimene olli, sellesamma asja pärrast Annikese lähk, ja
meid, kui üht setsme aastast poisikest kasa wottis. Oli
kõik jo otte ärrarägitud, ja ma-ud nikunast
footmata jätud, kumni senna pidime tullema.

Weel praego kippub jällestus meie peale, kui jedda kõik
mällestame, mis [illegible] nähha
saime. Sanni perremees tuli tühja kausikest kest pörran
da peale; ning et meil suur hirm maddude pärrast
olli, kedda teadsin tullewad ja kulsutatawad, wõttis ämmaldse
issa meid omma palwe peale. Kui seäl ollime istumas,
kakkas Annikese daan, kes kohhoso kirriko-wõõr mender
ja römasid selle kausikese sisse, mis tühhi olli. Ei kuigi
kaua pärrast jedda, tulli weel kolm senna aet wälja,
ja römasid senna, kus tõisedki wahtimas, ja omma
sanust otamas. Allidi würmest tulli weel üks, mis
märka pikk ja paks olli, ja ülles saan: se ännab
suggu, ja on se meie praua.

Kakkas süs inimene suga rahsutama, ja kakkased
süs nelli tükki lennast ülles wõnnima. Oli melehel
kakidega kuub seljas: teggi kagid ja pout eest
lahti: kaks tükki puggesid poue: kolmas ajas ennast
lenna kärse süse; ja weel tõised kaks üks römasid ülles
lenna kaela; sillidsid omma peaga lenna pallet, ja
teggid immet lennaga. Hüdsid süs perremees
süs perremees naesele: to pima! — agga süm

Naesel olli süm kappa sees walmis; nällast jedda kaudsi, ja
ruttasid süs usside kausi jure sõma. Kui omma agga
päwast ollid sanud, läksid ärra seina ällä, kus nad olid
tulnud.

Mõni aasta pärrast jedda saime kuulda, et usside
sani jurest ollid ärrawaddunud, wai ärrakõrnad; ning
et se asi warna meest nenda waewand, et ta peagi pärrast
jedda, murre ja kurwastuse pärrast, ärrasurnud.
Sest rägitud asjast mudi polle oppida, mudi kui agga
jedda, et äbbaussi tühja keb, tühja usseb, ja tühjast
asjast kõrd kead tõtab, kõrd kurja kardab. Ei wõi
mõistlik inimene jedda ärramõista, kuida se õime peaks
sõma, kui mudi ja usside mo seina, ehk mo pörranda
ei rotti egga hirest julge tulla, et usside neid ära-
sõwad. Se nüüd kül maja mehhele kassuks tulleb; agga
sikkuwad usside ka mitmes kanna pesast, ja sõwad
kanna poegi ärra; ja peale jedda on nemmad ommelegi
kardetawad, ja mudi agga inimese melest wastased
lomad; mispärrast neid süs weel käest sõta, ja neid emese
liggi oppetada? Mispärrast? Jah! selle peale ei
sea äbbaussoline mudi kosta, kui et ütleb: jah! jedda on
warna ratwas kears kütnud. Warna ratwas
on monda kears kütnud, mis kõrm halle ehk hirmusti
olli; senna on jedda kears kütnud, et ta weel älles
sõgge ja pimme olli; si summalad egga senna
tahtmist ei tunnud, ning süs tühjast, ehk pahhast
asjast kimihakkas, jedda prukis ja pidelas, holimata
sellepärrast, kui sellest kahjugi näggi tullewad?

— mud —

jäi ta õmmetige omma wanna usso peale. Et ükkest jündmud
asjast nähha, ja (teemaga) naidata, mis äbbausk on, ja mis ta teeb,
tahtame Jedda rääkida, mis (kõik) Tartoma rahwas weel mälest-
tab, ja Jedda teab töe ollewat.

Sel aastal, mil karu hunti, mis ikka paris käisid,
töine suur ja töine wähhem, ni palju rahwast, Torma,
Kodawere, Lauksi, Pallamuse, Eerse ja Tartu Maarja kihhelkonna
ärra murdsid, ja Jani päwast Mihklipäwani, peale
wüskümmend inimest ärrasöiwad, kisendas ja kaebas
rahwas selle õnnetuse pärrast, ja üllen Jedda Turmala
wissa ollewat. Kõik rahwas tundis neid karu kurja,
teggewast hunti, ning näggid ja teadsid, selle jure-
ma ärma ollewat, ja ollen (wõinud) ilma waewata
igga päew lappa, sest et needsimatsed mesta ellajad
liesse lüg julgeks olid läinud, et enam kedagi (ei
kartnud. Agga mis tehha? inimesed) inimeste äbbausk
kelas rummalad rahwast neid kurjateggijaid tapmast,
ja sundis neid, omma lapsi hundi roaks jätma.
Kuida nenda? —— Jah! äbbausk, mis ikka walleb
rägib, oli Jedda kõige selleesimatse maakoma rahwale
kulutand, et need karu hunti karu soendid (wõlsi
wõlsi) piddid ollema, ja se on: karu nõida, mees ja naene,
piddid ollema, kes hundiks ollid joonsenud; ning üllid
sis: ei aita laskmine, sest kuul ei lähhe temma peale,
waid hopis kõrwale; egga ja sis sellega muud, kui agga
Jedda, et Jedda wihhale ärritan; et ta (wihha mo peale
hakkab kandma, ja nimd ennast, ehk mo last ehk naest,
wimaks ärrasöeb.

Kõik Äbbausk, nenda kuida kõik mu rummaluse ja pimmeduse
asi, hoiab ennast wägga peidus, sest et ta walgust kardab.
Nenda olli sis ka selgi ajal, se rummal (karu), nende rahke
hunti de pärrast, (selle ruttumala rahwa keskes, egga (kaina ürsi) jamsimine
targemad inimesed semest ühtegi (kuulda) ei kuulda egga
teada.

Kui Jedda õnnetust lüg palju olli sanud, mis needsimatsed
karu hunti teinud, sest et nemmad muud toitu ei taht-
nud, kui agga inimese liha; sis anti kubbernemango
wallitsuse polest käsku, et Tartu makohtus rahwast
piddi korkowõtma, (nüüd karu hunta) üllen sõtsima ja
ärratapma. Kohhus leggi, kuida käsku olli sanud;
ja wõtti esimest kõrda kolm Jadda inimest, kellega
hunta läks ajama; agga ei Jadud ühtegi katte.
Nädal pärrast Jedda aeti tuhhat ja wüsjada
inimest wälja, agga olli jegi kärrin nisamma asjata
neid ei tahtnud nähha. Lõpli sis Jedda suurt äbba-
usuliste karja koddo nimma; ja pallus makohtus
kindral Erikson, kes sel korral omma jäegri rügge
mendiga Tartus Jeisis, (ka) karu kümmend wüs-
mest anda, need sis läksid, ja ollid ka töisel
päwal mõlema hundid matha lastud.
Eks olle sis lõpsi, ning eks jäe se Jomma tõeks, mis üllemad
omma (nädala) tehhes olleme rääkinud, kui üllime, et äbbausk
muud ei to, kui hädda ja õnnetust, ning et ta Jedda
usub, rägib, ja teeb, mis mõistlikku inimese silmist
ja mehest hullopea asi näitab ollewat? ——

— Wirtsikjärwe —

92v

Mis wõib kül hullem olla, kui se, et sedda uskuda, ~~kui~~ et ~~jõuaks~~ nõid ennast ehk tõist hundiks jõuaks muta, et ~~ja~~ kui hunt pilla peäl käia? Õmmetige innimesed sedda kauagi tõeks piddanud, ja weel praego mitmed sedda tõeks peawad. Ei olle se mitte ainus tühhi, mis rahwas ussub, waid on weel muud paljogi; ta seggab omma äbbausku kõiki paiku: ~~egga jätta seddagi äbbausso pärrast olgo et~~ olgo sündimist, ehk surremist; olgo ta kosja minnemas, laulatamas, ehk laual käimas; kõigis asjus, igga töe ja teggmise jures, ja iggal tähtpäwal, omma ja issi äbbausso wüs petawaks. Mis Türripäwal nähha, kui karja wälja sadetakse? mis Danipä, ~~õsel õsel tehhakse?~~ mis Foulo õsel tehhakse? Oh halle sedda teada: sest et kõik need asjad sedda kulutawad, et meie waene ma rahwas kõige suremas pimmeduses on istumas. — Selle põlwe rahwas ennam targemaks ei sa, sest et tedda lapsepõlwel polle õppetud; temma lapsed, mis nüüd on, ei wõi ka targemaks sada, sest, et meil õppetud koolmeistridest ja kõstridest weel wägga suurt pudu on: nenda, et kül julgeste sünnib tünnistada, et waewalt kaks ehk kolm koolmeistrid ülle kõige ma on leida, kes laste õppetajaks kõlbawad. Kust siis se walgus peab tullema? Kui noor innimene kirriko jure õppetuse älla saab? Tah! jubba temma siis selle ealine, et se mis maast maddalast perrinud, temma süddames nenda on juurdunud, et sedda ~~ennam~~ temma seest kegi ennam suda wäljakiskuda. — Heftes wird erlaubt.

innet

paljo

Moritz, Censor.

Dorpat, am 21 December 1821.

Juhhataja.

A.

	Külg
Adrilaskmisest	35
Arm jouab ennam kui hirm	6
Audunud jallad	102.
Äbbausk toob hädda	103.
sesamma	109.
— ristimise korrae	357.
~~wallitsuse polest reeltud~~	

E.

Ernid tümmaks keta	310.

H.

Head tassutakse oigede kätte	339
hobbose muhho tobbest	82.
nohhost	57.
Hölti laul	379
hunt purres 33 innimest	214
— söeb last ärra	148
— saab naese käe läbbi otsa	149.

J.

Imme mis wannal ajal sündinud	298
Jomar tappis naest	90
Juda sit	206
Jummal on koik targaste teinud	20
— teeb koik awwalikuks	149.

K.

Kalikaid, kuida istutada	311.
Kalla, kuida keta	311.
Kartuhwlid	383.

K.

Kaup, mis Ziast läinud	49.
sesamma	386.
Kaupmees, kili linnas kututab äbbausso ja ~~saab~~ peab trahwi maksma	408.
Kärnad	58
Kilki, kuida häwwitada	132.
Kiwwi tulli taewast	15
sesamma	257.
~~Koer, kust ta hulluks saab~~	~~269.~~

K.

Kirriko ehtimised	308.
Koerad (Funtlandi)	130
— kust hulluks sawad	269
Kontmees	112
Krahw Ketler	79.
Ku	76
Ku warjutamine	70
Kubbernemango kulutused	
1. Tekrutide ristituse kirjade pärrast	153
2. Koggokonnad peawad agga 2 meest kaebama saatma	185
3. pühhapäwise surnomatmiste pärrast	305.
4. puite pärrast, mis maantee äres	393.
Kurresaar	132.
Külm, kui wigga teind, mis tehha	34.
— olli innimest ärrawotnud, ja sadi hinge	51.

L.

~~Laew, läeb Kurresare linna rannas hukka~~	~~415.~~
Laland ja temma kol	47.
Lambi prukimisest	371.
luggemise lehhed	59
leihuse laul	232.
Lihwlandi maast	90
— ma järwed	115.
Laudika Tönno, tapja	410.

— Der —

M.

Ma — 77
Maddi Rein — 283.
maRirbud — 58
mawärrisenine — 107.
metal — 18.
metsiminene — 29.
moor — 73.
Määstatused
pajopid — 38
wikkerkaar — 112.
iminene — 126.
kirp — 152.
Seitung — 168
kõrts — 360
M. — 88
Warres, wara warraz — 160.
Muthho ma — 135.
mutti hirmutused — 126

M.

Nimestused, wala pöörad nimestused.
Mustmets — 379.

N.

När — 27.
Narwa — 236.
& noggesed — 351

M.

~~Nimestused wala-pöörad nimestused~~

O.

Oawe kirrik pölleb ärra — 5
Oerel Kuseli praua — 210.

P.

Pääs — 11
päwa warjutamine — 70
Päbliselts — 247.
pirnewardad — 17.
pisjohand — 14.
Pikad minnestused.
Kuseli praua — 210
jesamma — 174.
Öppetus, Kust kunda, kias iminene tõeste jurd — 169.
Perno — 95
lemma kaubaajamine — 188
poeg jättab isja jurrema — 202
poolwerikud — 11.
Postikõld — 265
jesamma — 282
Pottas — 364
pulpeed — 53
pulmaje tõbbe rahhi — 100
pusepppa terbli tüll: pameb kuld — 105.
püs leggi rahju — 161
jesamm. — 169

R.

Rahhe leeb Rahju — 367.
Rerutud lumaRawad ermass — 33
jesamma — 77.
rummal usub Koir — ~~37.~~
~~Ria lin — 91~~ 432.
Rigi=rahwa akkastus ja hädda Turgi=maal — 137
rouged — 365
rukki ük — 34.
rummal usjub Koir
Ria lin — 91
lemma kaubaajamine — 415

S.

Sare Sõmis teeb abbi kui hunt Koer on purrenud — 214.
Sawwaga Sahhed — 68
Sauga walla rjal — 295
Sea kurgo tõbbi — 36
Silda leitarse ma aet — 375
Sippelrad — 58
Solatürad
Sool aitab hullo Koera hamba wihha wasto — 315
Sõe põletamisest
Sõbrad — 221.
jesamma — 223.
jesam: — 388
jesam: — 389.
Surnud ja sündinud Liiwlandi maal 1820 — 39

T.

Tarto lin — 41
Teeste Jahhan pamiRuld — 106
tislari Jaan Tapja — 137.
~~Tormid ja marrud lesjad Detsembr. ku~~ — 353
Turgi=ma — 19.
tuttar — 1.
Türnapuwis Juur marru — 33.
Türna Tõrno Jai wisja

Drück

Tormid ja marrud, mis Nowembri ja Detsembri kuul ollid, on merre peäl surnd rahjo teinud ꝛc. — 415.

U.

Ungri ma tudrak peastab omma hinge — 180

W.

Walga lin — 93
Wesji teeb immet — 267.
Willandi — 97.
wina jutab ei pea leadmata rahwa räest wõlma — 9.
Wolmeri lin — 92
Wõmo lin — 93
Wõrro lin — 94

* wähka, kuida kummis sõta — 391.

— wird erlaubt.

Moritz, Curator.

Dorpat, am 21 Decembr. 1821.

Üx Exemplar wärwatud. 35

Trükkiwiggad
mis
Näddala-lehhes leida ja parrandada.

Woiwal, 29 Detsembr 1821.

Nummer: Lehhekülg: Rida

1.	—	4	—	14. hingad	l: hinged
		"	—	19. tulle	l: tulli
		6	—	1 wärk, pame(?)kommad tahha	
		"	—	8 Jah:	l. Jah!
		"	—	12 Kellelgi	l. kellelegi
N. 2.	—	9	—	5. wötma	l. wõtma
		"	—	11 wannelast	l. wennelaest
		10	—	10 nehhealla	l. rehhealla
		"	—	" püs	l püü.
		"	—	24. Toma	l. Tõnno
		12	—	12. Tohwi	l. Tõwwi
		"	—	15 ueid	l. neid
			—	16 kemmi —	l. kenimal
		16	—	9 ollewad; üllewel;	l. üllewal ollewad
			—	23 kules	l kulis
N. 3.	—	18	—	23 ätramärkiand	l. ärramärkiand
		19	—	1 mõllema —	l. mõllema
		20	—	8 Jacata —	l Jata
		"	—	25 mõistejut —	l mõistojut.
		21	—	9 ühte	l uhte
		"	—	12 wiljas	l wiljaks
		"	—	21 Jelliti	l Jellili.
		22	—	5 mõistjut	l. mõistojut.
			—	28 wasjetand	l. wäsjetand.
		23	—	19 küdnio	l. kül no
		24	—	23 kunsnud	l kuulnud
N. 4.		25	—	2 mõistjut	l mõistojut.
		26	—	12 Päljiest	l. Päsjiest
		28	—	21 Jönnast	l. Jõmast
		29	—	12 Wõljis	l. Võljid
			—	26 ettadas	l. ellades
			—	27 ilja aego	l. iljaaego
		30	—	12 kä —	l ka
			—	26 ollema —	l abbeme
		31	—	8 õllepõhude —	l. õllepõhrude
			—	11 ümberpöörata —	l. ümberpörata.

— Ende —

N. 5. — 33 — 19 Woldiwallast — l. Woldi wallast
34 30 ellajale — l ellajate
— 31 ennemise — l innimese
35 17 aadrilaskiale — l aadrilaskjale
" käewar — l käewart
~~36 22 käest kuulnud — l käest polle kuulnud~~
38 5 om — l on
16. mo su on wilti leigatud, panne weel need sõnnad alla: ja prunt ta sisse toppitud
30 neid sinnatsid — l. neidsinnatsid
N. 6. — 44 — 20 mehhi — l. meest
22 paego — l praego
29 pari — l. panni
*) õppetajatele. — l. õppetajate pärrast
45 — 6 sellejarrele — l sellejärrele.
16 hirmsed — l hirmsad.
46 — 5 põwalised — l põualisel
47 — 16 Jummal — l. Jummal
48 — 14 õppiwad mis, — l. õppiwad, mis
N. 7. 50 — 19 lümmatab — l lämmatab
N. 8 57 — 2 kui — l kuida
— 17 ilja aego — l iljaaego
— ~~19 hobbost~~ — ~~l hobbost~~
N. 9. 68 — 1 õist — l. tõist
70 19 kõrdama — l kõrda ma ~~ämber~~.
— 22 kolmekümme — l kolmekümne
71 — 29 oll — l. olli
N. 10. — 75 — 24 kõrra pärralist — l. kõrrapärralist
N. 11. — 83 — 13 pange täit — l. pangetäit
N. 12 — 89 — 16 mal — l. maal
94 — 8 seitse — l. seitsmes
95 — 2. merreärne — l. merreäärne
— 25 wilja linnu — l. wilja, linnu
— 31 selle perrast — l. sellepärrast
96 — 24 hinde — l. hinda
N. 13 — 97 — 18 pealt — l. peält
99 — 5 essi — l. issi
— 20 pöra pu — l. pörapu

101 — 21 topsitaiekese — l. topsitäiekese
102 — 5 Se kalli — l. selle kalli
— 29 temma audumise — l. temmal audumise
103 — 30 wis — l. mis
N. 14 — 105 — 10 põlleniud — l. põllenuid
— 19 tõed — l. töed
106 — 26 tõit — l. toit
108 — 21 mudetud mäed — l. mudetud. Mäed
— 23 sünsid — l. sündisid
— 24. tõisid — l. tõusid
109 ~~8 ühhe priske naese — l. prisked naest~~
11 ühhe — l. üht
18 hommigul — l. hommikul
110 — 3 kaewo jures — l. kaewul
111 — 5 kermest — l. kärmest
117 — ~~117~~ 8 ~~[illegible]~~ teinmast — l. temmast
118 ~~118~~ 20 wiiakse — l. wiakse
N. ~~16~~. 17 130 — 23 tõisine — l tõssine
— 25 innimise — l innimese
131 — 9 je — l ja
132 — 24 järrele — l järrel
— 26 kõigeaiem — l. kõigelaiem
— 29 mitee — l mitte
133 — 10 saap — l saab.
134 — 4 pergu — l peergu
136 — 12. kirrikissandad — l kirrikissanad
N. 18 139 — 13 iunud — l. tunud
21 perrast — l pärrast
N. 19 — 157 — 26 tõed — l töed
— 27 tassatsell — l tassasell
N. 20 — 153 — 12 ärrakustuda — l. ärrakustutada
156 — 2 muurdwad — l murdwad
— 18 mahha matta — l. mahhamatta
158 — 21. sanud kui ka — l. sanud ka kui
N. 21. — 162 — 19 ma innimese — l mainnimese.
163 — 4 tulluseks — l. tullusaks
164 — 2 tulluseks — l. tullusaks
— 7 taggajärrele — l. taggajärrel
166 — 9 kuid — l. kuida

— druck —

N. 22	169	2. et. kustuta ärra	
		10 kirjakesed	l. kirjakesel
	170	13 teädmatda	l. teadmata
	171	2. hestale	l. kestale
		10 töiste	l. töeste
	172	7 needsinnased	l. neidsinnasid
		13 ürrawötnud	l. ärrawötnud
	173	9 ötsendab	l. öksendab
	174	23. räddalad	l. näddalad
	175	1 tostmas	l. töstmas.
		2. karreda	l. korreda
		17 ellawald	l. ellawalt
	176	15 jo	l. ja
		17. surno matjad	l. surnomatjad
		24 köddistama	l. köddistama
N. 23.	179	~~[illegible]~~	l. ja ütles
	182	27 a ütles:	l. nöu ja tahtmine
N. 24	186	19 nöu tahtmine	l. hinged
	187	15 hinge	l. jöuawad
		21. jöwawad	l. höbbedad
	188	8 hobbedad	l. hiilgasid
		9 hülgasid	l. wötsid
		24 wöitsid	l. meile
	189	7 meid	l. nesest
		20 nest	l. kirriko torni
	190	4 kirri torni	l. möllemile
	191	8 möllemille	l. willase
	192	4 willasa	l. tekki al
		5 teggi al	l. ukse
N. 25	197	11 uhkse	l. pöllotöle
N. 26	201	4 pöllotöele	l. rabbandus
		7 rabbandadus	l. uksel
	202	19 ukse ees	l. ennestel
	203	15 ennestele	l. nimmetada.
	205	22 nimitada	l. ~~saud~~ sa-ud
N. 27	209	8 sa ud	l. pitkas
	211	24. pitkes	l. temmasse
	214	16. temmast	l. köidik
	216	4. köidik	

— wird erlaubt.

Mtz./.

Der Druck wird erlaubt.

Dorpat, am 29 December 1821./. Moritz, Censor./.

N. 28	222	3. Tännini	l. tännini.
N. 29	230	9 ümberpöratast	l. ümberpörata
		9 silma	l. silmast
		12 ärrarikkud	l. ärrarikkutud
	232	1 hes	l. kes
N. 30	237	9. suretükki wägi	l. suretükkigi wägge
	238	17 ärraka-utud	l. ärraka-utand
		25 ju	l. ja
	239	13 ma peäle	l. ma olli peäle
N. 31.	242	3 wäega	l. wägge
	243	20 önnetuma	l. önnetuma
	244	20 tarwitawad	l. tarwitatawad
	248	5 tassa illikeste	l. tassaillikeste.
N. 32.	249	11. rahharikkama	l. rahharikka ma
	255	6 mimes	l. mitmes
N. 33.	259	14. kustuta ärra need peälekirja sönnad: Publi setts.	
	260	13. = ja kustuta ärra.	
	261	6 paariminnja	l. paariminnija
		9 sure kustuta ärra sure suggo ees	
		13 woinud	l. wöinud
	262	7 püssi mis	l. püssi, mis
		12 kisku	l. kiskuda
		14 wöö	l. wöe
	263	9 pärrast; mis jöudis.	l. pärrast, mis jöudis
		23. jäa	l. jäe
	264	5 jä	l. ja.
N. 34	265	13 sesamma suggune	l. sesammasuggune
	266	2. ommandust.	l. ommadust.
	268	23 weet	l. wet.
	270	19 arraarwand	l. ärraarwand
	272	9 teegid	l. teggid
N. 35	275	26 ~~[illegible]~~ tuhhat	l. tuhhande
N. 36	284	3 iunimene	l. innimene
	287	18 kui nemmad	l. kes
N. 37	291	2 öhtud	l. öhtul
	293	13 sömaega	l. sömaaega
		17 tuttart	l. tüttart.
		20 linnoajamist.	l. linnoajamist
	295	14. öiele	l. öiete
		23. kulwa	l. külwa.
	296	5 walladade	l. waldade

— der —

N. 38 — 298 — 7 nems peatüks — l. nemas peatükkis
299 — 12. Kanani — l. Kanaani
15 tännapäiw — l. tännapäew.
300 — 1. temma põhjast ühtepuhko — l. temma põhjast fõuseb ühte puhko.
5. hingeta — l. hingada
17 wessi raske — l. wessi raske on,
301 — 1 tõkkat — l. tõkkat
26 kedewad — l. kedawad
304. — 3. Kõtkist — l. kõigist
18 kinnipiddada — l. kinnipiddama.

N. 39. 305 — 13. õppetajatile — l. õppetajatele
306 — 2 rahmas — l. rahwas
309 — 5 iljaego — l. iljaaego
16 praule — l. prauale
19. orrelid — l. errelid
22 hakkatuse pessa — l. hakkatuse, pessa
~~310 — 19 weega — l. wega~~

N. 40. — 317 — 24 nelja kõrdses — l. neljakõrdses.
319 — 24 nüüd — l. nüüd

N. 41. — 321 — 5 kohtorahhawastowõtja — l. kohtorahha = wastow:
6 koigile — l. kõigile
323 — 7. tänni — l. tännini
325 — 3 ennesel kõigil — l. ennesel ja kõigil
6 poegmise — l. poegimise
226 — 8 emmatsid — l. emmasid
24 aestawad — l. ~~ästa~~ äästawad
327 — 3 Ou-maga — l. Oa-maga

N. 42. 332 — 8 õitsda — l. õitsta
21. ehhitap — l. ehhitab
333 — 2. tõed — l. tõed
— 9 rägima — l. räkima
17 ~~kest~~ hommigo — l. ~~kest~~ hommiko
25 nürrisewad — l. nurrisewad.
334. — 14. taggu pärri — l. taggupärri
20 wakka — l. wagga
335 — 4 iäksid — l. läksid
13 kuhhande — l. tuhhande
14 turdab — l. kurdab

335 — 18 weeuppuste — l. weeupputuste
22 wolas wet — l. wolaswet.

N. 43. 339 — 10 sülletäigega — l. sülletäiega
340 — 3 sanna — l. sõnna
20 kõstis — l. kostis
22 juwwesi — l. juwweli
341 — 5 on aasta — l. on, aasta
17 mispärrast — l. mikspärrast
342 — 4. kauba linnas — l. kaubalinnas
16 issineses — l. issienneses.
343 — 3. kõhlerile — l. kõhlerile
344 — 2 õmmetige — l. õmmetige
7 siin — l. siin
8 er — l. et
14 tuhhanda — l. tuhhande

N. 44. — 346 — 17 sedda keeldakse — l. sedda siin keeldakse
22 sedda keelda — l. sedda püda
347 — 5 teije — l. teie
10 saat — l. saad
12 sinno — l. sinno
17. nink — l. ning
21. allamad — l. allamaid
22 et nemmad, mis liast on, kustuta ärra.
ommasid — l. emmasid
348 — 7. nimmitud — l. nimmetud
349 — 1 al — l. ajal
2 ollema — l. sama.
5 Äbbausk — l. Äbbausku
12 tagga, mis rea õtsas, kustuta ärra.
14 wvnnast — l. wannast
23 to kui — l. to, kui
350 — 14. äbvaussul — l. äbbaussul
19 arwama — l. arwama
25 katkismuses — l. katkismusest
26 oskab — l. õskab
Kõige wüm sest puduwad need sõnnad:
(jäeb polele)
— druck —

	351 –	5 el	l. ei
		7 ma nöggestest	l. ma rahwas nöggestest
		12 kui	l. kuida
		19. söötwad	l. söötwad
		holikat	l. holikad
		~~21 audutud~~	~~l. au utud~~
	352	2 kohha	l. köhha
		7. märkis	l. märkas
		9 süski	l. süs
		– nesamma	l. needsammad
N. 45.	353. –	16 umb rummala	l. umbrummala
	354. –	9. könne	l. könne
	356 –	2 neid koeraks nimmetab	l. neid koeraks söimab
		– 5 nisugguse	l. nisugguses
	360 –	8 rubata	l. rübata.
		19 kahjuks	l. kahjuks
N. 46.	365 –	3 söeb	l. söeb
		5 sojaks	l. söjaks
	366 –	11 wötis	l. wöttis
		– 21 pitksaddu	l. pitk saddu
N. 47.	371 –	10 nisammot:	l. nisammoti.
	372 –	13 lömmometsa	l. lömmometsa
	374 –	1 ennemuitse	l. ennemuistse
		– 8 wössukeski	l. wössukestki
N. 49 –	388 –	12 kattiga	l. kottis.

– wird erlaubt.

N. 50 NB! siehe den folgenden Bogen.

Mtz./.

N. 50 –	402 –	23 et	l. ehk.
	403 –	18 ümas	l ilmas
	404 –	4 öthani	l öthani
	406 –	11 sanna	l senna.
		– 14 katsuma	l kutsuma
	407 –	27 an	l. on.

N. 50 –	394 –	17/ pitawad	l: nitawad.
		~~395~~ 18. nuitele	l: puitele.
		25. istuda	l: istutada.
	399 –	15 aja	l: ajal
		– ötsa	l: ötsa
		– seddamöda	l: seddamöda.
N. 52.	409 –	3. tahtwa	l: tahtwad
	410 –	11. kurdab	l: kurdad
		– 15 öhto	l: öhto
		– 17 kissedans	l: kissendas
	411 –	21 tülliwad	l: tulliwad
		24 ka,	kustuta ärra.
	412 –	28 südand	l: süddant
	413 –	8 iunimese	l: innimese
	414 –	6 awaldetud	l: awwaltetud.

Zu inseriren in Nr: 48 - dreimal.

Tammiste walla kohtomees Tamme Juhhan on ~~mon~~ ühhe tasko=uri leidnud; on sedda jo mõnni näddal teed: agga juhtus nenda, et sedda warremine ei sanud kulutada. Kes süs omma tahhab kättesada, se tulgo ja tehko sedda tõeks, et leitud assi temma omma on.

Schumansche Druckerei

Ist der gar gefährl. Druckfehler N. 44. pag 346, in der zweiten und dritten Zeile von unten, nach dem Mspt folgendermaßen in N. 45 anzuzeigen u. zu verbessern:

N 44. on üks rummal trükki eksimine [trükki kohhendaja holetuse] läbbi juhtunud sündima, mis lehhekülje peäl 346 töises ja kolmandamas allumeses reas na leida. Sedda tulleb nenda parrandada:

wannema armotahtmine on, sedda keelda, mis kahjus tulleb, ja sedda emale aidata, mis köigile heaks saab ollema.

[illegible] sind mit fleiß nicht im Sat[illegible]